

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- ΧΩΡΑΡΑ -

1 11 1

α α
α

Σπύρος Πωλοσώνης
Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

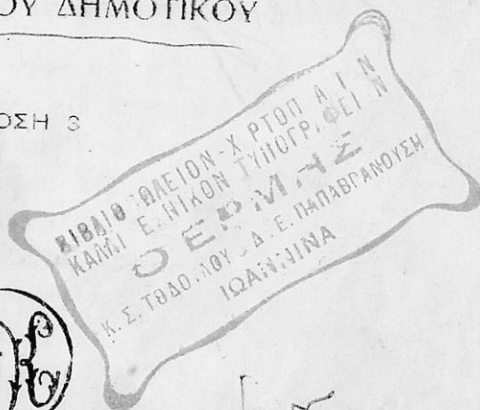
Ευτέρπη Ζωγράφου
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ 3

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

Εκδόσεις
Κίονας 1944

ΑΘΗΝΑ 1928

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

Ὁδὸς Σταδίου 50

Τὰ γνήσια αντίτυπα ἔχουν τὴν ὑπογραφή τοῦ κ. Ἀντων.
Χωραφᾶ καὶ τὴ σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας»,

Ἀντων.
Χωραφᾶ

Τύποις. Παρασκευᾶς Λεώνη

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμη.

Ὁχτὼ αἰῶνες πρὶν γεννηθῇ ὁ Χριστός, ἓνα μικρὸ χωριουδάκι τῆς Ἰταλίας, μὲ λίγες καλύβες ἀπάνω σ' ἓνα λόφο, ἄρχισε. σιγὰ σιγὰ νὰ μεγαλώνῃ, κατέβηκε ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου στὸ ποτάμι ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, ἀπλώθηκε στὶς γειτονικὲς κοιλάδες καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε πολιτεία ξακουστή. Μὲ τὸ δυνατὸ τῆς χέρι ἄρπαξε τὶς γύρω χώρες καὶ ἄλλες ἀκόμη μακρινότερες, καὶ στὸ τέλος μιὰ μέρα τὸ μικρὸ χωριὸ κατάρθωσε νὰ καταχτήσῃ ὅλη τὴν κατοικημένη γῆ γύρω ἀπὸ τὴ Μεσόγειο καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ τὸ γνωστὸ τότε κόσμον.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ χωριὸ ἦταν ἡ Ρώμη. Ὁ λόφος ἐπὺ πρωτοχτίστηκε ἡ Ρώμη ἦταν ὁ Παλατῖνος. Τὸ ποτάμι ποὺ κυλοῦσε τὰ θολὰ νερά του πλάι στὸν Παλατῖνο ἦταν ὁ μεγάλος Τίβερης.

Τώρα θὰ ρωτήσῃ κανεὶς: Πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ

θαῦμα, ἓνα μικρὸ χωριὸ νὰ γίνη ἔτσι δυνατό πού νὰ κυριαρχήσῃ σὲ ὅλο σχεδὸν τὸν κόσμο.

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε, γιατί ἐκεῖνοι πού ἔχτισαν πρῶτοι τὰ καλύβια τοὺς ἀπάνω στὸν Παλατῖνο εἶχαν ξεχωριστὲς ἀρετές: Βρῆκαν μὲ τὸν καιρὸ ἀρχηγούς καλοὺς, ἔκαμαν νόμους δίκαιους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν αὐστηρά, δούλευαν πολὺ, δὲν ἔχαναν τὸν καιρὸ τοὺς σὲ διασκεδάσεις, ζοῦσαν μὲ οἰκονομία καὶ προπάντων κατάλαβαν πῶς τότε μονάχα καλοπερνοῦν τ' ἄτομα, ὅταν ἡ πατρίδα τοὺς εἶναι εὐτυχισμένη. Αὐτὸ τοὺς ἔκαμε νὰ θυσιάξουν πολλὰς φορές τὴν προσωπικὴ τοὺς ὠφέλεια γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων. Μὲ ἄλλα λόγια αὐτὸ τοὺς ἔκαμε ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τοὺς πῶς πολὺ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τοὺς. Ἔτσι κατῴρθωσαν νὰ κυριαρχήσῃ ἡ Ρώμη σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Εἶπαμε πῶς τὸ ἄπλωμα αὐτὸ τῆς Ρώμης ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ. Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλη τὴ χώρα πού εἶχε γύρω της, τὸ Λάτιο. Ἐπειτα πῆρε ὅλη τὴν ἄλλη Ἰταλία. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Ἰταλία πῆρε τὴ Σικελία καὶ δὲν ἄργησε νὰ πάρῃ τὴν Ἀφρική, τὴν Ἰσπανία, τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησο, τὴ Μικρὴ Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴ Γαλλία καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἀγγλία.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἀγαποῦσαν μόνο τὰ ὅπλα τοὺς καὶ μάθαιναν καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου. Ἀκόμη ἤξεραν νὰ κυβερνοῦν καλὰ τὴ χώρα τοὺς καὶ μὲ τοὺς νόμους τοὺς σοφοὺς πού εἶχαν κάμει, κατῴρθωσαν νὰ κυβερνοῦν καλὰ καὶ τοὺς λαοὺς πού καταχτοῦσαν. Σὲ αὐτὰ δείχτηκαν μεγάλοι. Καθυστεροῦσαν ὅμως σὲ ἄλλα πολλὰ. Στὶς τέχνες, νὰ ποῦμε καὶ στὰ γράμματα ἔμεναν τότε πίσω. Ἦταν τόσο περιορισμένη,

ἡ ζωὴ τους καὶ ἀπλή, πού δὲν ἔνιωθαν τέτοια ἀνάγκη.
 Ὅταν ὅμως μεγάλωσε τὸ κράτος τους, ὅταν πῆραν
 τὶς ἐλληνικὲς χῶρες καὶ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους τὸν

Εἰκ. 1. Ἡ Ἰταλία.

πολιτισμὸ πού ἀνθοῦσε στὴν Ἑλλάδα, ἀρχισαν ν' ἀλλάζουν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους.

Οἱ στρατηγοὶ τους ἔφερναν ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ μέρη στὴν Ἰταλία ἀγάλματα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα πολλὰ καλλιτεχνήματα γιὰ νὰ στολίζουν τὰ παλάτια τους.

Πολλοὶ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς συχνοὺς πολέμους ἔμεναν χρόνια. ὀλόκληρα στὴν ἀνατολή, ἄλλοι στρατιῶτες καὶ ἄλλοι ἔμποροι, καὶ ζοῦσαν μὲ τοὺς Ἑλληνες μαζί.

Πολλοὶ πάλι Ἑλληνες πῆγαν στὴ Ρώμη. Ἄλλους τοὺς πῆραν οἱ Ρωμαῖοι δούλους καὶ ἄλλοι πῆγαν μόνοι τους, γιὰ νὰ ζητήσουν τύχη.

Στὴ Ρώμη ἄλλοι Ἑλληνες ἀνοῖξαν σχολεῖα, ὅπου μάθαιναν στοὺς Ρωμαίους ἐλληνικὰ καὶ τοὺς ἐξηγοῦσαν τὰ ἐλληνικὰ βιβλία. Ἄλλοι ἔγραφαν δράματα ἢ κωμωδίες γιὰ τὸ θέατρο. Ἄλλοι τοὺς μάθαιναν ρητορικὴ καὶ ἄλλοι, μηχανικοὶ καλοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες, ἔχτιζαν μεγάλα μνημεῖα καὶ χτίρια ποὺ ἔμειναν ἀθάνατα.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν νὰ διαβάσουν τὰ ἐλληνικὰ βιβλία, συνήθισαν νὰ καταλαβαίνουν τίς ἰδέες τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ θαυμάζουν ὅσα ἔργα κατασκεύαζαν οἱ καλλιτέχνες τους, καὶ ἀρχισαν νὰ ζοῦν ὅπως οἱ Ἑλληνες καὶ νὰ μιλοῦν στὰ σπέρτια τους ἐλληνικὰ.

Στὶς μεγάλες οἰκογένειες τῆς Ρώμης εἶχαν Ἑλληνες δασκάλους γιὰ τὰ παιδιὰ τους, καὶ ἅμα αὐτὰ μεγάλωναν τὰ ἔστελναν γιὰ νὰ σπουδᾶσουν στὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, στὴ Ρόδο καὶ σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις.

Αὐτὸ ἔκαμε ἓνα Ρωμαῖο νὰ εἰπῇ μετὰ φορά :

«Λένε πὼς ἡ Ρώμη κατάρχησε τὴν Ἑλλάδα, μὰ ἐγὼ βλέπω πὼς ἡ Ἑλλάδα κατάρχησε τὴ Ρώμη».

2. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Ρωμαῖοι πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς, τοὺς ἴδιους σχεδὸν ποὺ πίστευαν τότε καὶ οἱ Ἑλληνες. Τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἀρχισε ἡ Ρώμη νὰ κυριαρχῇ στὸν

κόσμο στὴν Ἑλλάδα εἶχε προχωρήσει ἡ φιλοσοφία. Οἱ φιλόσοφοί της εἶχαν κλονήσει τὴν πίστιν τῶν Ἑλλήνων στὴ θρησκεία τους καὶ πολλοὶ δὲν πίστευαν πιά καθόλου στοὺς θεούς. Ἔτσι καὶ οἱ Ρωμαῖοι παίρνοντας τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ πῆραν μαζί καὶ τὸ κακὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ἀπιστίαν στοὺς θεούς.

Ἡ ἀπιστία αὐτὴ διαδόθηκε σιγὰ σιγὰ σὲ ὅλην τὴν ῥωμαϊκὴν κράτος καὶ ἔτσι ἄρχισε ἡ παλιὰ θρησκεία νὰ γκρεμίζεται. Τὰ μαντεῖα σώπασαν καὶ δὲν ἔδιναν πιά, ὅπως ἄλλοτε, χρησμούς. Οἱ ναοὶ ἔμεναν ἔρημοι, χωρὶς πιστοὺς.

Στὰ χρόνια αὐτὰ φάνηκε στὰ βάθη τῆς ἀνατολῆς, στὴν Ἰουδαία, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἔφερε στὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, ποὺ διαδόθηκε μὲ τὸν καιρὸ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

3. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ βρίσκεται στὰ εὐαγγέλια. Ὁ Ἰησοῦς δίδασκε πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει πρῶτα ν' ἀγαπᾷ τὸ Θεό, καὶ ἔπειτα ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους σὰν τὸν ἑαυτὸ του. Ἔλεγε πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει ὅταν τὸν κακολογοῦν νὰ συγχωρῇ τὸν ὑδριστὴν του μὲ ὅλην τὴν καρδιά. Καὶ ὅταν τοῦ κάνουν κακὸ, νὰ μὴν κἀν καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο, παρὰ ν' ἀγαπᾷ ὅσους τὸν μισοῦν καὶ νὰ εὐεργετῇ ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔκαναν κακὸ.

Ἔλεγε ἀκόμη πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν καρδιά του καθαρὴ, δηλαδὴ ὄχι μόνο νὰ μὴν κἀν τὸ κακὸ, παρὰ οὔτε νὰ τὸ βάζῃ κἀν στὸ νοῦ του.

Ἔλεγε πῶς ὅποιος εἶναι σπλαχνικὸς καὶ συμπονε-

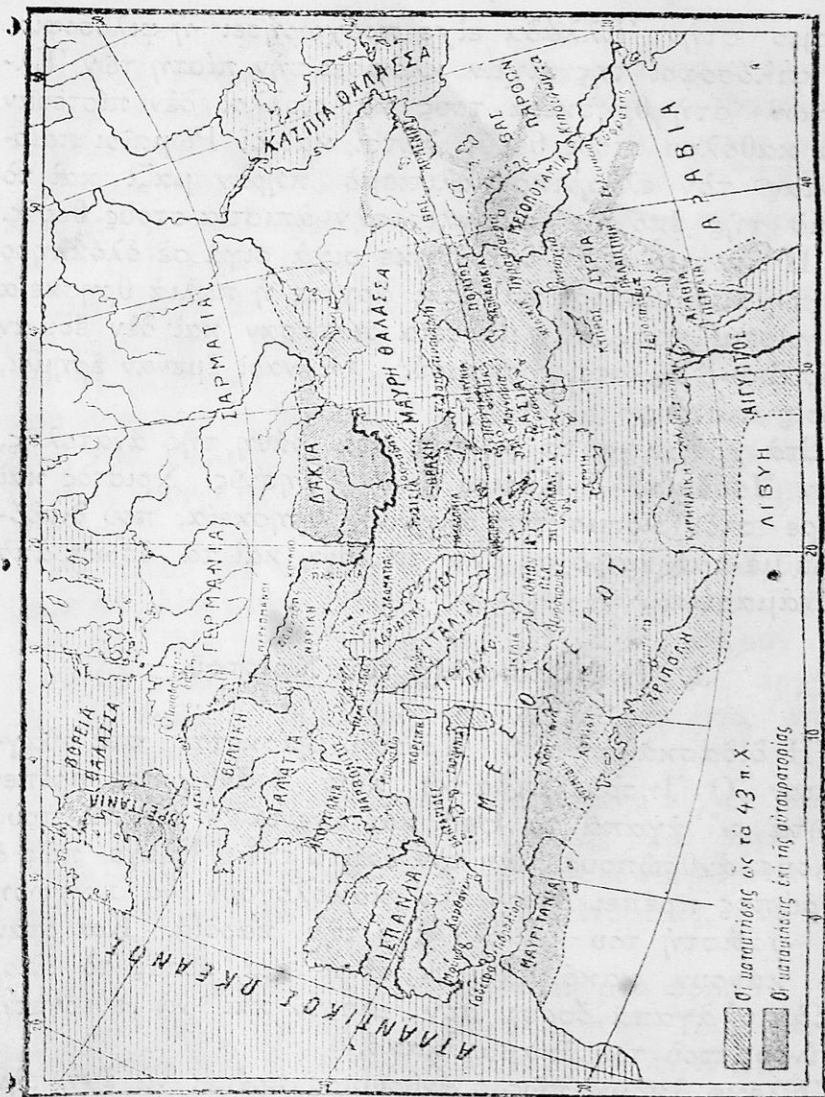

Fig. 2. Η κοσμογοντία της Ρώμης.

τικὸς μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πῶς ὅποιος εἶναι ταπεινός, ὑπομονετικὸς, φτωχὸς καὶ δίκαιος θὰ πάρῃ μιὰ μέρα τὴν ἀνταμοιβήν του ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἐλεγε ἀκόμη πῶς ὁ Θεὸς εἶναι ὁ κοινὸς πατέρας γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐμπρὸς στὸ Θεὸ ὅλοι εἶναι τὸ ἴδιο. Δὲν ξεχωρίζουν οὔτε πλούσιοι οὔτε φτωχοί, οὔτε ἐλεύθεροι οὔτε δοῦλοι, οὔτε Ἕλληνες οὔτε Ἰουδαῖοι οὔτε βάρβαροι. Ξεχωρίζουν μονάχα ὅσοι ἔχουν στὴν καρδιά τους καλωσύνη. Γι' αὐτοὺς, ἔλεγε, εἶναι φυλαγμένη μιὰ θέση στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. X

4. Πῶς διαδόθηκε ὁ χριστιανισμός.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀπλώθηκε γρήγορα. Δύο ἀφορμὲς βοήθησαν σ' αὐτό:

Ἡ πρώτη, γιατί ὁ χριστιανισμὸς μετεχειρίστηκε γιὰ γλῶσσα του τὰ ἐλληνικά, ποὺ τὰ μιλοῦσαν τότε σὲ πολλὰ μέρη καὶ σὲ ἐλόκληρη σχεδὸν τὴν ἀνατολή.

Ἐπειτα γιατί οἱ Ρωμαῖοι κυριαρχοῦσαν παντοῦ. Στὸ ἀπέραντο ρωμαϊκὸ κράτος οἱ λαοὶ δὲν ἦταν πιὰ χωρισμένοι μὲ σύνορα κι ἔτσι ὁ χριστιανισμὸς βρῆκε ἐλεύθερο τὸ δρόμο παντοῦ.

Στὴν Ἰουδαία καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἀσία, τὴ νέα θρησκεία τὴ δίδαξαν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐλεγαν στοὺς Ἰουδαίους πῶς ἦρθε ὁ Μεσίας, ποὺ τὸν περίμεναν τόσα χρόνια οἱ προφῆτες τους. Ἔτσι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐγίναν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρῶτα πρῶτα χρόνια γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρῶτα Ἰουδαῖος.

Ἰστέρα ὁμως ἔπεσαν τὰ ἐμπόδια αὐτά, καὶ ἐκεῖ-

νος πού τὰ ἔρριξε πρῶτος ἦταν ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Στήν ἀρχή ὁ Παῦλος ἦταν Ἰσραηλίτης, κυνηγοῦσε τοὺς χριστιανοὺς καὶ λεγόταν Σαῦλος.

Κάποια μέρα ὅμως, ἐνῶ πήγαινε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Δαμασκὸ γιὰ νὰ πιάσῃ τοὺς χριστιανοὺς πού ἦταν ἐκεῖ, στὸ δρόμο ἔξαφνα ἓνα σύννεφο φωτεινὸ τὸν τριγύρισε μὲ τὴ λάμψη τοῦ.

Ὁ Παῦλος σωριάστηκε χάμω ζαλισμένος καὶ τότε ἄκουσε μιὰ φωνή ἀπὸ τὸ ὕψος τ' οὐρανοῦ πού τοῦ ἔλεγε :

«Σαούλ, Σαούλ, γιατί με καταδιώκεις ; Ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστὸς καὶ μὴν κοπιᾷζης ἄδικα».

Ἀπὸ τότε ὁ Σαῦλος ἔγινε Χριστιανός, πήρε τὸ ὄνομα Παῦλος καὶ ἀποφάσισε νὰ κηρύξῃ στὸν κόσμὸ τὴ νέα ἀληθινὴ θρησκεία.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν πῆγε στὴ Συρία, στὴν Ἀραβία, στὴν Κύπρο, στὴ Μ. Ἀσία, στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Σὲ ὅλες αὐτὲς τίς χώρες δίδασκε τὸ χριστιανισμὸ καὶ ἱδρύσε ἐκκλησίες τῆς νέας θρησκείας. Στὴν Ἀθήνα μίλησε ἀπὸ τὸν Ἀρειο Πάγο καὶ μερικοὶ Ἀθηναῖοι πίστεψαν τότε στὸ Χριστό, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Ὅστερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πῆγε ὁ Παῦλος νὰ κηρύξῃ στὴ Ρώμῃ, ἐκεῖ ὅμως τὸν ἐθανάτωσαν.

Ὁ Παῦλος κήρυξε τὸ χριστιανισμὸ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.

5. Οἱ πρῶτες ἐκκλησίες.

Παντοῦ ὅπου διαδόθηκε ὁ χριστιανισμός, οἱ χριστιανοὶ μαζεύονταν κάθε μέρα σ' ἓνα ὠρισμένο σπίτι.

καὶ ἔφελναν ὕμνους στὸ Θεό. Ἄμα τελείωνε ἡ ἀκολουθία αὐτή, κάθιζαν ὅλοι σὲ κοινὸ δεῖπνο, τὴν ἀγάπη. Ὁ σύλλογος αὐτὸς τῶν χριστιανῶν σὲ κάθε πόλη λεγόταν ἐκκλησία.

Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ὅσοι πῆγαιναν στὴν ἴδια ἐκκλησία, ἦσαν ἀναμεταξύ τους σὰν ἀδέρφια καὶ προσπαθοῦσαν μὲ τὰ ἔργα τους νὰ φαίνωνται χρήσιμοι στοὺς φτωχοὺς καὶ νὰ παρηγοροῦν τοὺς ἀρρώστους.

Οἱ πρὸ ἐπίσημοι ἀπ' αὐτοὺς, οἱ προεβύτεροι, διεύθυναν τὴν χριστιανικὴ κοινότητα καὶ ἔκαναν τὶς ἱερὲς τελετές.

Ἀπάνω ἀπ' αὐτοὺς σὲ κάθε μεγάλη πόλη ἦταν ἓνας ἀνώτερος ἀρχηγός, ὁ ἐπίσκοπος.

Ἡ ἐκκλησία κάθε τόπου ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὶς ἄλλες, ὅλες ὅμως μαζὶ ἦταν ἐνωμένες μὲ τὴν ἴδια πίστη καὶ συναποτελοῦσαν τὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

6. Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν.

Γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ οἱ Ρωμαῖοι μέσα στὸ κράτος τους ἄφηναν κάθε λαὸ ἐλεύθερο νὰ ἔχη τὴ δική του θρησκεία. Ὅταν τὸν υποδοῦλωνα, ἔπαιρναν στὴ Ρώμη καὶ τοὺς θεοὺς του. Στὰ χρόνια μάλιστα τοῦ Αὐγούστου ἱδρύθηκε στὴ Ρώμη ἓνας ναός, τὸ Πάνθεο, γιὰ νὰ λατρεύωνται μέσα σ' αὐτὸν οἱ θεοὶ ὅλων τῶν λαῶν ποὺ ἀνῆκαν στὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Μαζὶ ὅμως μὲ τοὺς θεοὺς οἱ Ρωμαῖοι λάτρευαν καὶ τοὺς αὐτοκράτορες τους. Ὅταν πέθαιναν δηλαδὴ οἱ αὐτοκράτορες τοὺς προσκυνοῦσαν σὰ θεοὺς. Τὸ ἴδιο ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ οἱ ὑποταγμένοι στοὺς Ρωμαίους. Ἡ λατρεία αὐτὴ στοὺς

αυτοκράτορες ἔδειχνε τὴν ὑποταγὴν ὅλων τῶν λαῶν στὴν αὐτοκρατορία, καὶ ἂν κανεῖς δὲν ᾔθελε νὰ σε-
βαστῇ σὰ θεοὺς τοὺς πεθαμένους αὐτοκράτορες, τὸν
εἶχαν γιὰ προδότη, καὶ αὐτὸ τὸ ἔπαιρναν γιὰ κα-
κούργημα ποὺ εἶχε βαριά τὴν τιμωρία.

Οἱ χριστιανοὶ ὅμως ἂν καὶ πιστοὶ ὑπῆκοι σὲ ὅλα
τ' ἄλλα, δὲ μπορούσαν νὰ λατρεύουν καὶ τοὺς αὐτο-
κράτορες σὰ θεοὺς. Αὐτὸ ἔκχευε νὰ τοὺς θεωρῇ τὸ
κράτος προδότες. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ αὕτὴ ἄρχισαν οἱ
διωγμοί.

Ἐγιναν σὲ διάφορες ἐποχὲς ὡς δέκα τέτοιοι διωγ-
μοί. Οἱ πιὸ σκληροὶ ἔγιναν ἀπὸ δύο αὐτοκράτορες, ἀπὸ
τὸ Νέρωνα καὶ τὸ Διοκλητιανό.

Τί φοβερὰ βασανιστήρια δοκίμαζαν στοὺς διωγμοὺς
αὐτοὺς ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ! Καὶ ὅμως πέ-
θαιναν μὲ γενναιότητα καὶ ὑπομονή, γιὰ νὰ μεί-
νουν σταθεροὶ στὴν πίστη τους. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ
λέμε οἱ μάρτυρες. Μὲ τὸ αἷμα τους στερεώθηκε ἡ ἐκ-
κλησία.

Οἱ αὐτοκράτορες πίστευαν πῶς μὲ τοὺς διωγμοὺς
θὰ λιγόστευαν οἱ χριστιανοί. Ἀντὶ ὅμως νὰ λιγοστέ-
ψουν πλήθαιναν πολὺ καὶ ἀπλώθηκε σὲ ὅλη τὴν αὐ-
τοκρατορία ὁ χριστιανισμός, ἔτσι ποὺ εἶχε πιὰ παν-
τοῦ χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Καὶ καθὼς εἶχαν ὅλες οἱ
ἐκκλησίες ἀναμεξὺ τους συνεννόηση, οἱ χριστιανοὶ
κατῴρθωσαν νὰ ἔχουν κάτι σὰν ἰδιαίτερο κράτος μέσα
στὸ ρωμαϊκό. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες κατά-
λαβε τότε τί δύναμη ἔκρυβε μέσα του ὁ χριστιανισμός
καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀναγνώριση. Αὐτὸς ἦταν ὁ με-
γάλος Κωνσταντῖνος.

7. Ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Τὴν ἐποχὴν ἐκαίνη τὸ ρωμαϊκὸ κράτος γιὰ νὰ εἶναι πὺρ εὐκόλῃ ἢ διοίκησίν του, ἦταν χωρισμένο σὲ τέσσαρα μεγάλα μέρη, τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του αὐτοκράτορα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Κωνσταντῖος ὁ

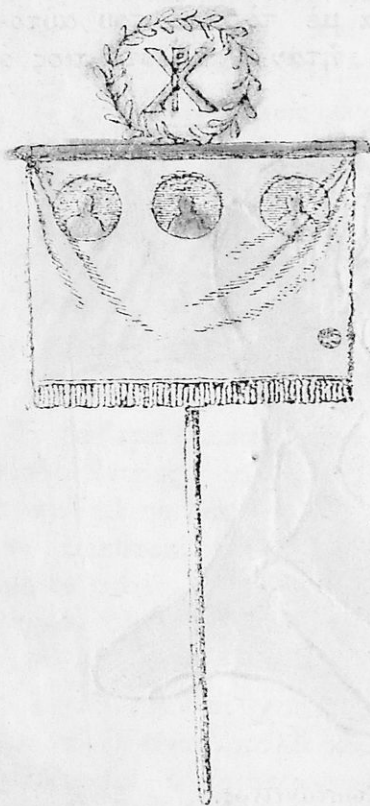
Εἰκ. Β. Ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Χλωρός, ποὺ βασίλευε στὴ Γαλατία. Αὐτοῦ γιὸς ἦταν ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Ὅταν πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ στρατὸς ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸ γιό του, τὸν Κωνσταντῖνο. Οἱ ἄλλοι ὅμως αὐτοκράτορες, ποὺ ἦταν στὰ τρία ἄλλα μέρη τοῦ κράτους, δὲν ἤθελαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Κω-

σταντίνου καὶ ἄρχισε ἀναμεταξύ τους πόλεμος ἐμφύλιος.

Μητέρα τοῦ Κωσταντίνου ἦταν ἡ Ἀγία Ἑλένη, χριστιανὴ ἀπὸ πρὶν. Ἀπὸ τῆς μητέρας του ἤξερε ὁ Κωσταντίνος πόσο εἶχε ἀπλωθῇ ὁ χριστιανισμὸς στὸ κράτος καὶ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τοὺς χριστιανοὺς γιὰ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς του.

Εἰκ. 4. Τὸ λάβαρο.

Λένε μάλιστα πὺς πρὶν ἀρχίσῃ κάποια μάχη εἶδε στὸν οὐρανὸ ἓνα φωτερὸ σταυρὸ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια : «ἐν τούτῳ νίκα», δηλαδή ; μὲ τὸ σταυρὸ μονάχα θὰ νικήσῃς. Ὅμοιο τέτοιο σταυρὸ ἔβαλε ὁ Κωσταντίνος σὲ μιὰ σημαία ποὺ ὠνομάστηκε λάβαρο, καὶ τέτοιον ἐνθουσιασμὸ σκόρπισε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στοὺς στρατιῶτες του, ποὺ ἦταν οἱ περισσότεροι χριστιανοί, ὥστε κέρδισε τὴν μάχη. Ἀπὸ τότε ὁ Κωσταντίνος κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας σὲ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὅταν ἔμεινε μόνος ὁ Κωσταντίνος, ἐπιζήτησε καὶ κατώρθωσε δύο νεωτερισμοὺς ποὺ ἄλλαξαν τὴν ὄψη τοῦ κόσμου : Ἐκαμε τὸ χριστιανισμὸ ἐπίσημη θρη-

σκαία τοῦ κράτους καὶ ἔκαμε νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τὴν Κωνσταντινούπολην.

8. Ὁ χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζεται ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

Μὲ ὅλην τὴν προστασία ποὺ ἔδωσε ὁ Κωνσταντῖνος στὸ χριστιανισμό, δὲ βαπτίστηκε χριστιανὸς παρὰ μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ θανάτου του. Ὑποστήριξε ὅμως μὲ ὅλην του τὴν καρδιά τὴ νέα θρησκεία. Πρῶτα πρῶτα ἔδωσε στοὺς χριστιανοὺς τὴν ἄδεια νὰ κάνουν ἐλεύθερα τίς ἀκολουθίες τους. Ἐπειτα τοὺς παραχώρησε ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ποὺ τοὺς τὰ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν. Οἱ χριστιανοὶμποροῦσαν τώρα νὰ παίρνουν δημόσιες θέσεις καὶ ἀξιώματα. Τέλος ἔδωσε διαταγὴ νὰ μὴν ἐργάζωνται τὰ δικαστήρια τὴν Κυριακὴν, ἐπειδὴ ἡ Κυριακὴ ἦταν ἱερὴ ἡμέρα γιὰ τοὺς χριστιανοὺς. Μὲ τὴ διαταγὴ πιά αὕτὴ ἀναγνώρισε ὁ Κωνσταντῖνος τὸ χριστιανισμό ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους του.

Ἀφοῦ ὅμως πῆραν τὰ δικαιώματα αὐτὰ οἱ χριστιανοί, ἄρχισαν νὰ συζητοῦν καὶ νὰ φιλονικοῦν μεταξύ τους καὶ χωρίστηκαν μὲ τίς αἱρέσεις. Παρασιόστηκαν δηλαδή πολλοὶ μὲ διαφορετικὴ γνώμη σὲ σπουδαῖα ζητήματα τῆς νέας θρησκείας καὶ αὐτοὶ ὀνομάστηκαν αἱρετικοί.

Ἡ πιὸ γνωστὴ ἀπὸ τίς αἱρέσεις αὐτὲς ἦταν ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Αὐτὸς δὲν παραδεχόταν πὺς ὁ Χριστὸς ἦταν ἴσος μὲ τὸ Θεό.

Οἱ διχογνωμίες αὐτὲς ἀνησυχοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα ποὺ ἤθελε νὰ ἔχῃ τάξην σὲ ὅλο του τὸ κράτος καὶ ν' ἀποφεύγῃ τίς ταραχές. Γιὰ νὰ φέρῃ λοιπὸν τὴν ἡσυχία στὸ λαό, πρόσταξε νὰ γίνῃ σύνοδος, νὰ

συναχτοῦν δηλαδὴ οἱ ἀνώτεροι καὶ καλύτεροι κληρι-
κοὶ στὴ Νίκαια, μὴ πόλῃ μικρασιατικῇ στὴν Προπον-
τίδα, καὶ νὰ κανονίσουν τὶς λεπτομέρειες τῆς νέας
θρησκείας. Ἡ σύνοδος ἔγινε στὰ 325 μ. χ. Ὀνομά-
στηκε οἰκουμενική, γιατί εἶχαν πάει ἀντιπρόσωποι
ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἀπ' ὀλόκληρο
δηλαδὴ τὸ γνωστὸ τότε κόσμον. Ἡ σύνοδος αὐτὴ κατα-
δίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καὶ ὥρισε τὰ πρῶτα
ἄρθρα ποὺ ἔχει τὸ σύμβολο τῆς πίστεως.

Στὴ σύνοδο αὐτὴ διακρίθηκε ἀπ' ὅλους περισσότερον
ὁ Ἀθανάσιος, ἓνας νέος διάκος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάν-
δρεια. Ἀργότερα ὁ Ἀθανάσιος ἔγινε ὁ ἴδιος πατριάρ-
χος στὴν Ἀλεξάνδρεια. Πολέμησε καὶ τότε τὴν αἵρεση
τοῦ Ἀρείου, τὸν καταδίωξαν ὅμως πολὺ οἱ αὐτοκράτο-
ρες ποὺ βασίλεψαν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο, γιατί
αὐτοὶ ὑποστήριζαν τὸν ἀρειανισμό.

9. Ἡ Κωνσταντινούπολη.

Τὸ δεύτερον ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα ποὺ ἔκαμε ὁ Κω-
νσταντῖνος, ἦταν ποὺ ἄλλαξε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κρά-
τους καὶ στὴ θέση τῆς Ρώμης ἔκαμε πρωτεύουσα τὴν
Κωνσταντινούπολη.

Τὴ μεταβολὴ αὐτὴ τὸν ἀνάγκασαν νὰ τὴν κάμῃ
αἰτίες πολιτικὲς καὶ θρησκευτικὲς.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἔπρεπε νὰ βρίσκεται
κοντὰ στὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὐφράτη, γιατί πέρα ἀπὸ
τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς κατοικοῦσαν βάρβαροι ποὺ μπο-
ροῦσαν ν' ἀπειλήσουν τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὸ
παλιὸ Βυζάντιον, τὸ μέρος δηλαδὴ ποὺ ἱδρύθηκε ἡ νέα
πρωτεύουσα, εἶχε τὸ χάρισμα αὐτό, νὰ βρίσκεται κον-
τὰ σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ἔτσι τὸ κράτος μπορούσε εὐ-
κολώτερα νὰ φυλαχτῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του. Ἐπειτα,

νούπολη γιά πρωτεύουσα. Ἦταν καί πιδ κατάλληλη γιά τή νέα θρησκεία. Στή Ρώμη ὁ χριστιανισμός ἦταν ἀκόμη δύσκολο νά προκόψῃ γιατί ἡ παλιά πρωτεύουσα ἦταν γεμάτη ναοὺς καὶ ἀγάλματα τῶν θεῶν τῆς παλιάς θρησκείας.

Τώρα στήν Κωνσταντινούπολη ἔχτισε ὁ Κωνσταντῖνος καινούργιες ἐκκλησίες χριστιανικές, μεγάλα παλάτια, ἀγορές, ἱπποδρόμια, λουτρά καὶ στόλισε τή νέα πόλη μέ σπάνια καλλιτεχνήματα ποὺ τὰ ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Στή νέα πρωτεύουσα πῆγε καὶ ὁ ἴδιος μέ ὅλη του τὴν αὐλὴ καὶ κατοίκησε. Ἐκεῖ πῆγαν καὶ πολλοὶ Ρωμαῖοι εὐγενεῖς καὶ πληθὸς ἄλλο ἀπὸ τίς γειτονικές χώρες,

10. Τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἵστερ' ἀπὸ βασιλεία τριάντα χρόνων πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος στὰ 337.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του ὁ παλιὸς κόσμος ἄλλαξε ὅψη μέ τὸ χριστιανισμό. Τόσο οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ τους ὅσο καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀκολούθησαν τὰ νέα διδάγματα ποὺ ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιο.

Γιὰ τὸν ἑλληνισμό τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει ἀκόμη πιδ μεγάλη ἀξία. Ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους—καὶ κράτος ρωμαϊκὸ ἦταν τότε ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ κόσμος—βρισκόταν μέσα σὲ χώρες ἑλληνικές. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νά γίνῃ γρήγορα ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατορία ἑλληνική. Τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἄρχισε νά ξαναζῇ.

Γιὰ τὴν ὑποστήριξη ποὺ ἔδωσε ὁ Κωνσταντῖνος στὸ

χριστιανισμό οἱ χριστιανοὶ τὸν ἀνακήρυξαν ἅγιο καὶ
γιὰ τὴν ὑπηρεσία πού πρόσφερε στὸν ἑλληνισμό οἱ
Ἕλληνες τοῦ ἔδωσαν τὸ ἐπίθετο μεγάλος.

11. Ὁ μέγας Θεοδόσιος.

† Ὄταν πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος ἄρχισαν πάλι οἱ χρι-
στιανοὶ νὰ φιλονικοῦν μεταξύ τους. Οἱ ἀρειανοὶ πῆραν
μὲ τὸ μέρος τους τοὺς βασιλεῖς πού ἀνέβηκαν στὸ
θρόνο ἔπειτα ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο, καὶ ἔτσι ἄρχισε
μιὰ πάλη μὲ τοὺς ἀρειανούς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ
τοὺς ὀρθοδόξους ἀπὸ τὸ ἄλλο. Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν δια-
κρίθηκε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καισάρειας Βασίλειος. Ὁ
Βασίλειος ἦταν πολὺ μορφωμένος, εἶχε σπουδάσει στὴν
Ἀθήνα καὶ ὕστερα ἔγινε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια.
Ἐκεῖ κατώρθωσε νὰ ἐνώση ὅλους τοὺς ἐπισκόπους
τῆς Ἀσίας ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν καὶ νὰ ἀγωνιστῇ
γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη.

Κοντὰ ὅμως στὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου παρουσιά-
στηκε καὶ ἄλλη αἵρεση τοῦ Μακεδονίου. Εἶχε ἀκόμη
καὶ πολλοὺς εἰδωλολάτρες, καὶ μάλιστα στὴ μεσημ-
βρινὴ Ἑλλάδα. Οἱ αἵρετικοὶ αὐτοί, καθὼς καὶ ὅσοι
εἶχαν μείνει πιστοὶ στὴν παλιὰ θρησκεία, ἔφερναν με-
γάλη ἀνησυχία στὸ κράτος, ὥσπου παρουσιάστηκε ὁ
Θεοδόσιος, ἓνας βασιλέας πού κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ
τὴν ὀρθοδοξία καὶ νὰ ἡσυχάσουν οἱ λαοί.

Ὁ Θεοδόσιος ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 370. Ἐκαμε
ἀμέσως πατριάρχη τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο, ρήτορα
ὀνομαστὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ προστάτη τῆς ὀρθο-
δοξίας.

Ἐπειτα κάλεσε νέα οἰκουμενικὴ σύνοδο στὴν Κω-
νσταντινούπολη. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵ-

ρεση τοῦ Μακεδονίου καὶ συμπλήρωσε τὸ σύμβολο τῆς πίστεως, ἀφοῦ πρόσθεσε πέντε ἄρθρα ἀκόμη στὰ πρῶτα, ποὺ εἶχε ὀρίσει ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος τῆς Νίκαιας.

Ἀκόμη, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ὁρθόδοξον θρησκείαν, ὁ Θεοδόσιος καταδίωξε τοὺς εἰδωλολάτρεις, ἐμπόδισε τὶς παλιὰς θυσίαι καὶ ἐκλείσει τοὺς ναοὺς. Ἐγίνε ὁμοῦ καὶ ἓνα μεγάλο κακὸ ἀπὸ τὸ φανατισμὸ τῶν μοναχῶν· καταστράφηκαν πολλὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ υποστήριξιν ποὺ ἔκαμε στὸ χριστιανισμὸ ὁ Θεοδόσιος ὀνομάστηκε μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

1. Τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

† Ὅλες οἱ χώρες τῆς ἀνατολῆς ὅσες ὑποτάχτηκαν στοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὸ Ἀδριατικὸ πέλαγος ὡς τὸν Εὐφράτη ποταμὸ, ἦταν ἐξελληνισμένες.

Πρῶτα πρῶτα οἱ παλιὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας καὶ ὕστερα ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, μὲ τὶς κατακτήσεις του καὶ τὰ κράτη ποὺ ἔκαμαν οἱ διάδοχοί του εἶχαν διαδώσει στὴν ἀνατολὴ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ. Ἐπειτα, ὅταν πῆγαν ἐκεῖ οἱ Ρωμαῖοι, ὅχι μόνον δὲ θέλησαν νὰ πολεμήσουν τὸν ἐλληνικὸν αὐτὸν πολιτισμὸ, παρὰ τὸν πῆραν καὶ οἱ ἴδιοι. Τέλος ὁ χριστιανισμὸς εἶχε γίνει αἰτία ν' ἀπλωθῇ

περισσότερο καὶ νὰ στερεωθῇ πὺς πολὺ ὁ ἐλληνισμὸς στὴν ἀνατολή. Τὰ εὐαγγέλια καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἱερὰ βιβλία ποὺ δίδασκαν στοὺς λαοὺς τῇ νέᾳ θρησκείᾳ, ἦταν γραμμένα ἐλληνικά.

Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς αἰτίες τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦταν ἐλληνικό. Γιὰ νὰ γίνῃ καὶ χωριστὸ ἐλληνικὸ κράτος δὲ χρειαζόταν παρὰ ἓνα κέντρο πολιτικὸ καὶ ἀκόμη νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ κράτους. Τὸ κέντρο εἶχε γίνει ἀπὸ τὸ μεγάλο Κωνσταντῖνο καὶ ἦταν ἡ Κωνσταντινούπολη. Ὁ χωρισμὸς ἐγίνε ἀπὸ τὸ μεγάλο Θεοδοῖο.

Ὅταν πέθαινε ὁ Θεοδοῖος μοίρασε τὸ κράτος του στὰ δύο τοῦ παιδιὰ, τὸν Ἀρκάδιο καὶ τὸν Ὀνώριο. Στὸν πρῶτον ἔδωσε τὸ ἀνατολικὸ μέρος, στὸ δεῦτερο τὸ δυτικόν. Τὸ δυτικόν, ἔπειτα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ αὐτόν, ἔζησε μόλις ἓναν αἰῶνα. Γερμανικοὶ λαοὶ μπῆκαν σὲ αὐτό, τὸ κυρίεψαν καὶ σχημάτισαν ἀπ' αὐτὸ διάφορα γερμανικὰ κράτη. Τὰ κράτη αὐτὰ ἀργότερα μὲ τὸν καιρὸ πῆραν τὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὸ ρωμαϊκὸ πολιτισμὸ ποὺ εἶχαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, καὶ δέχτηκαν καὶ τὸ χριστιανισμόν. Τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη παίρνει σιγὰ σιγὰ τὴν ἰδιαιτέρη φυσιογνωμίαν του καὶ γίνετα κράτος ἐλληνικὸ καὶ χριστιανικόν. Τὰ δύο μεγάλα στηρίγματά του εἶναι ὁ ἐλληνισμὸς καὶ ὁ χριστιανισμὸς, δηλαδὴ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἔτσι κατῴρθωσε νὰ ζήσῃ λαμπρὰ καὶ ἑνδοξά περισσότερα ἀπὸ χίλια χρόνια.

Γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ τὸ κράτος ἐξακολουθοῦσε νὰ λέγεται ρωμαϊκόν καὶ οἱ κάτοικοί του Ῥωμαῖοι. Αὐτὸ γινόταν γιατί τ' ὄνομα Ἑλλήνες εἶχε χάσει τὴν ἀληθινὴν του σημασίαν καὶ σήμαινε μόνον τοὺς εἰδωλο-

λάτρες. Γι' αὐτὸ ὡς σήμερα ἀκόμη λέγεται πατρι-
άρχης Ρωμαίων ὁ πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη
καὶ Ρωμιοὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ γλῶσσα ὅμως ποῦ μι-
λοῦσαν οἱ κάτοικοι σ' αὐτὸ τὸ κράτος καὶ οἱ συνή-
θειες τῆς ζωῆς ἦταν ἐλληνικές. Στὰ σχολεῖα μάθαι-
ναν τὰ ἐλληνικά, σπουδασμένοι ἦταν ὅσοι εἶχαν ἐλ-
ληνικὴ παιδεία, καὶ οἱ τέχνες ἀκόμη εἶχαν ἐλληνικὰ
χαρακτῆρα. Στὸ τέλος καθ' αὐτὸ ἐλληνικὴ ἔγινε καὶ ἡ
ἐκκλησία. Στὶς ἀκολουθίες μεταχειρίζονταν τὴν ἐλλη-
νικὴ γλῶσσα καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας εἶχαν
μόρφωση ἐλληνική†

2. Ἡ ἐλληνικὴ παιδεία καὶ οἱ τρεῖς ἱεράρχες.

Ἡ ἐλληνικὴ παιδεία στὰ χρόνια αὐτὰ εἶναι πολὺ
προωδευμένη σὲ ὅλες τὶς ἐλληνικὲς χῶρες τῆς ἀνατο-
λῆς, μὰ καὶ εἶναι πολὺ στενὰ ἐνωμένη μὲ τὴ χρι-
στιανικὴ πίστη. Σχολεῖα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν μι-
κρῶν παιδιῶν χρησιμοποιοῦν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ νάρ-
θηκες τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ διδάσκονται τὰ παιδιὰ
ἀπὸ μοναχοὺς ἢ ἱερεῖς ἀνάγνωση, γραφὴ καὶ ἀριθμη-
τικὴ, καὶ διαβάζουν τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας
καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων. Κάθε μορφωμένος ἄνθρω-
πος ὅμως ἔπρεπε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ ἔχη διαβάσει
τοὺς κυριώτερους Ἕλληνες συγγραφεῖς. Τὴ μόρφωση
αὐτὴ ἔπαιρναν σὲ σχολεῖα ἀνώτερα ἰδιωτικὰ πληρώ-
νοντας δίδακτρα.

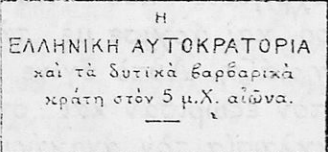
Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ εἶχαν καὶ
ἀνώτερες φιλοσοφικὲς σχολὲς στὴν Ἀθήνα, στὴν
Ἀλεξάνδρεια, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Βηρυτό, στὴ
Γάζα, στὴν Τύρο καὶ μάλιστα στὴν Κωνσταντινού-
πολη. Ἐκεῖ μάλιστα ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ 425

ένα ανώτερο σχολείο σάν τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, τὸ πανδιδακτήριο. Τὸ πανδιδακτήριο αὐτὸ εἶχε τριάντα διδασκάλους καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ δεκαπέντε δίδασκαν ἑλληνικά.

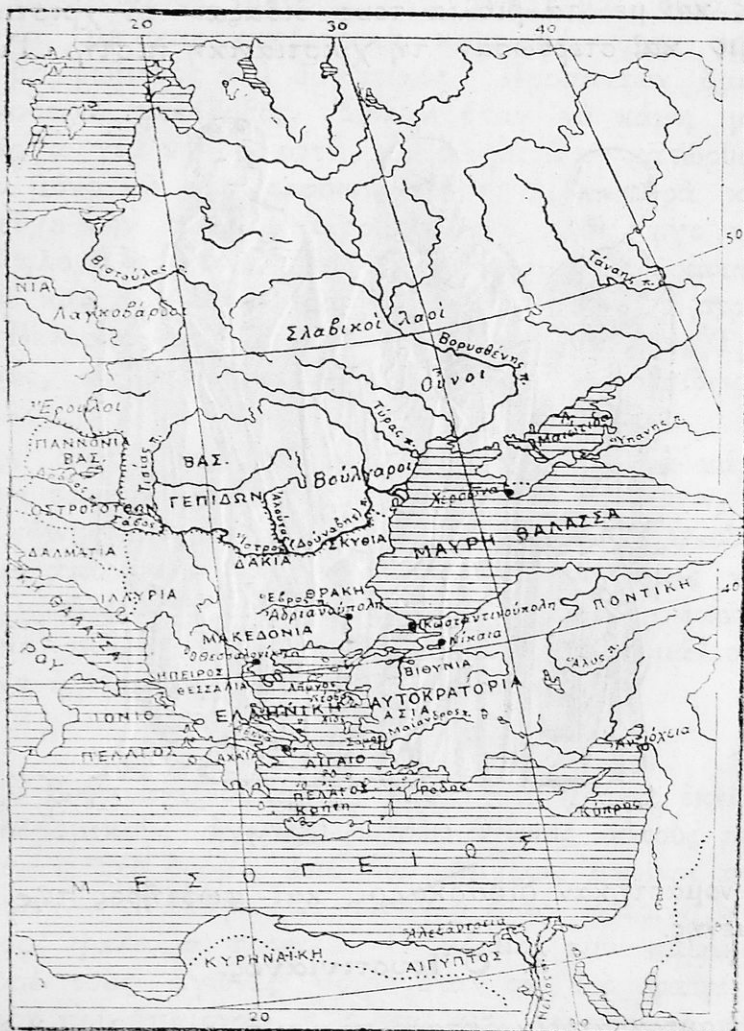
Στὶς φιλοσοφικὲς αὐτὲς σχολὰς σπούδαζαν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔπαιρναν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὰ ὅπλα γιὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς αἵρετικούς καὶ νὰ ὑποστηρίζουν τὴν ὀρθοδοξία. Στὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας σπούδασε ὁ μεγάλος Ἀθανάσιος, ποὺ νίκησε στὴν πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδο τὸν Ἀρειο. Στὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν σπουδάσει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ μεγάλος Βασίλειος, ποὺ πολέμησαν τοὺς αἵρετικούς. Ἀπὸ τὸν περίφημον Ἑλληνα φιλόσοφο Λιβάνιο εἶχε μάθει τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τῆς ἐκκλησίας, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποὺ χτύπησε τὶς καταχρήσεις τῶν βασιλέων.

Ὁ Χρυσόστομος ἔγινε στὴν ἀρχὴ ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Ἀντιόχεια. Γρήγορα ὅμως ἀκούστηκε ἡ μεγάλη του ρητορικὴ ἀξία καὶ τὸν κάλεσαν νὰ γίνῃ πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ δὲ μπορεῖ νὰ βλέπη τὶς καταχρήσεις ποὺ γίνονταν στὸ παλάτι καὶ ἀπὸ τὸν κλῆρο, καὶ ἄρχισε μὲ τὴ δυνατὴ του γλῶσσα νὰ τὶς καυτηριάζῃ. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ πάθῃ πολλά. Δυὸ φορές τὸν ἐξώρισαν καὶ στὸ τέλος πέθανε στὴν ἐξορία. Ἡ ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε ἅγιο, καθὼς καὶ τὸ Βασίλειο καὶ τὸ Γρηγόριο.

Τὴ μνήμη τῶν τριῶν αὐτῶν ἱεραρχῶν τὴ γιορτάζει ἡ ἐκκλησία ἰδιαίτερα γιὰ τὸν καθένα καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς μαζὶ στὶς 30 Ἰανουαρίου. Μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὴν ἀρετὴ τους, καθὼς καὶ μὲ τοὺς λό-

Εἰς. 6 Ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ

δυτικά ζογάτη στὸν 5 μ. Χ. αἰῶνα.

γους καὶ μὲ τὰ βιβλία τους διδάξαν τὸ χριστιανικὸ
κόσμο καὶ στερέωσαν τὴ χριστιανικὴ πίστι. Γι' αὐ-

Εἰκ. 7. Οἱ τρεῖς ἱεράρχες.

τὸ ὀνομάστηκαν διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς οἰ-
κουμένης.

3. Ὁ Ἰουστινιανός.

Ἡ αὐτοκρατορία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ καὶ δόξα
στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανός, ποὺ
ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 518, ζήληψε τὴ δόξα τῶν πα-
λιῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης καὶ θέλησε νὰ ἐνώσῃ
πάλι ὁλόκληρο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὁ Ἰουστινιανός, μέτριος στὸ ἀνάστημα, δυνατὸς στὸ σῶμα, μὲ χαρακτηριστικὰ κανονικά, ἦταν φρόνιμος, μορφωμένος καὶ ἐργατικός. Προπάντων ὅμως ἦταν φοβερὰ φιλόδοξος. Ὀνειρευόταν νὰ κάμῃ μεγάλα ἔργα γιὰ νὰ δοξαστῇ, καὶ ἀληθινὰ τὸ κατώρθωσε, ὅχι μόνο μὲ τὴν προσωπικὴ του ἀξία, παρὰ καὶ γιατί εἶχε τὴν τέχνη νὰ βρίσκῃ γιὰ κάθε ἔργο τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαμαν τὰ κατορθώματα καὶ τὸν ἐβοήθησαν νὰ δοξαστῇ ἦταν οἱ στρατηγοὶ Βελισσάριος καὶ Ναρσής, ὁ νομοδόσκαλος Τριβωνιανός, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσίδωρος καὶ ἄλλοι.

Εἶχε ἀκόμη τὴν τύχη ὁ Ἰουστινιανός νὰ κάμῃ γυναῖκα του τὴ Θεοδώρα, ποὺ βοήθησε καὶ αὐτὴ νὰ γίνῃ ἀκόμη λαμπρότερη ἢ βασιλεία του. Ἡ Θεοδώρα ἦταν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια. Ἐξυπνὴ ὅμως καὶ ὠραία, κατώρθωσε νὰ εἶναι στὸν αὐτοκράτορα ὁ πιστότερος καὶ πιὸ φρόνιμος σύμβουλος. Στὴ στάση μάλιστα τοῦ νίκα ἢ Θεοδώρα ἔσωσε τὸν Ἰουστινιανό.

4. Ἡ στάση τοῦ νίκα:

Στὴν Κωνσταντινούπολη ἔκαναν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀρματοδρομικοὺς ἀγῶνες. Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς παρὰβγαίνουν στὸ δρόμο ἀπὸ δύο ἀμάξια. Ἐκεῖνοι ποὺ ὠδηγοῦσαν τ' ἄλογα φοροῦσαν ὁ ἓνας πράσινη καὶ ὁ ἄλλος γαλάζια φορεσιά. Ὁ κόσμος ποὺ παρακολουθοῦσε τοὺς ἀγῶνες μοιραζόταν σὲ δυὸ φατρίες, κόμματα ποὺ ἔπαιρναν τ' ὄνομα ἀπὸ τὴ φορεσιά ποὺ φοροῦσαν οἱ ἀμαξηλάτες, καὶ τοὺς ἔλεγαν πράσινους καὶ βένετους (γαλαζίους). Οἱ φατρίες ἀνακατεῦνταν συχνὰ καὶ στὰ πολιτικά. Αὐτὸ ἐγίνε καὶ στὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Οἱ φατρίες κάποτε ζήτησαν μέσα στὸν ἵπποδρόμο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ διώξῃ μερικοὺς ὑπουργοὺς ποὺ μισοῦσε ὁ κόσμος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀρνήθηκε καὶ τότε βγήκε τὸ πλῆθος ἀπὸ τὸν ἵπποδρόμο, σκορπίστηκε στὴν πόλη, ἐξερέθισε τὸ λαὸ καὶ ἔτσι σηκώθηκε μεγάλη ἐπανάσταση.

Εἰκ. 8. Ὁ Ἰουστινιανός.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ πῆρε τ' ὄνομα στάση τοῦ νίκα, γιατί οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν γιὰ σύνθημα τὴ λέξη «νίκα», ποὺ τὴ φώναζαν οἱ ἀμαξηλάτες στὰ ἄλογά τους, τὴν ὥρα ποὺ ἔτρεχαν μέσα στὸν ἵπποδρόμο.

Ὁ λαὸς ἀγρίεψε. ἔβαλε φωτιά στὸ ἐπαρχεῖο, οἱ φλόγες ἀπλώθηκαν στὰ σπίτια καὶ κάηκε μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν πόλη. Ἀπὸ τὴ φωτιά ἐκείνη κάηκε καὶ ὁ παλιὸς ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἡ ἐπανάσταση προχωροῦσε καὶ ὁ λαὸς ἀνακήρυξε

ἄλλον αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβήθηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ. Ἡ Θεοδώρα ὅμως μὲ τὴν ἀφοβίαν της τὸν ἐσταμάτησε. Τότε τοῦ εἶπε καὶ τὸ περίφημο «Ὡραῖο ἐντάφιο εἶναι ἡ βασιλεία». Δηλαδή: καλύτερα νὰ πεθάνωμε ἐδῶ βασιλεῖς παρὰ νὰ ζήσωμε ἀλλοῦ δυστυχισμένοι.

Ὁ στρατηγὸς Βελισάριος πῆρε τότε ὅσους στρατιῶτες εἶχαν μείνει πιστοὶ στὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔτρεξε στὸν ἱππόδρομο. Ἐκεῖ βρῆκε συναγμένους τοὺς ἐπανάστατες, ὥρμησε ἐπάνω τους καὶ ἔσφαξε τοὺς περισσότερους.

Ἡ στάση τοῦ νίκαια πνίγηκε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο στὸ αἶμα.

4. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

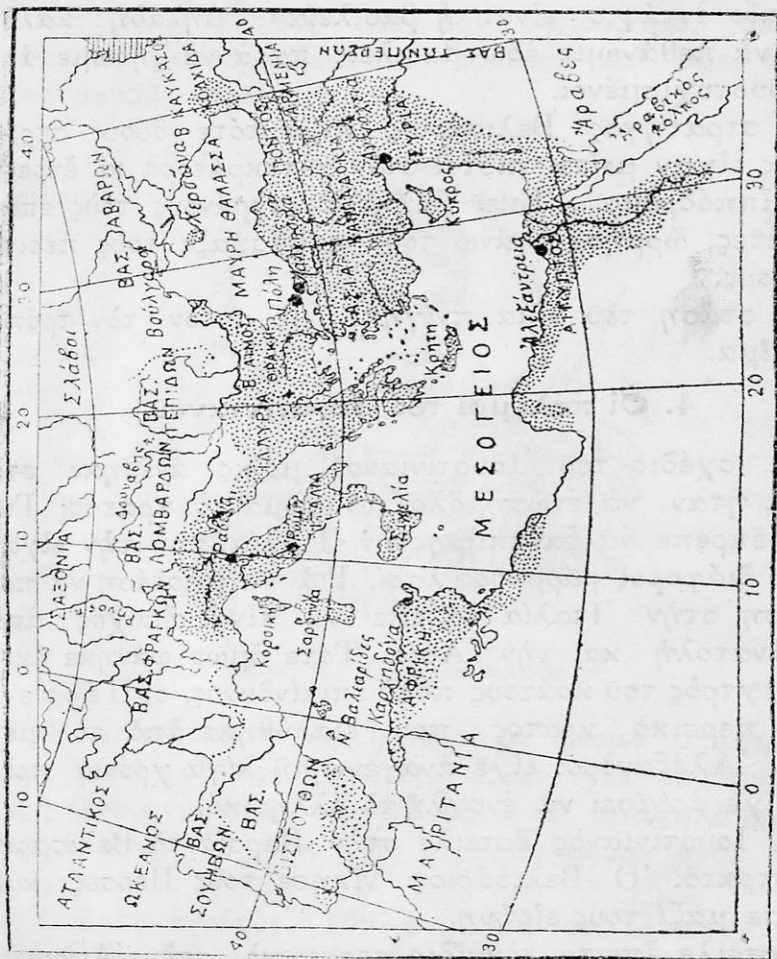
Τὸ σχέδιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνον, ἦταν νὰ ἐνώσῃ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος. Γιὰ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Ἰταλίαν, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει διάφοροι βάρβαροι λαοί. Γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ πολεμήσῃ στὴν Ἰταλίαν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἰσχυρὸς ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἀσίαν. Τότε ὅμως φάνηκε ἐκεῖ ἓνας ἐχτρὸς τοῦ κράτους πολὺ ἐπικίνδυνος, οἱ Πέρσες.

Τὸ περσικὸ κράτος, ποὺ διαλύθηκε ἀπὸ τὸ μέγαλον Ἀλέξανδρον, εἶχε ἀναγεννηθῇ λίγα χρόνια πρὶν καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐνοχλῇ τὸ ἐλληνικόν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στὴν Περσίαν τὸ Βελισάριον μὲ στρατό. Ὁ Βελισάριος νίκησε τοὺς Πέρσες καὶ ἔκλεισε μαζὶ τοὺς εἰρήνην.

Ἐστειλε ἔπειτα τὸν ἴδιον στρατηγὸν στὴν Ἀφρική, ὅπου εἶχε παρουσιαστῇ μιὰ ἄγρια φυλὴ, οἱ Βάνδαλοι. Ὁ Βελισάριος τοὺς νίκησε καὶ κυρίεψε τὴν Ἀφρική.

Ἔπειτα τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Βελισάριος καὶ ἕνας ἄλλος στρατηγός, ὁ Ναρσής, ποὺ ἔστειλε ἀργότερα ὁ Ἰουστινιανός, νίκησαν πολλὰς φορὰς τοὺς

βάρβαρους Γότθους πού είχαν καταλάβει τήν Ἰτα-
λία, καί κατ'ῶρθωσαν νά τήν ὑποτάξουν ὁλόκληρη.

Ἔτσι τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατορθώθηκε. Ὀλόκληρο τὸ παλιὸ ρωμαϊκὸ κράτος ἦταν ἐνωμένο, μὲ αὐτὸν μοναδικὸ αὐτοκράτορα.

6. Τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸν καιρὸ πού οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ τοῦ νικοῦσαν στοὺς πολέμους, ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἔμενε στὴν πρωτεύουσα ἀργός. Καταγινόταν σὲ ἄλλα ἔργα εἰρηνικά, μεγάλα καὶ αὐτά, πού δόξασαν τῇ βασιλείᾳ του. Τὸ λαμπρότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ νομοθεσία του.

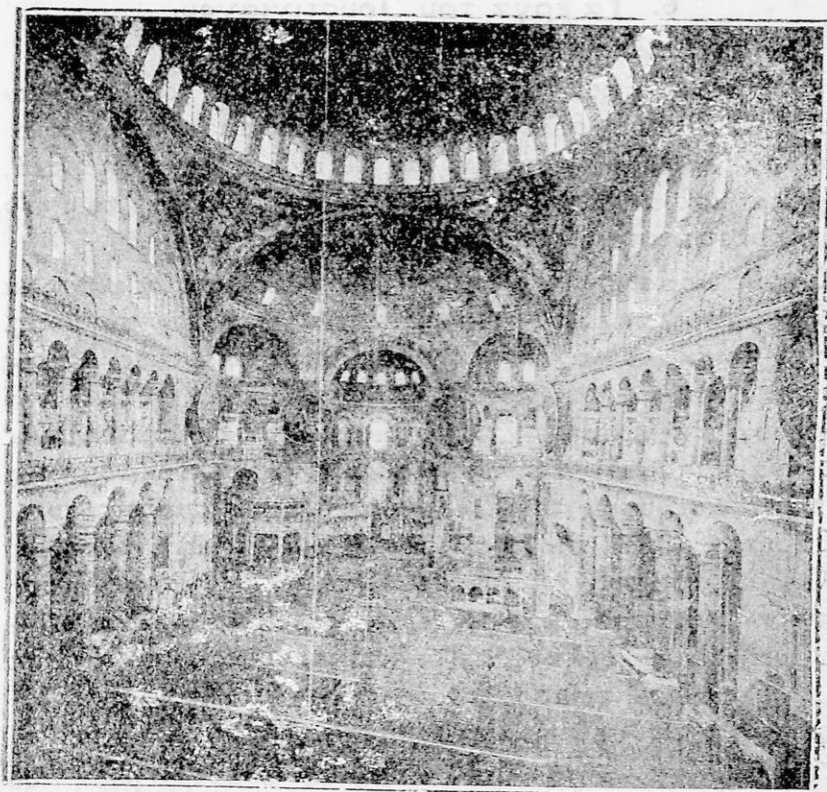
Στοὺς νόμους πού διατηροῦσε τὸ κράτος ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια τῆς Ρώμης ἦταν μεγάλη σύγχυση. Ἦταν δύσκολο νὰ ξέρῃ κανεὶς ποιοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους ἔσχυν ἀκόμη καὶ ποιοὶ καταργήθησαν. Αὐτὴν τὴν σύγχυση ἀποφάσισε νὰ τὴ διορθώσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἀνάθεσε στὸν Τριβωνιανὸ καὶ τοὺς ἄλλους νομικοὺς νὰ τακτοποιήσουν τοὺς νόμους. Οἱ νομομαθεῖς αὐτοὶ καθάρισαν ὅλη τὴ νομοθεσία κι ἔκαμαν διάφορες συλλογές νόμων. Οἱ συλλογές αὐτὲς γράφθηκαν στὴ λατινικὴ γλῶσσα, καθὼς εἶχε διατάξῃ ὁ Ἰουστινιανός, μὰ οὔτε ὁ λαὸς οὔτε καὶ οἱ δικαστὲς οἱ ἴδιοι δὲν ἤξεραν οἱ περισσότεροὶ λατινικά. Ἔτσι ἀναγκάστηκαν νὰ τὲς μεταφράσουν ἀμέσως ἐλληνικά.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε ἀκόμη σὲ διάφορα μέρη τοῦ κράτους πολλὰ φρούρια, νέες πόλεις, ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως καὶ τὸ λαμπρότερο ἀπὸ τὰ κτίριά του εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, πού ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ ναὸς αὐτός, ἀφιερωμένος στὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, εἶχε χτιστῇ στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ μεγάλο

Κωνσταντῖνο, κάηκε ὁμως ἔπειτα, ξαναχτίστηκε καὶ πάλι ξανακάηκε στὴ στάση τοῦ νῖκα.

Αὐτὴν τὴ φορά ὁ ναὸς ἔγινε μεγαλύτερος καὶ πιὸ

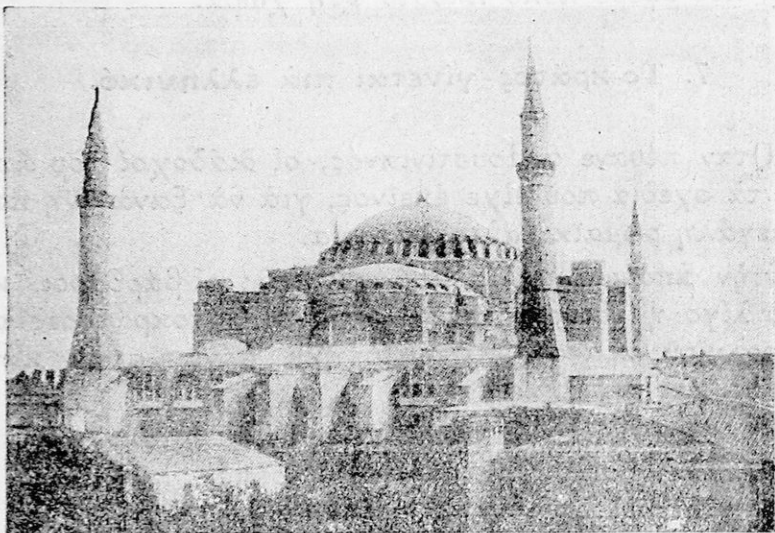

Εἰκ. 10. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας.

ὁμορφος. Δύο ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος τὸν κατασκεύασαν. Ἐξ χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ χυστῇ καὶ ξοδεύτηκαν 320 ἑκατομμύρια δραχμὲς γιὰ τὴν οἰκοδομὴ καὶ γιὰ τὸ στολισμὸ του. Ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας εἶναι ἡ μεγάλη ἐκκλησίᾳ τῆς

χριστιανικῆς ὀρθοδοξίας. Τώρα οἱ Τούρκοι τὸν ἔχουν κάμει τζαμί. Μὰ πάντα κάτω ἀπὸ τοὺς μεγάλους θόλους του κλείνει τὰ ὄνειρα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς φρόντισε ἀκόμη γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ γιὰ τὸ ἐμπόριο. Περισσότερο ἀπ' ὅλα προσ-

Εἰκ. 11. Τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

πάθησε νὰ συνηθίσουν στὸ κράτος του νὰ καλλιεργοῦν τὸ μετάξι, ποὺ ὡς τότε τὸ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Κίνα καὶ ἡ μεταφορὰ του στοίχιζε πολλά. Οἱ Κινέζοι δὲν ἄφηναν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους τ' αὐτὰ τοῦ σκυληκιοῦ ποὺ κάνει τὸ μετάξι, γιὰ νὰ μὴ μάθουν καὶ στοὺς ἄλλους τόπους τὸν τρόπο ποὺ τὸ κατασκεύαζαν αὐτοί. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δυὸ Ἕλληνες καλόγερους στὴν Κίνα καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν

ἐκεῖ πῶς ἀνατρέφεται τὸ σκουλήκι καὶ πῶς γίνεται τὸ μετᾶξι, ἔκρυψαν τ' αὐγὰ τοῦ σκουληκιοῦ μέσα στὰ ραβδιά τους καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ καλλιέργησαν τὸ σπόρο καὶ δίδαξαν καὶ σὲ ἄλλους μὲ ποῖο τρόπο νὰ τὸν καλλιεργοῦν. Ἔτσι ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν Ἑλλάδα μετᾶξι, ποῦ ἔφερε πολὺ πλοῦτο στὴ χώρα.

7. Τὸ κράτος γίνεται πιά ἐλληνικό.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἰουστινιανός, οἱ διάδοχοί του ἄφησαν τὰ σχέδια ποῦ εἶχε ἐκεῖνος, γιὰ νὰ ξαναγίνη πάλι ἡ μεγάλη ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Στὴν ἀπάνω Ἰταλία μπῆκαν πάλι οἱ βάρβαροι, καὶ λίγο λίγο ἡ ἐξουσία ποῦ εἶχαν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους περιορίστηκε μόνο στὴν κάτω Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ξεχάστηκε πιά καὶ ἡ ἰδέα πῶς ἡ ἐπίσημη γλῶσσα στὸ κράτος πρέπει νὰ εἶναι τὰ λατινικά καὶ ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὴ θέση τους τὰ ἐλληνικά, ἀφοῦ αὐτὰ μιλοῦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι.

Ἔτσι τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἐλληνικό. Καὶ ἦταν τὸ μόνο πολιτισμένο κράτος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Μόνο ἐδῶ στὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, καλλιεργοῦν τίς τέχνες καὶ τίς ἐπιστῆμες. Μόνο ἐδῶ ἐξακολουθεῖ ἡ πολιτισμένη ζωὴ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ πρωτεύουσά του, ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη, ἡ πιὸ ὁμορφὴ, ἡ πιὸ πλούσια ἀπὸ ὅλες τίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ βασιλίτσα τῶν πόλεων, ξακουστὴ

σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες κι ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἔλεγαν μόνο Πόλην.

Πρὸς τὴν ἀνατολή, στὴν Ἀσία, καὶ πρὸς τὴ δύση, στὴν Εὐρώπη, οἱ λαοὶ εἶναι βάρβαροι, καὶ ὅλο ἐνοχλοῦν τὸ κράτος ἀπὸ διάφορες μεριές. Ζηλεύουν τὴν προκοπὴ του καὶ τὰ πλούτη του. Πρῶτοι ἐχθροὶ ποὺ ζητοῦν τὴν καταστροφὴ του εἶναι οἱ παλιοὶ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ Πέρσες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Πέρσες.

Όταν ζοῦσε ὁ Ἰουστινιανός, εἶδαμε παρὰ πάνω, πὼς εἶχε ἀρχίσει νὰ ξαναφαίνεται τὸ περσικὸ κράτος καὶ πὼς τὸ περιώρισε ὁ Βελισάριος.

Όταν ἦρθαν ὅμως οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Πέρσες ἀρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομὲς τους στὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Ἐτσι ἀρχισε ἓνας πόλεμος ποὺ βάσταξε χρόνια πολλά. Οἱ Πέρσες κατέβηκαν στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Μικρὴ Ἀσία, κι' ἔφτασαν ὡς τὴ Χαλκηδὸνα, ἀντικρὺ στὴν Πόλην. Τὸ κράτος κιντῶναφε στὰ σοβαρά, ἀλλὰ σ' αὐτὴν τὴ δύσκολη περίσταση τὸ γλίτωσε ἓνας μεγάλος στρατηγὸς καὶ βασιλέας, ὁ Ἡράκλειος.

2. Ὁ Ἡράκλειος.

Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου.

Ὡραῖος καὶ δυνατὸς ἄνθρωπος ὁ Ἡράκλειος εἶχε μεγάλη θέληση καὶ σπουδαῖα χαρίσματα στρατηγικά. Ἐγίνε βασιλέας στὰ 610. Τὸν πόλεμο ὅμως μὲ τοὺς Πέρσες τὸν ἄρχισε στὰ 622, γιατί ἤθελε νὰ ἐτοιμασθῇ στὸ μεταξὺ καλά.

Τὴν ἐποχὴ πού κυβερνοῦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ στρατὸς βρισκόταν

σὲ μεγάλη παραλυσία καὶ ὅσο ἐβλεπε τίς ἐπιτυχίες τῶν Περσῶν, ἔχανε περισσότερο τὸ θάρρος του. Ἡ πρώτη φροντίδα λοιπὸν τοῦ Ἡρακλείου, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ ἐτοιμάσῃ στρατὸ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος. Στὸ ἔργο αὐτὸ τὸν ἐβοήθησε πολὺ ὁ πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁλος ὁ κλη-

Εἰκ. 12. Ὁ Ἡράκλειος.

ροῦ. Ἀφῆσαν στὸ βασιλέα ὅλους τοὺς θησαυροὺς πού εἶχαν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἐκκλησίες. Ἐπειτα ἐξήγγησαν στὸ λαὸ πὼς ὁ πόλεμος γίνεται γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὸν τίμιον σταυρό, πού τὸν εἶχαν ἀρπάξει οἱ Πέρσες ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐτσι ὁ στρατὸς ἐνθουσιάστηκε καὶ ἦταν ἐτοιμος νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἀπίστευς. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ πόλεμος γινόταν θρησκευτικὸς. Οἱ στρατιῶτες θὰ πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Ἡράκλειος, σὰ φανατικὸς χριστιανός, ἦταν πολὺ κατὰλληλος

νά γίνῃ ἀρχηγὸς τέτοιου πολέμου. Ὁ Ἡράκλειος ἦταν πολὺ θρησκός. Στοὺς πολέμους εἶχε πάντα μαζί του μιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποὺ τῆς εἶχε μεγάλη εὐλάβεια. Καὶ αὐτὸν τὸ φανατισμὸ τοῦ ἤξερε νὰ τὸν ἐμπνέῃ καὶ στοὺς στρατιῶτες του.

Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸ στρατό του ὁ Ἡράκλειος, ἄφησε στὴν πόλιν ἀντιβασιλέα τὸν ἀνήλικό του γιὸ Κωνσταντῖνο καὶ γιὰ κηδεμόνες του τὸν πατριάρχη Σέργιο καὶ τὸν ὑπουργὸ Βῶνο καὶ τὴν ἀνοιξή τοῦ 622 ξεκίνησε ὁ ἴδιος γιὰ τὸν πόλεμο.

Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια νίκησε ὁ Ἡράκλειος σὲ πολλὰ μάχες τοὺς Πέρσες, τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ Μικρὴ Ἀσία, μπῆκε στὸ κράτος τους, καὶ τοὺς πῆρε πόλεις πολλὰς καὶ λάφυρα.

3. Οἱ Ἀβαροὶ πολιορκοῦν τὴν Πόλιν.

Ἦταν ἑτοιμος πάλι ὁ Ἡράκλειος νὰ μπῇ στὰ 626 στὴν Περσία, ὅταν τοῦ ἔρχεται ξαφνικὸ μήνυμα πὺς πολιορκοῦν τὴν Πόλιν.

Ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν Χοσρόης, φοβισμένος ἀπὸ τὶς νίκες τοῦ Ἡρακλείου, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἀβάρους ποὺ ζοῦσαν στὰ βόρεια μέρη τοῦ Δούναβη ποταμοῦ, καὶ ἤρθαν αὐτοὶ καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλιν. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἓνα μέρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ πῆγε καὶ αὐτὸ ἀντικρὺ στὴν Πόλιν, στὴ Χρυσόπολιν.

Τὸ μήνυμα ὅμως αὐτὸ δὲν τάραξε πολὺ τὸν Ἡράκλειο. Ἦξερε πὺς ἡ Πόλιν βρίσκεται σὲ καλὰ χέρια. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ τρέξῃ ἐκεῖ, καθὼς περίμενε ὁ Χοσρόης, ἔστειλε μόνο βοήθεια ἀπὸ 12 χιλιάδες στρατιῶτες καὶ αὐτοὺς ἔμεινε κοντὰ στὰ σύνορα, γιὰ νὰ συγκρατῇ τὸν περσικὸ στρατὸ καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσῃ νὰ χυθῇ ἐλόκληρος ἀπάνω στὴν Πόλιν.

Καὶ ἀληθινὰ ὁ ὑπουργὶς Βῶνος εἶχε καλὰ ὀργανω-
μένη τὴν ὑπεράσπιση τῆς Πόλης. Ὁ πατριάρχης
Σέργιος κάθε μέρα παρακινούσε τὸ λαὸ νὰ πολεμήσῃ
μὲ γενναιότητα καὶ τοῦ στερέωνε τὴν πεποίθησιν, πῶς ἡ
Παναγία ποὺ προστάττει τὴν Πόλιν δὲ μπορούσε νὰ
τὴν ἀφήσῃ ἀβοήθητη. Στὴν περίστασιν ἐκείνη ἐγίναν
καὶ οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας, ποὺ τοὺς
ἀκούμε ἀκόμη κάθε μεγάλη σαρακοστή στὴν
ἐκκλησία.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ αὐτὸν νίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ
ἀνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ φύγουν. Ἡ Πόλις εἶχε
σωθῇ. Οἱ κάτοικοί της ἔτρεξαν χαρούμενοι στὸ ναὸ
τῆς Ἀγίας Σοφίας νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγία, ποὺ
τοὺς ἔσωσε. Τότε ἐγίνε καὶ τὸ γνωστὸ τροπάρι:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγοάσω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...

ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...
ἀναγοάσω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...
ἀναγοάσω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...
4. Καταστροφή τῶν Πέρσων.

Ἡ Πόλις σώθηκε, μὰ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου δὲν
εἶχαν τελειώσει ἀκόμη.

Τὸν ἄλλο χρόνον ὁ Ἡράκλειος μπῆκε πάλι μὲ τὸ
στρατό του στὸ περσικὸ κράτος καὶ πῆρε πολλὰς πό-
λεις καὶ φρούρια. Κοντὰ στὴν παλιὰ πόλιν τῆς Βαβυ-
λωνίας, τὴ Νινεβή, ὁ Χοσρόης ἀποφάσισε ν' ἀντι-
σταθῇ. Ἐκίχον τότε ἐκεῖ μεγάλη μάχη οἱ Ἕλληνες
μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἡ μάχη αὐτὴ ἔδωσε τέλος στὸν
πόλεμον. Ὁ Ἡράκλειος νίκησε καὶ κατὰστρεψε τοὺς
Πέρσας, καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγε νικημένος στὸ ἐσωτερικὸν
τοῦ κράτους του.

Ἀπὸ τότε πᾶς οἱ Πέρσες δὲ μπόρεσαν νὰ κάμουν ἄλλο στρατὸ καὶ ζήτησαν εἰρήνην.

Ὁ Ἡράκλειος τοὺς παραχώρησε τὴν εἰρήνην ὅχι μὲ σκληροὺς ὅρους. Τὸ περσικὸ κράτος ξαναγύρισε στὰ σύνορα ποὺ εἶχε καὶ πρωτύτερα, ὡς τὸν ποταμὸ Ἀράξη ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος, καὶ ὡς τὸν Εὐφράτη ἀπὸ τὸ νότιο. Οἱ Πέρσες ἔδωσαν ἀκόμη πίσω ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο γιὰ τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἔδωσαν πίσω τὸν τίμιον σταυρόν, ποὺ εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα.

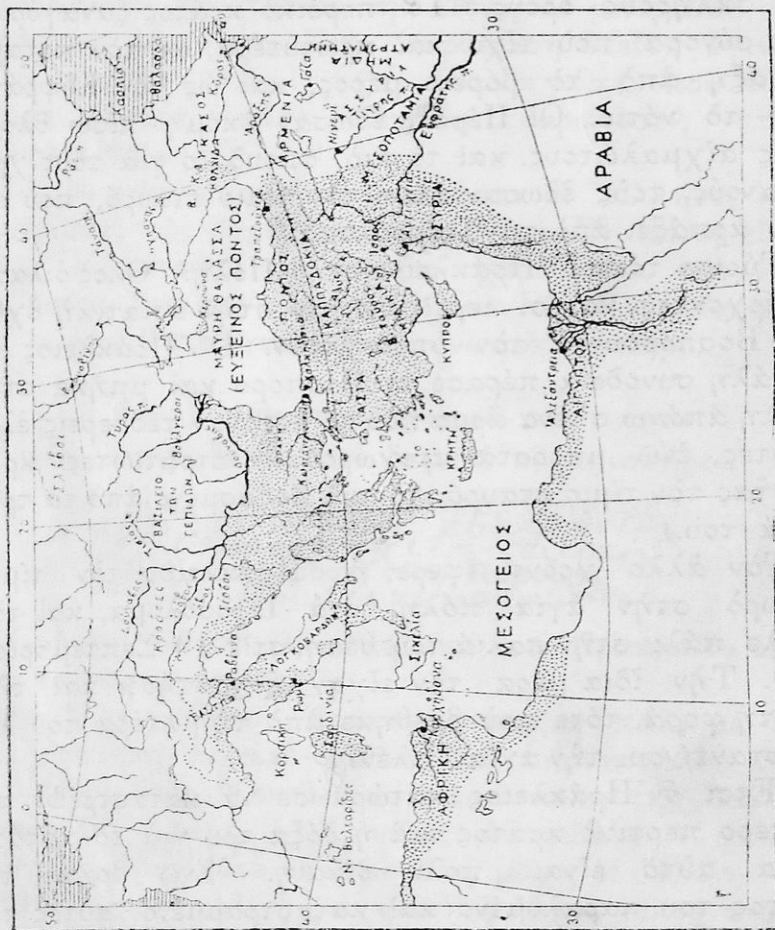
Γύρισε τότε ὁ Ἡράκλειος στὴν Πόλην. Ὅλος ὁ λαός, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς πῆγαν στὴν ἀσιατικὴ ὁχθὴ τοῦ Βοσπόρου νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Ὁ Ἡράκλειος μὲ μεγάλη συνοδεία πέρασε τὸ Βόσπορον καὶ μπῆκε στὴν Πόλην ἀπάνω σ' ἓνα ἄρμα ποὺ τὸ ἔσαναν τέσσερεις ἐλέφαντες, ἐνῶ μπροστὰ προχωροῦσαν στρατιῶτες κρατώντας τὸν τίμιον σταυρόν, τὸ πῶς δοξασμένο ἀπὸ τὰ τροπαιὰ του.)

Τὸν ἄλλο χρόνο ἔφερε ὁ Ἡράκλειος τὸν τίμιον σταυρόν στὴν ἁγία πόλιν, στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν ἔβαλε πάλιν στὴν παλιὰ του θέση, στὶς 14 Σεπτεμβρίου 629. Τὴν ἴδια μέρα τὸν εἶχαν ξαναστήσει καὶ τὴν πρώτη φορά, τότε ποὺ βρέθηκε ἀπὸ τὴ μητέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τὴν ἁγία Ἑλένη.

Ἔτσι ὁ Ἡράκλειος κατάρθωσε νὰ καταστρέφῃ τὸ δεύτερον περσικὸ κράτος καὶ ἡ δόξα του γιὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι πολὺ δίκαιη. Ἐνῶ βρῆκε τὸ κράτος τοῦ παραλυμένο καὶ καταστραμμένο, αὐτὸς τὸ ἀνάστησε. Ἀναψε τὸ θρησκευτικὸ αἷσθημα τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὴ δύναμιν τῆς πίστεως τοῦ ἔδωσε τόσο θάρρος, ὥστε νὰ κάμῃ θαύματα. Τοῦ Ἡρακλείου τὸ ἔργον μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου

Ἀλεξάνδρου πού κατώρθωσε νά διαλύσῃ τὸ πρῶτο
περσικὸ κράτος

Ἡ εἰρήνῃ ὁμῶς πού ἀγοράστηκε μέ τόσο αἷμα, δὲ

Εἰς. 13. Ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλῆ.

βάσταξε πολὺν καιρὸ. Σὲ λίγο ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς
γιὰ τὸν ἐλληνισμό παρουσιάζεται, οἱ Ἀραβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του.

Οἱ Ἀραβες κατοικοῦσαν στὴν Ἀραβικὴ χερσόνησο. Λέγονταν ἀκόμη καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ Ἰσμαηλῖτες, γιὰτὶ πίστευαν πὼς ἡ καταγωγή τους ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ, τὸ γιὸ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Ἀγάρ.

Πρὶν παρουσιαστῇ ὁ Μωάμεθ οἱ περισσότεροὶ Ἀραβες πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς. Λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν Ἰουδαῖοι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χριστιανοί. Ὅλους μαζί ὅμως τοὺς συνένωσε κατὰ τὸν 7. αἰῶνα σὲ μιὰ καινούργια θρησκεία δική, τοῦ ὁ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ γεννήθηκε στὴ Μέκα, πόλη τῆς Ἀραβίας, ἀπὸ καλὴ μὰ φτωχὴ οἰκογένεια. Μικρὸς ἀκόμη ἔχασε τοὺς γονεῖς του κι ἔγινε στὴν ἀρχὴ βοσκὸς γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ. Ἀργότερα ἔγινε ἔμπορος. Ἐτοίβρηκε τὴν εὐκαιρία νὰ γυρίσῃ ὅλη τὴν Ἀραβία καὶ νὰ γνωριστῇ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ εβραίους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθε τίς θρησκείες τους κι ἔχοντας φαντασία ζωηρὴ καὶ χαρακτῆρα ἐνεργητικὸ, ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ κάμῃ μιὰ νέα θρησκεία.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Μωάμεθ ἔγινε σαράντα χρόνων, παρουσιάστηκε στὴ Μέκα γιὰ προφήτης κηρύσσοντας πὼς ὁ Θεὸς τοῦ παράγγειλε μὲ τὸν ἀρχάγγελο Γαβριήλ νὰ διδάξῃ στὸν κόσμον πὼς «ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του». Ἐλεγε ἀκόμη, πὼς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ διαστρέφουν τὴν ἀληθινὴ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχει φανερωθῇ στοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ ἄλλους προ-

φῆτες καὶ μετὰ τὸ μεγαλύτερον ἀπ' ὅλων τὸ Χριστό. Γιὰ αὐτὸ ὁ Θεὸς στέλνει τώρα αὐτὸν, τελευταῖο προφήτη, γιὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους.

Δίδασκε ἀκόμη ὁ Μωάμεθ, πῶς μετὰ τὸ θάνατον δὲ χάνεται ὁ ἄνθρωπος τελειωτικά. Καὶ πέρα ἀπὸ τὸ θάνατον ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ καὶ κρίσις. Ὅσοι πιστεύουν στὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ (οἱ μουσουλμάνοι, ποὺ θὰ πῇ: πιστοὶ) θὰ κριθοῦν σύμφωνα μετὰ ὅσα ἔκαμαν στὴ ζωὴ τους. Οἱ δίκαιοι θὰ πάνε στὸν παράδεισον καὶ ἐκεῖ θὰ ζοῦν αἰώνια ζωὴ εὐτυχισμένη. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ τιμωρηθοῦν, μὰ προσωρινὰ μόνο. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ τοὺς περιμένει κόλαση αἰώνια εἶναι οἱ ἄπιστοι. Αὐτοὶ καὶ καλοὶ ἂν εἶναι θὰ τιμωρηθοῦν αἰώνια γιὰ τὴν ἀπιστίαν τους. Καὶ ἐπειδὴ τυχαίνει οἱ διάφοροι λαοὶ νὰ εἶναι ἄπιστοι ἀπὸ ἀμάθεια, γιὰτὶ δὲν ξέρουν τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, οἱ μουσουλμάνοι ἔχουν ὑποχρέωση, γιὰ νὰ τοὺς σώσουν, νὰ τοὺς γυρίσουν στὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ μετὰ τὸ σπαθὶ ἀκόμη. Γι' αὐτὸ ὅσοι μουσουλμάνοι προσπαθοῦν νὰ διαδώσουν τὴν θρησκείαν τους καὶ σκοτώνονται στὸν πόλεμον, πάνε ὅσα στὸν παράδεισον.

2. Πῶς διαδόθηκε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ.

Ὅταν ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν νέα θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ, πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ τὸν ἀκολούθησαν ἀμέσως μετὰ πίστιν καὶ φανατισμό.

Ὅταν ἄρχισαν ὅμως νὰ πληθαίνουν οἱ ὁπαδοὶ του, οἱ ἄρχοντες τῆς Μέκας τὸν ἐφοβέριζαν πῶς θὰ τὸν σκοτώσουν, καὶ αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν Μωάμεθ νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ πάῃ σὲ μιὰν ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴν Μεδίνα. Οἱ μουσουλμάνοι ἔδωσαν στὴ φυγὴ αὐτῇ τ' ὄνομα ἐγίρα καὶ τὴν ἐθεώρησαν ἔπειτα

μεγάλο κατόρθωμα, γιατί με τὴ φυγὴ ἐκείνη σώθηκε ὁ προφήτης. Ἀπὸ τὸ χρόνο ποὺ ἔφυγε ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴ Μέκα, δηλαδή ἀπὸ τὸ 622, ἀρχίζει ἡ χρονολογία γιὰ τοὺς μουσουλμάνους, καθὼς γιὰ μᾶς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Στὴ Μεδίνα ἔτρεξαν ἀμέσως γύρω ἀπὸ τὸ Μωάμεθ χιλιάδες ὁπαδοὶ καὶ τότε ὁ προφήτης κήρυξε τὸν πόλεμο στοὺς κατοίκους τῆς Μέκας. Χρόνια ὀλόκληρα βάσταξε ὁ πόλεμος αὐτός, καὶ στὸ τέλος οἱ κάτοικοι τῆς Μέκας ἀναγνώρισαν τὸ Μωάμεθ γιὰ προφήτη καὶ ἀρχηγό. Τότε πιά, ἅμα πῆρε τὴ Μέκα ὁ Μωάμεθ, δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ τὸν ἀναγνώρισε ὅλη ἡ Ἀραβία.

Ἔτσι ἡ Ἀραβία ἔγινε ἓνα κράτος με ἀρχηγὸ θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ τὸ Μωάμεθ. Ἐστέρ ἀπὸ λίγο καιρὸ ὁ Μωάμεθ πέθανε.

3. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἀράβων.

Ἀφοῦ πῆρε στὴν ἐξουσία του τὴν Ἀραβία ὁ Μωάμεθ συλλογίστηκε νὰ ὑποτάξῃ ὅλο τὸν κόσμον. Τὸ σχέδιό του αὐτὸ τὸ σταμάτησε ὁ θάνατος, μὰ οἱ διάδοχοί του προσπάθησαν νὰ τὸ πετύχουν, καὶ με τὸ σκοπὸ αὐτόν, νὰ κυριέψουν τὸν κόσμον, ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν με τοὺς Πέρσες καὶ με τοὺς Ἕλληνες.

Σὲ πέντε χρόνια μέσα οἱ Ἀραβες πῆραν ὅλο τὸ περσικὸ κράτος καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Πέρσες νὰ γίνουν μωαμεθανοί. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν καὶ με τοὺς Ἕλληνες.

Στὴν ἀρχὴ πῆραν τὴ Δαμασκὸ καὶ ὕστερα τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Ἡράκλειος προσπάθησε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, μὰ τὸν νίκησαν καὶ με μεγάλη δυσκολία κατῴρθωσε νὰ σώσῃ τὸν τίμιον σταυρό.

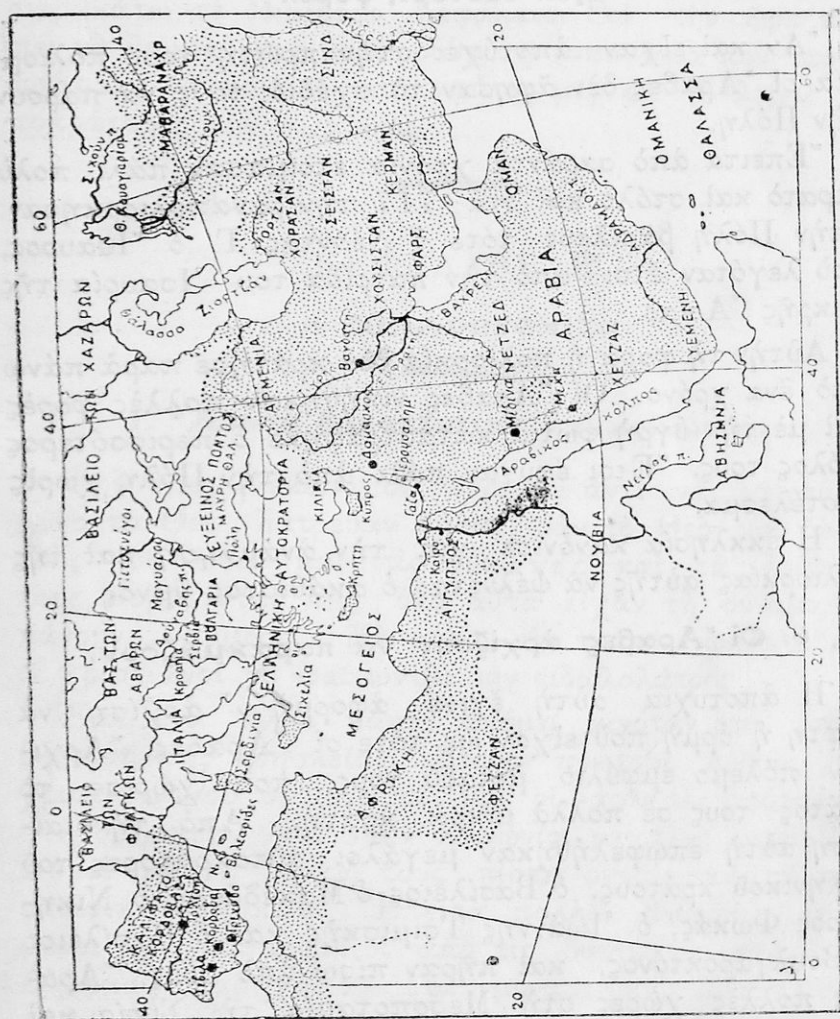
Ἐπειτα οἱ Ἀραβες πῆραν ὅλη τὴ Συρία, τὴ Μεσοποταμία καὶ τὴν Αἴγυπτο, ἀπλώθηκαν στὴν Ἀφρική καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ἰσπανία καὶ κυρίεψαν καὶ αὐτήν.

Ἀφοῦ πὰρ εἶχαν ἰδρύσει τόσο μεγάλο κράτος οἱ Ἀραβες συλλογίστηκαν νὰ προσβάλουν τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐτοίμασαν λοιπὸν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, ἔφτασαν στὴν Πόλη καὶ τὴν πολιορκήσαν.

Ἐφτά ἐλόκληρα χρόνια βάσταξε ἐκείνη ἡ πολιορκία, ἀπὸ τὰ 671 ὡς τὰ 678. Στὴν Πόλη βασίλευε τότε ὁ Κωνσταντῖνος Δ'. Αὐτὸς κατέρρωσε ν' ἀντισταθῇ σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων, ἔτσι ποὺ νὰ πᾶνε οἱ προσπάθειές τους ἄδικα. Τοὺς Ἕλληνες τοὺς βοήθησε τότε πολὺ στὴν ἄμυνα μιὰ ὑγρὴ φωτιά καθὼς τὴν εἶχαν ὀνομάσει. Ἦταν φωτιά ἀναλυτὴ, ποὺ τὴν εἶχε ἀνακαλύψει ὁ μηχανικὸς Καλλίνικος, καὶ τὴν κατασκεύαζε ἀπὸ διάφορες ἐμπρηστικὰς ὕλες. Τὴν ἔρριχναν μὲ σωλῆνες στοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν ἔσθηνε οὔτε στὸ νερό.

Μὲ αὐτὸ τὸ μέσο οἱ Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ἀφοῦ θυσίαν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν.

Ἡ νίκη αὐτὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί δὲ σώθηκε ἀπὸ τοὺς μωαμεθανοὺς μόνο ἡ Πόλη, παρὰ ἐλόκληρη ἡ Εὐρώπη. Γι' αὐτὸ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν πρέσβεις νὰ συγχαροῦν τὸν Κωνσταντῖνο γιὰ τὸ μεγάλο του κατόρθωμα.

5. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν γιὰ δεύτερη φορά.

Ἄν καὶ εἶχαν ἀποτύχει στὴν πρώτη τοὺς πολιορκία οἱ Ἀραβες δὲν ἄφησαν τὸ σχέδιό τοὺς νὰ πάρουν τὴν Πόλιν.

Ἐπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνια ἐτοίμασαν πάλι πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ στὰ 717 τὴν ξαναπολιορκήσαν. Στὴν Πόλιν βασίλευε τότε ὁ Λέοντας Γ' ὁ Ἰσαυρος, ποὺ λεγόταν ἔτσι ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ Ἰσαυρία τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Αὐτὴν τὴ φορά ἡ πολιορκία δὲν κράτησε παρὰ πάνω ἀπὸ ἓνα χρόνο. Οἱ Ἀραβες νικήθηκαν πολλὲς φορές καὶ μὲ τὴ ὑγρὴ φωτιά καταστράφηκε ὁ περισσότερος στόλος τοὺς. Ἐτσι ἔφυγαν πάλι ἀπὸ τὴν Πόλιν χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐκκλησία κανόνισε γιὰ τὴν ἀνάμνηση καὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς νὰ ψέλνεται ὁ ἀκάθιστος ὕμνος

6. Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀρχίσῃ νὰ πέφτῃ ἡ ὁρμὴ ποὺ εἶχαν ὡς τότε οἱ Ἀραβες. Ἀρχισαν πόλεμο ἐμφύλιον μεταξὺ τοὺς, ποὺ χώρισε τὸ κράτος τοὺς σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἀπὸ τὴ διαίρεση αὐτὴ ἐπωφεληθῆκαν μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας, ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, καὶ πῆραν πίσω ἀπὸ τοὺς Ἀραβες πολλὰς χώρες στὴ Μεσοποταμία, τὴ Συρία καὶ τὴν Ἀρμενία. Οἱ Ἀραβες εἶχαν ἀρχίσει πιά νὰ παρακμάζουν.

Ὁ μωαμεθανισμὸς ὅμως κρατιέται καλὰ. Στὴ θέση

τοῦ ἀραβικοῦ ἀρχίζει νὰ παρουσιάζεται ἄλλο μωαμεθανικὸ κράτος, τὸ τουρκικόν. Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε παρακάτω σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο. Γιὰ τὴν ὥρα πρέπει νὰ δοῦμε μιὰ μεταρρύθμιση σπουδαία ποὺ προσπάθησαν νὰ κάμουν στὸ κράτος μερικοὶ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τὸν 8. αἰῶνα.

44866

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. *Ατοπα θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικά.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνον τὸ Θεὸ λατρεύαν ὅμοια σὰν τὸ Θεὸ καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους καὶ τὶς εἰκόνες καὶ τὰ λείψανά τους, νομίζοντας πὼς ὅλα αὐτὰ εἶχαν τὴ δύναμιν νὰ κάνουν θαύματα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο καταντούσαν οἱ χριστιανοὶ νὰ φαίνωνται σὰν εἰδωλολάτρες.

Καὶ ἓνα ἄλλο κακὸ ἀκόμη γινόταν ἀπὸ παρεξήγηση τῆς θρησκείας. Στους πρώτους αἰῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀσκητὲς πρόσφεραν στὴ θρησκεία καὶ στὴν κοινωνία μεγάλες ὑπηρεσίες. Αὐτοὶ μὲ τὴ ζωηρὴ τους πίστιν στερέωσαν τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἐπειτα πολλοὶ ἄνθρωποι πονεμένοι καὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὶς δυστυχίες τῆς ζωῆς ἔβρισκαν παρηγορίαν στὰ μοναστήρια. Στὰ μοναστήρια ἀκόμη εἶχαν καταφύγιον οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ὁδοιπόροι. Στὰ μοναστήρια αὐτὰ τέλος χρωστοῦμε ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες μεγάλη εὐγνωμοσύνη,

Βοτανική

γιατί σὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς αὐτὰ διατήρησαν τὰ γράμματα καὶ τὸν ἐθνισμό μας.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γίνονταν στὰ μοναστήρια πολλὰ ἄτοπα, ποὺ ἔφερναν βλάβη στὴν κοινωνία καὶ τὸ ἔθνος. Τὰ μοναστήρια πλήθυναν καὶ μάζεψαν πάρα πολλὰ πλούτη ἀπὸ τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ποὺ ἀφιέρωναν εὐλαβητικοὶ χριστιανοί. Δὲν ἦταν πιά στὰ μοναστήρια ἡ ζωὴ ἀσκητική, ἔγινε ἡσυχία καὶ ἀπολαυστική. Χιλιάδες νέσι κάθε χρόνο γίνονταν καλόγεροι ὅχι ἀπὸ εὐλάβεια, παρὰ γιὰ νὰ ζοῦν εὐχάριστα χωρὶς νὰ δουλεύουν. Ἀπὸ τὰ ἄτοπα αὐτὰ ἄρχισαν νὰ ζημιώνονται καὶ ὁ στρατὸς καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία. Καὶ τὸ δημόσιο ταμεῖο ἔχανε πολλὰ εἰσοδήματα, ἀφοῦ τὰ κτήματα τ' ἀφιερωνέμενα στὰ μοναστήρια δὲν πλήρωναν σχεδὸν κανένα φόρο.

Δὲν ἔφταναν ὅμως τ' ἄτοπα αὐτά, ποὺ εἶχαν τὴν ἀρχὴ τους στὴ θρησκεία, εἶχε καὶ ἡ κοινωνία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐλαττώματα πολλὰ.

Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα ἦταν στὰ χέρια τῶν μοναχῶν, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ ἔπαιρναν ἀνατροφή γεμάτη ἀπ' ὅλες τὶς προλήψεις ποὺ εἶδαμε παραπάνω.

Οἱ νόμοι ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ἰουστινιανὸς δὲ μπορούσαν πιά νὰ συμβιβαστοῦν μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἄλλο κακὸ μεγάλο τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦταν ἡ δουλοπαροικία. Οἱ γεωργοὶ δηλαδὴ ποὺ καλλιιεργούσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων ἦταν γιὰ τοὺς ἀφέντες τοὺς σὰ δούλοι, καὶ δὲ μπορούσαν ποτὲ νὰ πρὸ-κόψουν, ν' ἀποχτήσουν δική τους περιουσία καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

ἤθελαν τὶς ἅγιες εἰκόνες, τοὺς εἰκονολάτρεις, καὶ
σὲ καίνους ποὺ ζητοῦσαν νὰ καταργηθοῦν, τοὺς
εἰκονομάχους.

Οἱ ἄγωνες αὐτοὶ βάσταξαν 120 χρόνια καὶ στὸ
τέλος νίκησαν οἱ εἰκονολάτρεις.

Στὰ 942 ποὺ ἔγινε βασίλισσα ἡ Θεοδώρα, κά-
λεσε στὴν Κωνσταντινούπολη οἰκουμενικὴ σύνοδο γιὰ
τὶς εἰκόνες. Ἡ σύνοδος αὐτὴ ἔβγαλε ἀπόφαση ν' ἀνα-
στηλωθοῦν οἱ ἐκκλησίαις οἱ εἰκόνες. Ἐξήγησε μόνο
στὸ λαὸ πὼς τὸ προσκύνημα μιᾶς εἰκόνας δὲν πρέ-
πει νὰ τὸ παίρνη κανεὶς γιὰ λατρεῖα, παρὰ νὰ
ξέρη πὼς μὲ αὐτὸ δείχνει τὴν πίστη του καὶ κά-
νει μιὰ τιμὴ στὸν ἅγιο ποὺ εἶναι ζωγραφισμένος
στὴν εἰκόνα.

Ἀπὸ τότε ὠρίστηκε νὰ γιορτάζεται τὴν πρώτη
Κυριακὴ τῆς μεγάλης σαρακοστῆς ἡ νίκη αὐτὴ τῆς
ἐκκλησίας, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὀνομάστηκε
ἀπὸ τότε Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας.

5. Τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Φῶτιος.

Τὸν ἴδιο καιρὸν, ὅσοι ἀπὸ τὴν ἀποτυχία ποὺ
ἔπαθε ἡ μεταρρύθμιση, ἔγινε καὶ τὸ σχίσμα μεταξὺ
τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, ὁ πάπας, ἦταν καὶ αὐ-
τὸς πατριάρχης σὺν τοῖς ἄλλοις τέσσερις πατριάρ-
χες, τῆς Πόλης, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῶν Ἱεροσο-
λύμων καὶ τῆς Ἀντιόχειας. Στὸν πάπα μόνο ἄ-
φηναν οἱ ἄλλοι πατριάρχες τὰ πρωτεῖα, γιατί ἡ
Ρώμη ἦταν ἡ παλιὰ πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ὁ
πάπας ὅμως δὲν ἦταν εὐχαριστημένος μὲ αὐτό. Ἦθε-
λε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς ὁλόκληρης τῆς χριστιανικῆς ἐκ-
κλησίας, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀνατολῆς δὲν
ψηφίσαντες ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Ἐκκλησιαστικὴν Πολιτικὴν

τὸ δέχονταν, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία βρισκόταν σὲ φιλονικίες μὲ τὴν ἀνατολική. Ἐκείνη μάλιστα τὴν ἐποχὴ οἱ δυτικοὶ ἔδειξαν μεγάλη πλεονεξία στὶς ἀπαιτήσεις τους.

Τὸ 857 εἶχε γίνει πατριάρχης στὴν Πόλη ὁ περίφημος Φώτιος, κληρικὸς πολὺ μορφωμένος, ποὺ εἶχε γράφει καὶ πολλὰ βιβλία. Ὁ Φώτιος ἦταν ἀπὸ οἰογένεια καλὴ καὶ εἶχε πρὶν μεγάλο ἀξίωμα στὸ παλάτι. Αὐτὰ τὰ προτερήματά του τὸν ἀνέβασαν στὸν πατριαρχικὸ θρόνο. Σὲ τέσσερις ἡμέρες μόνο, ἀπὸ λαϊκὸς ποὺ ἦταν, πέρασε ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς καὶ ἔγινε πατριάρχης. Αὐτὸ δὲν εἶχε γίνει πρώτη φορά. Συχνὰ καὶ πρὶν λαϊκοὶ εἶχαν γίνει πατριάρχες.

Ὁ πάπας ὅμως πῆρε τὴ χειροτονία τοῦ Φωτίου γι' ἀφορμὴ ν' ἀνακατωθῇ πάλι στὶς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Κήρυξε πὼς ἡ ἐκλογή τοῦ Φωτίου ἦταν παράνομη, προσκάλεσε σύνοδο στὴ Ρώμη ἀπὸ δικούς του ἐπισκόπους καὶ καταδίκασε τὸ Φώτιο σὲ καθαίρεση.

Ὁ Φώτιος πῆρε τότε τὴν ἀπόφαση νὰ δώσῃ τέλος στὴν παράλογη ἀξίωση ποὺ εἶχαν οἱ πάπες τῆς Ρώμης νὰ θέλουν νὰ διευθύνουν αὐτοὶ ὅλη τὴ χριστιανοσύνη. Προσκάλεσε λοιπὸν στὴν Πόλη, στὰ 867, οἰκουμενικὴ σύνοδο νὰ κρίνῃ τὸν πάπα γιὰ τίς ἀπαιτήσεις του αὐτές, καθὼς καὶ γιὰ μερικοὺς νεωτερισμοὺς ποὺ εἶχε κάμει στὴ δυτικὴ ἐκκλησία.

Ἡ σύνοδος αὐτὴ καθαίρεσε καὶ ἀναθεμάτισε τὸν πάπα καὶ τοῦ ἀρνήθηκε τὸ δικαίωμα ν' ἀνακατώνεται στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

Ἀπὸ τότε ἄρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οί Σλάβοι.

Δὲν εἶχαν μόνο στήν Ἀσία ἐχθροὺς οἱ Ἕλληνας· αὐτοκράτορες καὶ δὲν πολεμοῦσαν μόνο μὲ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀραβες. Ἀπὸ τὸ Δούναβη ἄλλοι βάρβαροι ἀπειλοῦσαν τώρα τὸ κράτος, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Σλάβοι εἶχαν τὴ χώρα τους στὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαναν συχνὰ ἐπιδρομὲς στὸ κράτος ληστεύοντας ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίαις του, προπάντων τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία, καὶ μαζεύοντας ὅσα λάφυρα μποροῦσαν, ξαναγύριζαν στὶς πατρίδας τους. Σὲ μιὰ τέτοια μάλιστα ἐπιδρομῇ ποὺ ἔκαμαν τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προχώρησαν ὡς τὴν Πελοπόννησο.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους αὐτοὺς ἔμειναν τότε στὶς ἑλληνικὰς χώρες καὶ οἱ γὰρ οἱ γὰρ ἐξελληνίστηκαν.

Ἀργότερα ὁ Ἡράκλειος ἔδωσε στὴ σλαβικὴ φυλὴ τῶν Σέρβων τὴ σημερινὴ Σερβία γιὰ νὰ κατοικήσουν.

2. Οἱ Βούλγαροι.

Χειρότεροι ἀκόμη ἐχθροὶ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἦταν οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ ἦταν λαὸς μὲ τουρκικὴ καταγωγὴ. Στὸν 5. αἰῶνα εἶχαν προχωρήσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας στὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρωσίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ κάνουν καθὼς οἱ Σλάβοι συχνὰς ἐπιδρομὰς στὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Στὸ τέλος ἀναγκάστηκε ὁ

Κωνσταντῖνος Δ' στὰ 679, νὰ τοὺς παραχωρήσῃ τὴν χώρα πού εἶναι ἀνάμεσα στὸ Δούναβη καὶ στὸν Αἶμο, πού ἀπὸ τότε ὠνομάστηκε Βουλγαρία. Στὰ μέρη ὅμως αὐτὰ ζοῦσαν ἀπὸ πρὶν ἄλλες σλαβικὲς φυλές, περισσότερο πολιτισμένες ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Βούλγαροι ἀνακατώθηκαν μὲ αὐτοὺς, πῆραν με τὸν καιρὸ τὴν γλῶσσα τους καὶ στὸ τέλος ἔγιναν καὶ οἱ ἴδιοι Σλάβοι.

Οἱ Βούλγαροι καὶ ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Βουλγαρία δὲν ἔπαυσαν τίς ἐπιδρομές. Γι' αὐτὸ πολλὰς φορές τὸ κράτος ἔκαμε πόλεμο μαζί τους καὶ πάντοτε τοὺς νικοῦσε καὶ τοὺς ταπεινῶνε.

Προπάντων τὴν ἐποχὴ αὐτὴν τοὺς ἔκαμαν μεγάλες καταστροφές δύο μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁ Κωνσταντῖνος Ε' καὶ ὁ Λέοντας Ε', καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἐπολέμησε μαζί τους ἀπὸ τὸ 758 ὡς τὸ 775. Πολλὰς φορές τοὺς νίκησε, πῆρε πολλὰς πόλεις τους, ἔπιασε πολλοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ἔκαμε μεγάλες καταστροφές καὶ τοὺς περιώρισε στὴ χώρα τους.

Ὅταν πέθανε ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος, οἱ Βούλγαροι βλέποντας τίς ἐσωτερικὰς ταραχὰς πού ἔφεραν στὸ κράτος οἱ εἰκονομαχίες, πῆραν θάρρος καὶ ξανάρχισαν τίς ἐπιδρομές τους. Ἀρχηγό τους εἶχαν τότε τὸν Κροῦμο, πού ἔμεινε ὀνομαστός γιὰ τὴ μεγάλη του σκληρότητα.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Νικηφόρος, τὸ 803, ὠργάνωσε καλύτερα τὸ στρατὸ καὶ τὸ 809 κάνει ἐκστρατεία ἐναντίο τους καὶ τοὺς νικᾷ. Σὲ δεύτερη ἐκστρατεία ὅμως προχώρησε πολὺ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ βρέθηκε ἔξαφνα περικυκλωμέ-

νος ἀπὸ ἀμέτρητους Βουλγάρους. Ὁ Νικηφόρος μὲ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἀφοῦ πολέμησαν γενναῖα, σκοτώθηκαν. Ὁ Κρούμος τότε ἔδειξε τὴν βαρβαρότητά του. Ἀσήμεσε τὸ κρανίον τοῦ Νικηφόρου καὶ τὸ μεταχειρίζοταν, ὅταν διασκέδαζε, γιὰ ποτήρι.

Τὸ κακούργημα αὐτὸ τοῦ Κρούμου τιμωρήθηκε γρήγορα ἀπὸ τὸ νέο αὐτοκράτορα Λέοντα Ε΄ τὸν Ἀρμένιο. Ὑστερα ἀπὸ τὴν μεγάλη καταστροφὴν ποὺ ἔπαθε ὁ ἑλληνικὸς στρατός, οἱ Βούλγαροι εἶχαν περάσει τὸν ΑἼμο, μπῆκαν εἰς τὴν Θράκην γύμνωσαν δὴ τὴν χώρα ὡς τὴν Πόλιν, καὶ ἔπειτα συγκεντρώθησαν εἰς τὴν Μεσημβρίαν, μιὰ ἑλληνικὴ πόλιν εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ἐκεῖ πῆγε ὁ Λέοντας μὲ νέο στρατὸ καὶ ἔγινε ἐν τῇ 814 φοβερὴ μάχη. Τέτοια καταστροφὴ ἔπαθαν οἱ Βούλγαροι, ὥστε μόλις σώθηκαν πολὺ λίγοι, μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Κρούμου πληγωμένον. Σὲ λίγο ὅμως πέθανε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πληγὴν του.

Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι περιορίστηκαν εἰς τὴν χώραν τοῦ, πέρα ἀπὸ τὸν ΑἼμον.

3. Οἱ Βούλγαροι γίνονται χριστιανοί.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν εἰς τὴν Μεσημβρίαν ἀπὸ τοῦ Λέοντος Ε΄ οἱ Βούλγαροι ἠσύχασαν καὶ σταμάτησαν τὰς ἐπιδρομὰς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔγιναν καὶ χριστιανοί.

Δύο Ἕλληνας καλόγεροι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἀποφάσισαν νὰ κηρύξουν τὸ χριστιανισμὸν τοῖς σλαβικοῖς λαοῖς. Γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸν ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν τῶν Σλάβων, τῆς ἑκαμὴν ἀλφάβητου μὲ γράμματα ἑλληνικὰ καὶ μετέφρασαν σλαβικὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τ' ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ὑστερα πῆγαν τοῖς Σλάβοις ποὺ

ζούσαν πέρα από τὸ Δούναβη, ἔπειτα στοὺς Σέρβους καὶ στοὺς Βουλγάρους, καὶ τοὺς δίδαξαν τὴ χριστιανικὴ πίστιν.

Ἔτσι οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νὰ γίνωνται χριστιανοί. Τέλεια ὅμως διαδόθηκε ὁ χριστιανισμὸς στοὺς Βουλγάρους, ὅταν ἀργότερα μὲ τις ἐνέργειες τοῦ πατριάρχου Φωτίου βαπτίστηκε ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Βόγορης, γιατί αὐτὸς ὁ ἴδιος ὕστερα φρόντισε νὰ διαδόσῃ στὸ κράτος του τὸ χριστιανισμὸ.

Ἀπὸ τότε ἄρχισαν οἱ Βούλγαροι νὰ πολιτίζωνται λίγο καὶ προπάντων οἱ εὐγενεῖς τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς σπούδαζαν στὰ σχολεῖα τῆς Πόλης. Ὁ Συμεών, ὁ γιὸς τοῦ Βόγορη, ποὺ εἶχε μείνει πολὺν καιρὸ σπουδάζοντας στὴν Πόλη, ἔμοιαζε μὲ Ἕλληνα. Καὶ οἱ ἔμποροὶ τους ὅμως μάθαιναν τὰ ἐλληνικὰ καὶ ἀποχτοῦσαν ἐλληνικὰς συνήθειες, γιατί ὅλες οἱ πόλεις στὰ παράλια τῆς Βουλγαρίας, ἡ Ἀγχιάλος, ἡ Μεσημβρία, ὁ Πύργος, ἡ Σωζόπολη καὶ ἄλλες εἶχαν κατοίκους ὅλο Ἕλληνας.

Μὲ ὅλα αὐτὰ οἱ Βούλγαροι δείχτηκαν πάντοτε ἄπιστοι καὶ ἀχάριστοι. Ὅταν καταλάβαιναν πὼς τὸ κράτος εἶχε ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίες ἢ πολέμους ἐξωτερικοὺς, ἄρχιζαν καὶ αὐτοὶ τὶς ἐπιθέσεις τους. Γιὰ καλὴ τύχη ἀνέβηκε τότε στὸ θρόνο ἡ δοξασμένη μακεδονικὴ δυναστεία. Αὐτὴ ταπείνωσε ὅλους τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔδωσε στὸ κράτος τὴ δύναμιν νὰ φτάσῃ στὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ του.

4. Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ἀρχηγὸς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας (867—886).

Ὁ Βασίλειος δὲν εἶχε μόρφωση, ἦταν ὅμως φρόνι-

μος και πραχτικὸς ἄνθρωπος καὶ φρόντισε πολὺ γιὰ τὴν καλὴ διοίκηση τοῦ κράτους καὶ γιὰ τὰ οἰκονομικά του. Στρατηγὸς δὲν ἦταν ὁ ἴδιος, ἤξερε ὅμως νὰ βρῆσκῃ τοὺς πιὸ κατάλληλους ἀρχηγοὺς γιὰ τὸ στρατὸ καὶ γιὰ τὸ στόλο καὶ μὲ αὐτοὺς κατῴρθωσε, καθὼς εἶδαμε πρωτύτερα, νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀραβες.

Οἱ διάδοχοί του, Λέοντας Γ' ὁ σοφός, Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος καὶ Ρωμανὸς Β', ἦταν σοφοί, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἱκανότητα νὰ κυβερνήσουν τὸ κράτος. Μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά τους ὅμως κατῴρθωσαν καὶ αὐτοί, καὶ μάλιστα οἱ δύο τελευταῖοι, νὰ δοξαστοῦν. Ἦταν τότε ἡ ἐποχὴ πού φάνηκαν μεγάλοι ἄντρες, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί. Τὸ θαῦμα αὐτὸ τὸ εἶχε κάμει ἡ μεταρρύθμιση. Στὸ ἐσωτερικὸ διοικοῦν τὸ κράτος μ' ἐπιτυχίᾳ μεγάλη ἔξοχοι πολιτικοί. Στὸ ἐξωτερικὸ οἱ Φωκᾶδες καὶ ἄλλοι μεγάλοι στρατηγοὶ κάνουν θριαμβοὺς νικῶντας τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους.

Δύο ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοὺς, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὅταν πέθανε ὁ Ρωμανὸς ἀνέβηκαν στὸ θρόνο, καὶ βασιλέψαν ὅσο ἦταν ἀνήλικος ὁ νόμιμος διάδοχος Βασίλειος Β'. Στὸ τέλος ἀφοῦ ἦρθε ὁ Βασίλειος σὲ ἡλικία νὰ βασιλέψῃ (976), ἀνέβηκε ὁ ἴδιος στὸ θρόνο καὶ ἔδωσε στὸ κράτος του, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, τὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ.

5. Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ταπεινώνει Ρώσους καὶ Βουλγάρους.

Ὅταν πέθανε ὁ Βασίλειος Α' οἱ Βούλγαροι εἶδαν πὼς ὁ διαδοχὸς του, ὁ Λέοντας Γ', δὲν ἦταν πολὺ ἱκανὸς καὶ συλλογίστηκαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν

περίστασις αὐτή. Ἡγεμόνα τοὺς οἱ Βούλγαροι εἶχαν τότε τὸ γιὸ τοῦ Βόγορη Συμεών. Ὁ Συμεών, φιλόδοξος ὅπως ἦταν, θέλησε ν' ἀπλώσῃ τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησο, κι' ἔβαλε γρήγορα σ' ἐνέργεια τὸ σχέδιό του.

Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλες τὶς ἑλληνικὰς χώρας ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ Ἀδριατικὸ πέλαγος. Ἐπειτα ἄρχισε ἐπιδρομὰς στὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους καὶ ὠνόμασε τὸν ἑαυτό του τσάρο τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Στὸ τέλος, ὅταν στὴν Πόλιν ἐβασίλευε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ζ', φτάνει μέρα ποὺ βλέπουν νὰ ἔρχεται στὰ πρόθυρα τῆς Πόλεως ὁ Συμεών με τοὺς Βουλγάρους του καὶ νὰ πολιορκῇ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσα. Ἐκεῖ ὅμως σταμάτησε ὁ Συμεών. Εἶδε πὼς δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ χτυπήσῃ τὴν Πόλιν καὶ ἔκαμε συνθήκην με τοὺς Ἕλληνας στὰ 924.

Λίγο ὕστερα ἀπ' αὐτὴν τὴ συνθήκην πέθανε ὁ Συμεών καὶ ἠρσύχασαν οἱ Βούλγαροι. Ἡ ἡτυχία ὅμως δὲ βάσταξε πολὺν καιρό. Ἀμα πῆρε τὴ βασιλεία ὁ γιὸς τοῦ Συμεών ὁ Πέτρος, ἄρχισαν πάλι οἱ Βούλγαροι νὰ ἐνοχλοῦν τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Βασίλευε τότε στὴν Πόλιν ὁ μεγάλος στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκάς. Ἀπασχολημένος ὅμως με τοὺς Ἀραβες δὲ μπόρεσε νὰ πολεμήσῃ μόνος του με τοὺς Βουλγάρους καὶ παρακίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώμων Σδιατοσλάβο νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ αὐτός. Ὁ Σδιατοσλάβος ἄκουσε πρόθυμα τὴν συμβουλὴ τοῦ Φωκά, μπῆκε στὴ Βουλγαρίαν καὶ τὴν κυρίεψε δολόκληρη. Τότε ὅμως ὁ Σδιατοσλάβος δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ, καθὼς ἦταν ἡ συμφωνία του με τὸ Νικηφόρο, παρὰ ἔμεινε στὴν Βουλγαρίαν σὰν κυρίαρχος.

Ὁ Νικηφόρος ἀφοῦ τὸν εἶδε νὰ πατῇ ἔτσι τὴν συμ-

φωνία τους, αποφάσισε νὰ τὸν πολεμήσῃ μόνος του. Δὲν πρόφτασε ὅμως, γιατί δολοφονήθηκε σὲ μιὰ συνωμοσία ποὺ ἔγινε ἐναντίου του.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννης Τσιμισκῆς εἶδε πὼς ἔπρεπε νὰ κάμῃ αὐτὸς τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Ρώσους καὶ μὲ τοὺς Βουλγάρους. Καὶ ξεκινᾷ πραγματικὰ μὲ ἀρκετὸ στρατό, νικᾷ σὲ πολλὰς μάχας Ρώσους καὶ Βουλγάρους μαζί καὶ ἀναγκάζει στὸ τέλος τὸ Σβιατοσλάβο μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του νὰ γυρίσῃ στὴ Ρωσία. Τότε ὁ Ἰωάννης ἔγινε κύριος ἐλλόκληρης τῆς Βουλγαρίας πέρα ὡς πέρα.

6. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὀριστικὰ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ταπεινωμένοι τώρα καθὼς ἦταν οἱ Βούλγαροι θὰ ἄφιναν ἥσυχον τὸ ἐλληνικὸ κράτος. Ἔτσι νόμισαν οἱ Ἕλληνες, μὰ γελάστηκαν. Ὅταν πέθανε ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἔκαμαν πάλι ἐπανάσταση καὶ ἀνακήρυξαν βασιλέα τους ἓνα Βούλγαρο εὐγενῆ, τὸ Σαμουήλ. Ἡ εὐκαιρία ἦταν κατάλληλη, γιατί τὸ ἐλληνικὸ κράτος βρισκόταν σὲ ἀνωμαλίες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ, στὰ 976, πῆρε στὰ χέρια τοῦ τὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β', εἴκοσι χρονῶν. Μερικοὶ στρατηγοὶ νόμισαν τότε πὼς ἢ μὴ κρῆ ἡλικία τοῦ νέου βασιλέα τοὺς ἔδινε εὐκαιρία νὰ τοῦ πάρουν τὸ θρόνον καὶ σήκωσαν ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ ταραχὴ ἐπωφελήθηκε ὁ Σαμουήλ καὶ ἄρχισε νὰ κάνῃ στὸ κράτος φοβερὰς ἐπιδρομὰς. Πῆρε ὅλη τὴ Μακεδονία, τὴ Θρᾷκη.

μπήκε στη στερεά Ελλάδα κι' ετοιμαζόταν για την Πελοπόννησο.

Τὸ σχέδιο τοῦ Σαμουήλ ἦταν νὰ κάμῃ ἓνα μεγάλο βουλγαρικό κράτος, πὸ νὰ ἀπλώνεται σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἑλληνική χερσόνησο. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲ μποροῦσαν βέβαια ν' ἀφήσουν τὸ Σαμουήλ ν' ἀποτελειώσῃ ἓνα τέτοιο σχέδιο. Ὁ Βασίλειος ἀφοῦ ἡσύχασε ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς ἐπαναστάσεις, ἄρχισε τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ δαίχτηκε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Σαμουήλ.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς κράτησε σαράντα δύο χρόνια καὶ ἀπλώθηκε ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὶς Θερμοπύλες. Ὁ Βασίλειος, ἄλλοτε μόνος του καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς στρατηγούς του, πολέμησε τοὺς Βουλγάρους στὴ Βουλγαρία καὶ στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπειρο καὶ στὴ Θεσσαλία. Τὸ 996 μάλιστα κοντὰ στὸ Σπερχειὸ ποταμὸ ὁ στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Νικηφόρος Οὐρανὸς νίκησε τὸ Σαμουήλ καὶ τοῦ κατάστρεψε ὅλο τὸ στρατό. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ πληγώθηκε στὴ μάχη καὶ ἔφυγε γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του.

Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιωρίστηκε στὴ Μακεδονία, στὴν Ἀλβανία καὶ στὴ Βουλγαρία. Κάθε χρόνο ὁ Βασίλειος ἔκανε ἐκστρατεία, χτυποῦσε τὸν ἐχθρὸ καὶ ἔπαιρνε μερικὰ φρούρια. Τὸ πείσμα ὅμως βαστᾷ τοὺς Βουλγάρους στὴν ἀντίσταση, ὥσπου τὸ 1014 ἡ ἀντίσταση αὐτὴ τσακίστηκε.

Εἰκ. 16. Βασίλειος ὁ
Βουλγαροκτόνος

Ὁ Βασίλειος Β' συνήθιζε στίς ἐκστρατείας αὐτὲς νὰ περνᾷ μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν κλεισοῦρα «Κλειδί», τὸ σημερινὸ Σιδερόκαστρο (Δεμίρ ἰσάρ). Ἐκεῖ ὁ Σαμουὺλ ἔχτισε ἓνα ὀχύρωμα καὶ περίμενε τὸ Βασίλειο. Ὁ Βασίλειος προσπάθησε μὰ δὲ μπόρεσε νὰ πάρῃ τ' ὀχύρωμα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἦταν ψηλά, ὁ δίκος του στρατὸς ἀπὸ κάτω καὶ αὐτὴ ἡ θέσις τοῦ προξενούσε πολλὰς ζημίας.

Τότε ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Ξιφίας μὲ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀποφάσισε νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ ἔπρεπε ν' ἀνέβουν ἓνα ψηλὸ καὶ ἀπότομο βουνό, πρὸς τὰ νότια τοῦ Κλειδιοῦ, καὶ νὰ βρεθοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἔτσι ἔγινε. Μὰ ὅλες τὶς φοβερὰς δυσκολίες ὁ Νικηφόρος Ξιφίας πέρασε μὲ τὸ στρατό του τὸ βουνὸ καὶ βρέθηκε πίσω ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ παράταξι. Οἱ Βούλγαροι τὰ ἔχασαν, γιατί δὲν περίμεναν ποτὲ πὼς οἱ Ἕλληνες θὰ μπορούσαν νὰ φανοῦν ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο. Παράτησαν λοιπὸν τὰ ὀχυρώματά τους καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Νικηφόρος τοὺς κυνηγοῦν, σκοτώνουν πολλοὺς καὶ πρὸ πολλοῦ πιάνουν αἰχμαλώτους. Ὁ Σαμουὺλ μὲ δυσκολία μεγάλη κατῴρθησε νὰ μὴν πιαστῇ. Ἡ στενοχώρια του ὅμως τὸν ἔφαγε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε.

Ὁ γιὸς τοῦ Σαμουὺλ καὶ διάδοχός του ζήτησε νὰ ὑποταχθῇ στὸ βασιλεῖα. Ὁ Βασίλειος ὅμως δὲ δέχτηκε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἦθελε νὰ καταλύσῃ τελειωτικὰ τὸ βουλγαρικὸ κράτος. Ἐξακολούθησε λοιπὸν τὸν πόλεμο, ὥσπου κυρίεψε ὅλες τὶς χώρες ποὺ εἶχαν πάρει πρὶν οἱ Βούλγαροι. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Βουλγάρων ὅσοι γλίτωσαν τὴ ζωὴ τους παραδόθηκαν, τὸ βουλ.

γαρικό κράτος καταλύθηκε (1019) και ἡ Βουλγαρία ἔγινε ἐπαρχία ἐλληνική με διοικητὴ Ἕλληνα.

Ἀφοῦ τελείωσε τὸν πόλεμο ὁ Βασίλειος ἔκαμε περιοδεία σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Τὸν ὑποδέχτηκαν παντοῦ σὰ σωτήρα. Ἐπειτα κατέβηκε στὴ Θεσσαλία, στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἔφτασε στὴν Ἀθήνα. Ἀνέβηκε ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ μέσα στὸν Παρθενῶνα, ποῦ εἶχε γίνει ἐκκλησία τῆς Παναγίας, εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ γιὰ τὶς νίκες του. Ἐπειτα γύρισε με πλοῖα στὴν Πόλη.

Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη γιορτὴ στὸ γυρισμό του. Τὸ θρίαμβό του στόλιζαν ἀμέτρητα λάφυρα, ποῦ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς των.

Στὸ θρίαμβο ἐκείνον ὁ λαὸς ἔδωσε στὸ Βασίλειο τ' ὄνομα βουλγαροκτόνος καὶ με τ' ὄνομα αὐτὸ ἔμεινε ὁ Βασίλειος Β' στὴν ἱστορία. Εἶναι δίκαιη αὐτὴ ἡ ὀνομασία, γιατί αὐτὸς τσάκισε ὀριστικὰ τὴ δύναμη τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας τὰ ὅρια τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἔφτασαν στὸ βόρειο μέρος ὡς τὸ Δούναβη. Καὶ στὰ μέρη ὅμως τῆς ἀνατολῆς καὶ στὰ δυτικὰ ἀπλώθηκαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους.

Ἐνῶ καταγινόταν ὁ Βασίλειος στὸ μεγάλο καὶ ἀτελείωτο πόλεμο με τοὺς Βουλγάρους, ἔκανε τὸν ἴδιο καιρὸ μεγάλα κατορθώματα στὴν Ἀσία καὶ στὴν κάτω Ἰταλία. Στὴν Ἀσία ἔκαμε ὁ ἴδιος μιὰ ἐκστρατεία καὶ ἔφερε τὰ ὅρια τοῦ κράτους ὡς τὸν Καύκασο, τὴν Κασπία θάλασσα καὶ τὸν Εὐφράτη ποτα-

μέ. Στὴν κάτω Ἰταλία πάλι οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐπνίξαν κάθε ταραχὴ καὶ στερέωσαν τὴν κυριαρχία του.

Εἰκ. 17. Ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου ἐγίνε καὶ ἄλλο μεγάλο περιστατικόν. Ὁ γιὸς τοῦ Σβιατοσλάβου Βλαδὶμηρος ἀφοῦ ἐγίνε ἡγεμόνας τῶν Ρώσων ἀποφάσισε νὰ γίνῃ χριστιανός. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ τὸ Βασίλειο, βαπτίστηκε, καὶ ἔπειτα πῆρε γυναῖκα τῇ μικρῇ ἀδερφῇ τοῦ Βασιλείου, τὴν Ἀννα. Ἐβγαλε τότε διαταγὴ ὁ Βλαδὶμηρος καὶ πολλὰς χιλιάδες Ρῶσοι βαπτίστηκαν στὸ Βορυσθένη ποταμό, κοντὰ στὸ Κίεβο, καὶ ἐγίναν χριστιανοί.

ΚΕΦΑΛΙΟ Ζ' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Ἡ Εὐρώπη στὸ μεσαίωνα.

Μόλις εἶχε ἡσυχάσει τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ παρουσιάστηκε νέος κίνδυνος γι' αὐτὸ οἱ σταυροφορίες — ἐκστρατείες τῶν Εὐρωπαίων στὴν ἀνατολή. Μὰ πρὶν μιλήσωμε γι' αὐτὲς πρέπει νὰ μάθωμε σὲ ποιά κατάστασις ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Εὐρώπη.

Εἶδαμε πῶς ὁ μεγάλος Θεοδόσιος στὰ τελευταῖα τοῦ εἶχε γνωρίσει τὸ ρωμαϊκὸ κράτος σὲ δύο μέρη τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ δυτικὸ. Ἀλλὰ τότε διάφοροι γερμανικοὶ λαοὶ μπῆκαν στὶς χῶρες τοῦ δυτικοῦ. Οἱ λαοὶ αὗτοὶ κατάλυσαν τὸ δυτικὸ κράτος καὶ ἀπάνω στὰ ἑρείπια τοῦ ἔκαναν νέα βαρβαρικά κράτη, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν καὶ αὐτὰ χριστιανικὰ καὶ λατινικὰ.

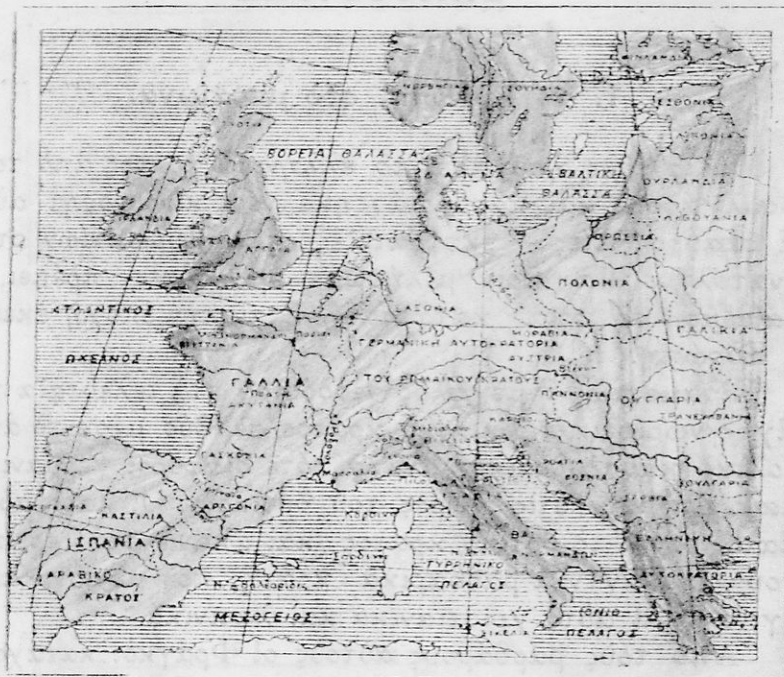
Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς οἱ Φράγκοι κατάχτησαν ὅλη τὴ Γαλατία, οἱ Ἀγγλοὶ τὴ Βρετανία, οἱ Βισιγόθοι τὴν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία, οἱ Βάνδαλοι τὴν Ἀφρική καὶ οἱ Ὀστρογόθοι τὴν Ἰταλία.

Δύο ἀπὸ τὰ κράτη αὐτά, τῶν Βανδάλων στὴν Ἀφρική καὶ τῶν Ὀστρογόθων στὴν Ἰταλία, καταλύθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό.

Ἐπειτα πῆραν τὴ βόρεια Ἰταλία οἱ Λογκοβάρδοι καὶ ἔδρυσαν ἐκεῖ νέο γερμανικὸ κράτος. Στὴ μέση Ἰταλία πάλι ὁ πάπας μὲ τὴ βοήθεια τῶν Φράγκων ἔκαμε τὸ παπικὸ κράτος. Τὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἰσπανία τίς πῆραν οἱ Ἀράβες.

Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἔφτασε σὲ μεγάλῃ ἀκμῇ τὸ

φραγκικό, προπάντων όταν βασιλέψε εκεί ο μεγάλος Κάρλος.

Είχ. 18. Ἡ Εὐρώπη στὸ 12 αἰῶνα.

Ὁ βασιλέας αὐτὸς κατώρθωσε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Λογκοβάρδων στὴν ἀπάνω Ἰταλία καὶ νὰ τὸ προσθέσῃ στὸ κράτος του, ἔπειτα πῆρε ἀπὸ τοὺς Ἀραβες ἓνα μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ ἀκόμη κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς πέρα ἀπὸ τὸ Ρῆνο καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ γίνουν χριστιανοί.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ πάπας ἀνακήρυξε τὸν Κάρλο αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὸν

ὅμως τὸν τίτλο δὲν τοῦ ἀνεγνώρισαν ποτὲ οἱ νόμιμοι Ἕλληνες αὐτοκράτορες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ φραγκικὴ αὐτὴ αὐτοκρατορία βάσταξε λίγο καιρό. Μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Καρόλου χωρίστηκε. Ἀπὸ αὐτὴ βγήκαν τότε τρία κράτη, τὸ γερμανικόν, τὸ γαλλικόν καὶ τὸ ἰταλικόν. Τὸ ἰταλικόν κράτησε καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. Ἀργότερα ὅμως καὶ τὸ ἰταλικόν κράτος καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα τὰ πῆρε ἡ Γερμανία.

Καὶ ἄλλες μεταβολὲς ἔγιναν τότε στὴν Ἰταλία. Πολλὲς ἀπὸ τίς πόλεις τῆς, τὸ Μιλάνο, ἡ Βολωνία, ἡ Φλωρεντία καὶ ἄλλες ἀκόμη ἔγιναν αὐτόνομες καὶ ἀποτελέσαν πολιτείες δημοκρατικές. Ἀπὸ αὐτὲς πάλι δύο πόλεις πρὸ πάντων πρόκοψαν, ναυτικὲς καὶ οἱ δύο, ἡ Γένουα καὶ ἡ Βενετία.

Ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἔπειτα ἦταν στὴν κυριαρχία τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Επειδὴ ἔκανε μεγάλο ἐμπόριο μὲ τίς ἐλληνικὰς χῶρες, εἶχε ἀποκτήσει μεγάλο ἐμπορικὸ ναυτικόν, ποῦ τῇ βοήθησε νὰ γίνῃ τὸ πρῶτο ναυτικόν κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀκόμη μὲ τίς σχέσεις ποῦ εἶχε μὲ τὸ ἐλληνικόν κράτος, πῆρε γρήγορα καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ. Ἡ ζωὴ, τὰ ἔθιμα, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολυτέλεια ποῦ ἦταν στὴ Βενετία εἶχαν τὴν ἀρχή τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτόνομη ἔγινε ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν 9. αἰῶνα.

Ἡ κάτω Ἰταλία ὡς τὸν 11. αἰῶνα ἦταν ὑποταγμένη στὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀποχωρίστηκε. Νορμανδοὶ ἀπὸ τίς βόρειες χῶρες τῆς Εὐρώπης κατέβηκαν μὲ τὰ μικρὰ καράδια τους καὶ πῆραν μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ Γαλλία ποῦ ὀνομάστηκε ἔπειτα Νορμανδία. Ἐκεῖ ἔκαμαν ἓνα νορ-

Χωρεφά—Ποταμιάνου, Ἱστορία Ε' Δημοτικοῦ, ἔκδ. 3.

μανδικό κράτος πού αναγνώριζε κυρίαρχό του τὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας, ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ σιγὰ σιγὰ πῆραν τὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὸ λατινικὸ πολιτισμὸ τῶν ντόπιων. Ἐπειτα πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ὅταν βασιλευσαν στὴν Πόλη οἱ ἀδύνατοι διάδοχοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατέβηκαν στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία κι ἔκαμαν ἐκεῖ κράτος νορμανδικό, πού ἔγινε μὲ τὸ καιρὸ ἰταλικό.

Στὶς βορειοδυτικὲς χώρες τῆς Εὐρώπης ζοῦσαν λαοὶ γερμανικοὶ, πού ἀποτελοῦσαν τρία κράτη, τὴ Δανία, τὴ Σουηδία καὶ τὴ Νορβηγία. Τὰ κράτη αὐτὰ δέχτηκαν τὸ χριστιανισμὸ μόνο στὸν 11. αἰῶνα, καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ πολιτίζονται.

Τὴ Βρεττανία τὴν εἶχαν πάρει οἱ Ἀγγλοὶ, πού ἔγιναν χριστιανοὶ τὸν 8. αἰῶνα. Πολλὲς ἐπιδρομὲς στὶς ἀγγλικὲς χώρες εἶχαν κάμει οἱ Δανοί. Τὸ 1066 κατὰχτησε τὴν Ἀγγλία ὁ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Γουλιέλμος ὁ κατακτητής. Ἀπ' αὐτὸν ἔχουν τὴν καταγωγὴ τους οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Στὴν Ἰσπανία πάλι οἱ Ἰσπανοὶ κατάρθωσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ ἵδρυσαν διάφορα μικρὰ χριστιανικὰ βασίλεια. Τὰ βασίλεια αὐτὰ ἐνώθηκαν ἔπειτα κι ἔκαμαν δύο μεγάλα, τῆς Ἀραγονίας καὶ τῆς Καστίλλας, καὶ τότε ἐδιώξαν τοὺς Ἀραβες. Ἀργότερα ἐνώθηκαν καὶ αὐτὰ τὰ δύο κι ἔκαμαν τὸ βασίλειο τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ Πορτογαλλία ἔμεινε ἰδιαιτέρο κράτος.

3. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία στὸ μεσαίωνα.

Σ' ἐλεεινὴ κατάστασις ἦταν ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια. Τὰ κτήματα τὰ εἶχαν

Ἰδιοκτησία τους, φέουδα τους ὅπως ἔλεγαν οἱ εὐγενεῖς, ποὺ ἦσαν ὑποταχτικοὶ καθέννας στὸν ἀνώτερό του καὶ ὅλοι μαζί στὸν βασιλέα. Ὁ λαὸς ἦταν δοῦλος καὶ ἀποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τὴ γῆ γιὰ τοὺς κυρλοὺς του, τοὺς φεουδάρχες. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ λέγεται φεουδαλισμός.

Λαὸς ὅμως καὶ εὐγενεῖς ἦσαν ὅλοι ἀμόρφωτοι. Οἱ εὐγενεῖς τιμοῦσαν μόνο τὴν παλικαριά, γιατί ἄλλη δουλειά δὲν εἶχαν παρὰ τὸν πόλεμο καὶ πίστευαν πῶς ὁ πόλεμος ἦταν ἡ μόνη σωστὴ ἀπασχόληση γιὰ τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ τὸ μόνο αἶσθημα ποὺ εἶχαν ἀνεπτυγμένο ἦταν τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς. Οἱ εὐγενεῖς πολεμοῦσαν πάντοτε ἀπάνω στ' ἄλογά τους, ὠνομάζονταν ἱππότες καὶ οἱ ἀρετὲς ποὺ εἶχαν λέγονταν ἱπποτισμός.

Πιὸ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἦταν οἱ κληρικοί. Στὶς ψυχὲς τῶν ἀπολιτίστων ἐκείνων ἀνθρώπων ἡ ἐκκλησία εἶχε μεγάλη ἐπιρροή. Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ κλῆρος εἶχε δύναμη μεγάλη, καὶ περισσότερη ἀπὸ ὅλους ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ πάπας.

3. Γιατὶ ἐγιναν οἱ σταυροφορίες.

Σταυροφορίες ὀνομάζουμε τὶς ἐκστρατείες ποὺ ἔκαναν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς μωαμεθανούς, ποὺ τὴν ἐξουσίαζαν τότε.

Ἀπὸ παλιὰ χρόνια οἱ χριστιανοὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολή καὶ ἀπὸ τὴ δύση συνήθισαν νὰ πηγαίνουν στὰ μέρη ποὺ ἔζησε καὶ σταυρώθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ νὰ προσκυνοῦν τοὺς τόπους αὐτοὺς, μὲ τὴν πε-

ποιθήσῃ πὺς μὲ τὸ προσκύνημα αὐτὸ θὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους.

Ὅσο εἶχαν τὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ Ἀραβες, οἱ προσκυνητὲς δὲν εὗρισκαν πολλὰ ἐμπόδια. Ἐπειτα ὅμως ἄλλαξαν τὰ πράματα. Ὅταν ἄρχισαν οἱ Ἀραβες νὰ σβήνουν, παρουσιάστηκε ἓνας ἄλλος λαὸς πρὸς πολεμικὴς ἀκόμῃ, ποὺ κληρονόμησε ὅλη τὴν ὁρμὴ ποὺ εἶχε ὁ μωαμεθανισμὸς γιὰ καταχτήσεις. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἦταν οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι.

Οἱ Τούρκοι αὐτοὶ κατώρθωσαν νὰ καταχτήσουν ὅλα τὰ μωαμεθανικὰ κράτη τῆς Ἀσίας, ἀκόμῃ καὶ τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη. Ἐπειτα χτύπησαν καὶ τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ πῆραν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία ὡς τὴ Νίκαια. Αὐτοὶ τὴν ἔμπόδιζαν τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ ἱερὸ προσκύνημά τους καὶ τοὺς βασάνιζαν μὲ πολλοὺς τρόπους.

Ὅσοι πῆγαιναν γιὰ προσκύνημα καὶ γύριζαν ἔπειτα στὴν πατρίδα τους, ἔλεγαν στοὺς ἄλλους τὰ παθήματά τους καὶ αὐτὸ ἔκαμε τοὺς Εὐρωπαίους ν' ἀγανακτήσουν μὲ τοὺς μωαμεθανοὺς. Ἀρχισε τότε νὰ γεννιέται ἡ ἰδέα πὺς ἔπρεπε οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ κάμουν μιὰ ἐκστρατεία γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἁγίους τόπους.

4. Α' σταυροφορία. Ἀλέξιος Κομνηνός.

Ἐνας μοναχός, ὁ Πέτρος ὁ ἐρημίτης, προσπάθησε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ πάη στοὺς ἁγίους τόπους, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Στὸ γυρισμὸ του διηγήθηκε τὰ ὅσα εἶχε ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὰ παθήματα τοῦ Πέτρου τὰ ἔμαθε καὶ ὁ πάπας καὶ παράγγειλε καὶ σ' αὐτὸν καὶ σὲ ἄλλους μονα-

χοὺς νὰ γυρίσουν τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ κηρύξουν ἀπὸ
μέρους του τὸν ἱερὸ πόλεμο στοὺς ἀπίστους.

Τὸ κήρυγμα αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία.

Χιλιάδες ἄνθρωποι ἀπ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὰς χῶρας
βρέθηκαν πρόθυμοι νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἐκστρατεία
γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ἅγιον τάφο, καὶ μαζὶ μὲ αὐ-
τοὺς πολλοὶ μεγάλοι ἡγεμόνες.

Τὸ σημάδι ὅλων ποὺ θὰ πήγαιναν σ' αὐτὴν τὴν ἐκ-
στρατεία ἦταν ἓνας κόκκινος σταυρός. ποὺ τὸν ἔρρα-
ψαν στὸ ὦμο τῆς στολῆς τους, γιὰ νὰ φανερώνη τὸ
σκοπὸ τῆς ἐκστρατείας. Ἀπὸ τὸ σταυρὸ ἐκείνον ὠνο-
μάστηκαν οἱ πολεμιστὲς σταυροφόροι καὶ οἱ ἐκστρα-
τεῖες αὐτὲς σταυροφορίες.

Οἱ σταυροφόροι ξεκίνησαν χωριστὰ ὁ καθένας ἀρ-
χηγὸς μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ
ὤρισαν ὅλοι νὰ βρεθοῦν σὲ ὁρισμένον καιρὸ στὴν Πόλη.

Στὸ δρόμο ὅμως ἔκαμαν μεγάλες καταστροφές στὶς
ἐλληνικὰς χῶρας ποὺ περνοῦσαν. Μὲ τὴ διαγωγὴ τους
αὐτῇ οἱ σταυροφόροι ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ μεγαλώσῃ τὸ
μίσος ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τοὺς δυτικούς ἀπὸ
τὸν καιρὸ ποὺ εἶχαν χωριστῇ οἱ ἐκκλησίες.

Αὐτοκράτορα εἶχαν τότε οἱ Ἕλληνες τὸν Ἀλέξιο
Κομνηνόν, μεγάλο στρατηγὸ καὶ ἱκανὸ πολιτικόν.

Ὅταν ἔφτασαν οἱ σταυροφόροι ἐμπρὸς στὴν Πόλη,
ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο νὰ τοὺς δώσῃ πλοῖα γιὰ νὰ
περάσουν στὴν Ἀσία καὶ ἀκόμη νὰ τοὺς βοηθήσῃ
στὴν ἐπιχείρησή τους. Ὁ Ἀλέξιος ὑποσχέθηκε νὰ
τοὺς δώσῃ ὅ,τι τοῦ ζητοῦσαν. Τοὺς ὑποχρέωσε ὅμως
νὰ ὀρκισθοῦν πὼς ὅλα τὰ μέρη ποὺ θὰ ἔπαιρναν στὴν
ἐκστρατεία τους θὰ τὰ παραδώσουν στὸ ἐλληνικὸ
κράτος, γιατί ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἦταν δικές του ὅλες
αὐτὲς οἱ χῶρες. Οἱ σταυροφόροι ἔδωσαν τὸν ὄρκον καὶ

ὁ Ἀλέξιος τοὺς πέρασε μὲ πλοῖα στὴν Ἀσία. Τοὺς ἔδωσε μάλιστα μαζί καὶ ἓνα σῶμα ἑλληνικὸ στρατὸ ἀπὸ 50 χιλιάδες στρατιῶτες (1906).

Πρώτη πόλη ποὺ πολιορκήσαν οἱ σταυροφόροι ἦταν ἡ Νίκαια, ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι.

Εἰκ. 19. Ἀλέξιος Κομνηνός.

Ἡ πολιορκία αὐτὴ δὲν βάρσταξε πολὺ. Οἱ Τούρκοι στενοχωρέθηκαν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν παραδώσουν. Προτίμησαν ὅμως νὰ τὴν παραδώσουν στὸν ἑλληνικὸ στρατό, γιατί στοὺς σταυροφόρους δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη.

Οἱ σταυροφόροι πειράχτηκαν γι' αὐτό, γιατί ἔτσι ποὺ παραδόθηκε ἡ Νίκαια στοὺς Ἕλληνες δὲ θὰ μπορούσαν αὐτοὶ νὰ τὴν λεηλατήσουν. Δὲ μπορούσαν ὅ-

μως νὰ εἰποὺν καὶ τίποτε.

Ἀπὸ τὴ Νίκαια πέρασαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς μάχας μὲ τοὺς Τούρκους ἔφτασαν στὴ Συρία. Ἐκεῖ πιά ὅμως φανερώθηκαν οἱ σκοποὶ τους. Ἀμα πῆραν τὴν Ἀντιόχεια δὲ θέλησαν νὰ τὴ δώσουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος, μὲ ὅλο ποὺ εἶχαν κάμει τέτοια συμφωνία μὲ τὸν Ἀλέξιο. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν ὅταν πῆραν τὴν Ἱερουσαλήμ. ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρό.

Ἐσχάσαν λοιπὸν τίς συμφωνίες τους καὶ ἔκαμαν τὰ μέρη ἐκεῖνα φραγκικὸ βασίλειο. Τὸν ἀρχηγὸ τῆς σταυροφορίας τὸν ἔκαμαν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ.

καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ μοιράστηκαν τὶς πόλεις ὅαν ὑποτελεῖς στὸ βασιλεῖα.

Μὰ ὅχι μόνο πάτησαν οἱ σταυροφόροι τὴ συνθήκη ποὺ εἶχαν κάμει μὲ τὸν Ἀλέξιο, παρὰ φέρθηκαν πολὺ σκληροὶ στὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησίᾳ. Ἐδίωξαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἔβαλαν στὴ θέσῃ τους Λατίνους.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ γίνῃ βαθύτερο τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων γι' αὐτούς, γιατί φάνηκε καθαρά πῶς οἱ Λατῖνοι ζητοῦσαν νὰ πάρουν μὲ τὴ βία τοὺς Ἕλληνας στὴν ἐκκλησίᾳ τους.

5. Β', Γ. καὶ Δ' σταυροφορία.

Στὴν Εὐρώπῃ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση πῶς πῆραν οἱ σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔδρυσαν ἐκεῖ φραγκικὸ βασιλεῖο. Ἡ ἐπιτυχία τους αὐτὴ μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ ζῆλο τῶν Εὐρωπαίων γιὰ τὶς σταυροφορίες. Καὶ χρειάζεταν ἀλήθεια ὁ ζῆλος αὐτός, γιατί τὸ βασιλεῖο τῆς Ἱερουσαλὴμ ἦταν περικυκλωμένο ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ εἶχε τὴν ἀνάγκη τῆς Εὐρώπης γιὰ νὰ διατηρηθῇ.

Γι' αὐτὸ γρήγορα ἄρχισε δεύτερη σταυροφορία, ποὺ τέλειωσε ὅμως χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Στὰ 1187 νίκησε ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖνος τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς πῆρε τὴν Ἱερουσαλὴμ. Στους Φράγκους τότε δὲν ἔμεινε παρὰ μόνο ἡ βόρεια Παλαιστίνη. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ γίνῃ ἡ τρίτη σταυροφορία ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ, μὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Φράγκοι μὲ ὅλη τὴν προσπάθειά τους δὲ μπόρεσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἱερουσαλὴμ.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ἔγινε ἡ τέταρτη σταυρο-

φορία. Ἀρχηγοὶ τῆς σταυροφορίας αὐτῆς ἦταν ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς καὶ ὁ κόμης τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνος.

Γιὰ νὰ γλυτώσουν τὴ μεγάλη κακοπέραση οἱ σταυροφόροι ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στοὺς ἅγιους τόπους ἀπὸ τὴ θάλασσα. Συνάχτηκαν λοιπὸν ὅλοι στὴ Βενετία γιὰ νὰ πάρουν ἀπὸ ἐκεῖ πλοῖα καὶ νὰ πᾶνε στὴν Ἀσία.

Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὐτὴ δὲ σύμφερε στοὺς Βενετούς. Γιατὶ οἱ Βενετοὶ εἶχαν πολλὰ καὶ σπουδαῖα συμφέροντα μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχαν πάρει ἀπὸ αὐτοὺς μεγάλα προνόμια. Γιὰ αὐτὸ ὁ δόγης, δηλαδὴ ὁ ἄρχοντας τῆς Βενετίας, ἓνας πανοῦργος γέρος, ὁ Δάνδολος, ζήτησε ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους τόσο πολλὰ χρήματα γιὰ τὴ μεταφορὰ τους, ὅσα καταλάβαινε πῶς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ τὰ δώσουν. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς ἔφερε σὲ μεγάλη στενοχώρια.

Στὴν Πόλη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη βασιλεψε ὁ Ἀλέξιος Γ' ὁ Ἀγγελος ποὺ εἶχε ἀρπάξει τὸ θρόνο ἀπὸ τὸν ἀδερφὸ του Ἰσαάκιον, ἀφροὺ τὸν τύφλωσε. Ὁ γιὸς ὅμως τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος κατῴρθωσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ νὰ πάῃ στὴν Εὐρώπη. Ἐκεῖ παρουσιάστηκε στὸν πάπα καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ ὑποτάξῃ σ' αὐτὸν τὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησίαν, ἂν ὁ πάπας τὸν βοηθήσῃ νὰ πάρῃ πίσω τὸν θρόνο τοῦ πατέρα του. Ὁ πάπας ἄκουσε τὴν πρόταση μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση καὶ ἔστειλε τὸν Ἀλέξιο νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς σταυροφόρους.

Ὁ Ἀλέξιος ὑποσχέθηκε καὶ σ' αὐτοὺς τὰ ἴδια, προσθέτοντας ἀκόμη πῶς θὰ τοὺς συντρέξῃ μὲ χρήματα καὶ μὲ στρατὸ νὰ κυριέψουν τοὺς ἅγιους

τόπους. Οἱ σταυροφόροι δέχτηκαν μ' εὐχαρίστηση, γιατί ἦταν πολὺ στενοχωρημένοι πρὸς δὲν μποροῦσαν νὰ οἰκονομήσουν τὰ χρήματα πρὸς τοὺς ζητοῦσε ὁ Δάνδολος γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρει στὴ Συρία. Περισσότερο ὅμως ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους εὐχαριστήθηκε ὁ γερο-Δάνδολος ἀκούοντας τὶς προτάσεις τοῦ Ἀλεξίου, γιατί οἱ προτάσεις αὐτὲς βοηθοῦσαν πολὺ τὰ δικά του σχέδια.

Ἀποφασίστηκε λοιπὸν νὰ κάμουν πρῶτα ἐκστρατεία στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1203 ὁ στόλος τῶν σταυροφόρων μὲ 40 χιλιάδες ἄντρες παρουσιάστηκε ἐμπρὸς στὴ βασιλεύουσα.

6. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλη.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἔμαθε ἀπὸ πρὶν τὰ σχέδια τῶν σταυροφόρων καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ. Ὁ στρατὸς ὅμως πρὸς εἶχε συνάξει δὲν ἦταν ἱκανὸς ν' ἀντισταθῇ στοὺς σταυροφόρους. Γι' αὐτὸ οἱ σταυροφόροι ἀποβιβάστηκαν χωρὶς ἐμπόδιο, πῆραν ἀμέσως τὸ Γαλατᾶ καὶ τὸν Κεράτιο κόλπο καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλη ἀπὸ τὴ στεριὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' ἔκαμε μερικὰς μικρὰς ἐπιθέσεις μὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε καὶ ἀπελπισμένος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη.

Οἱ κάτοικοι βγάζουν τότε ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸν τυφλὸ γέροντα Ἰσαάκιο καὶ τὸν ἀνεβάζουν στὸ θρόνο. Ὁ Ἰσαάκιος ἐπικύρωσε τὴν συνθήκη πρὸς εἶχαν κάμει οἱ σταυροφόροι μὲ τὸ γιό του, καὶ ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων μπῆκε στὴν Πόλη καὶ ἀνακηρύχτηκε βασιλεὺς μαζί μὲ τὸν πατέρα του, μὲ τ' ὄνομα Ἀλέξιος Δ'.

Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλῳ νὰ ἐφαρμοστῇ ἡ συνθήκη

πού είχε κάμει ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς σταυροφόρους. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τὸ ταχτοποίησε κάπως. Ἀνάγκασε τὸν πατριάρχη ν' ἀνακηρύξη μέσα στὴν Ἀγία Σοφία τὸν πάπα πρῶτο ἐπίτροπο τοῦ Χριστοῦ στὴ Γῆ. Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν τοὺς ἔμελλε πολὺ οὔτε τοὺς σταυροφόρους οὔτε καὶ τοὺς Βενετούς. Αὐτοὶ ἤθελαν τὰ χρήματα πού τοὺς εἶχε ὑποσχεθῇ ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲν μπόρεσε νὰ τὰ βρῇ ὅσο καὶ ἂν τὸ προσπάθησε πιέζοντας τὸ λαό.

Οἱ σταυροφόροι ἄρχισαν νὰ φοβερίζουν. Ἀρχισε ὅμως καὶ ὁ λαὸς νὰ ἐρεθίζεται. Ἕνας στρατηγὸς ἱκανὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, ὁ Ἀλέξιος Μούρτζουφλος σκοτώνει τὸν Ἀλέξιο Δ' καὶ παίρνει αὐτὸς τὸ θρόνο.

Ὁ γερο-Ἰσαάκιος δὲ μπόρεσε νὰ βασιτάξῃ στὴν τραγικὴ αὐτὴ περίσταση καὶ πέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του.

Οἱ σταυροφόροι τότε πολιορκοῦν πάλι τὴν Πόλη καὶ ξαναρχίζουν νὰ κάνουν ἐπιθέσεις. Ὁ Ἀλέξιος πολέμησε μὲ μεγάλη γενναιότητα μὰ δὲ μπόρεσε νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Στὸ τέλος οἱ Σταυροφόροι, στίς 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204, ἔκαμαν μεγάλη ἔφοδο καὶ μπῆκαν μέσα στὴν Πόλη. Ὁ Ἀλέξιος ἔφυγε. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, πού εἶχαν ἀκόμη κάποια ἐλπίδα, πῆγαν στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἀνακήρυξαν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸ γενναῖο στρατηγὸ Θεόδωρο Λάσκαρη. Οὔτε καὶ αὐτὸς ὅμως δὲν κατῴρθωσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαὸ καὶ ἀπελπισμένος φεύγει μὲ τοὺς ὁπαδούς του.

Ἔτσι οἱ σταυροφόροι κυρίεψαν τὴν Πόλη.

Τί σφαγές ἔκαμαν τότε οἱ σταυροφόροι, τί ἄρπαγές, τί ἱεροσυλίες καὶ καταστροφές! Ἐγδυσαν καὶ τὰ μεγάλα παλάτια καὶ τὰ φτωχὰ σπίτια καὶ ὅλα τὰ

ἐμπορικὰ καταστήματα. Ἀπὸ τίς ἐκκλησίαις πῆραν ὅ,τι ἔβρισκαν πολῦτιμο, ὅλα τοὺς τὰ κοσμήματα, ἀκόμη καὶ τ' ἅγια ποτήρια τὰ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ πίνουν τὸ κρασί τοὺς. Ἀκόμη καὶ τὴν ἁγία τράπεζα τῆς Ἀγίας Σοφίας, καμωμένη ἀπὸ χρυσάφι καὶ στολισμένη μὲ ἀκριβὰ πετράδια, τὴν ἔκαμαν κομμάτια καὶ τῇ μοιράστηκαν μεταξύ τοὺς. Οἱ δυστυχημένοι κάτοικοι, ὅσοι γλίτωσαν ἀπὸ τῇ σφαγῇ, ἔφευγαν εὐχαριστημένοι ποὺ κατώρθωσαν νὰ σώσουν μόνο τῇ ζωῇ τοὺς.

Οὕτε τὰ καλλιτεχνήματα λυπήθηκαν οἱ σταυροφόροι, τ' ἀκριβὰ στολίδια ποὺ 900 χρόνια τὰ μάζευαν οἱ αὐτοκράτορες γιὰ νὰ στολίζουν τὴν Πόλη καὶ τὰ παλάτια τῆς. Πολλὰ ἔργα τοῦ Φειδία, τοῦ Πραξιτέλη, καὶ ἄλλα μνημεῖα καμωμένα ἀπὸ μεγάλους καλλιτέχνες, καταστράφηκαν. Χάθηκαν ἀκόμη στὴ φωτιά ποὺ ἔβαλαν οἱ σταυροφόροι καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἔτσι οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης κατάστρεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ποὺ γιὰ ἑννιακόσια χρόνια ἀντιστάθηκε στὶς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ τοὺς ἐμπόδισε ν' ἀπλωθοῦν στὴν Εὐρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Πῶς μοιράστηκε ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Ἀφοῦ οἱ σταυροφόροι πῆραν στὰ 1204 τὴν Πόλιν νόμισαν πῶς μὲ τὴν ἴδια εὐκολία θὰ ἔπαιρναν καὶ ὁλόκληρην τὴν ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὴ μοίρασαν λοιπὸν μεταξύ τους.

Ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν κόμη τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνον καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴ Θράκην καὶ ὅλες τὶς ἀσιατικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς πάλιν πῆρε τὴν Μακεδονίαν, τὴ Θεσσαλίαν, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ὠνομάστηκε βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης ὑποτελὴς στὸν αὐτοκράτορα.

Οἱ Βενετοί, ποὺ πρόσεχαν περισσότερο στὰ ἐμπορικὰ τους συμφέροντα, προτίμησαν νὰ πάρουν ὅλα τὰ νησιά, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν μιστὴν Πόλιν. Πῆραν ἀκόμην καὶ τὸ προνόμιον νὰ εἶναι πάντοτε πατριάρχης στὴν Πόλιν Βενετός.

Ἔτσι ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία χωρίστηκε σὲ τρία μέρη, τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Πόλης, μὲ αὐτοκράτορα τὸ Βαλδουῖνον, τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης μὲ βασιλέα τὸ Βονιφάτιον καὶ τὸ τρίτον μέρος, ποὺ τὸ εἶχαν οἱ Βενετοί. Τὸν αὐτοκράτορα τὸν εἶχαν ὅλοι ἀνώτερό τους, δὲν τὸν ἄκουαν ὅμως καὶ πολὺ.

Ἀλλὰ δὲν ἔφτασε μόνο ποὺ χώρισαν τὴν αὐτοκρατορίαν σὲ τρία κράτη. Κάθε κράτος ἀπ' αὐτὰ τὸ χώρισαν πάλιν σὲ μικρὰς ἡγεμονίας. Οἱ ἀρχηγοὶ

τῶν ἡγεμονιῶν αὐτῶν ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δίνουν κάθε χρόνο στὸν ἀνώτερό τους ἓνα ὀρισμένο χρηματικὸ ποσὸ καὶ ὀρισμένους στρατιῶτες. Πολλὲς φορές ὁμοῦς λησμονοῦσαν τὴν ὑποχρέωσή τους αὐτὴ καὶ συχνὰ πολέμοῦσαν ἀναμεταξύ τους.

Εἶναι φανερό πὼς μὲ τέτοιο σύστημα δὲ μπορούσε ἡ λατινικὴ κατάχτηση νὰ κρατήσῃ πολὺν καιρό.

Ἐπειτα δὲ μπορούσε καὶ ὁ ἑλληνισμός, καθὼς τὸ περίμεναν οἱ σταυροφόροι, νὰ μείνῃ γιὰ πάντα μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Οἱ Φράγκοι πῆραν τὴν Πόλῃ. Ἀλλὰ στίς ἐπαρχίες ὁ λαὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ γερὸ τὸ αἶσθημά του καὶ νὰ εἶναι ἀφωσιωμένος στὴ θρησκεία του καὶ στὴν πατρίδα του, καὶ αὐτὸ ἔκανε τὸ λαὸ ν' ἀντιστέκεται πάντοτε στὸ Φράγκο κατακτητὴ.

2. Οἱ ἑλληνικὲς χῶρες στὰ χρόνια τῆς φραγκοκρατορίας.

Οἱ αὐτοκρατορίες στὴ Νίκαια καὶ στὴν Τραπεζοῦντα. Ὅταν ἔγινε ὁ Βαλδουῖνος αὐτοκράτορας στὴ Πόλῃ καὶ θέλησε ὕστερα νὰ κατακτήσῃ καὶ τίς ἀσιατικὰς ἐπαρχίες, βρῆκε ἀντίσταση ποὺ δὲν τὴν περίμενε.

Ἐῶδαμε παραπάνω πὼς ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἔγινε αὐτοκράτορας ὅταν ἦταν πιά οἱ Φράγκοι μέσα στὴν Πόλῃ καὶ πὼς ἀφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαό, ἔφυγε στὴ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν γύρω του πολλοὶ πρόσφυγες, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ τὸ λαὸ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας τὸν ἀναγνώρισαν αὐτοκράτορα.

Ἔτσι ἰδρύθηκε τότε στὴ Μ. Ἀσία νέο ἑλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Νίκαια.

Ὁ Λάσκαρης ὠργάνωσε στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ αὐτὸν δὲν ἄφησε τὸ Βαλδουῖνο νὰ προχωρήσῃ πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ Βόσπορο. Ἄν ἦταν τότε ἐνωμένοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες στὴ Μ. Ἀσία θὰ ἔδιωχναν ἀμέσως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πόλιν. Γιὰ κακὴ τύχη ὅμως αὐτὸ δὲν ἔγινε.

Στὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας ἔγινε ἄλλο ἐλληνικὸ κράτος, μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα καὶ μὲ αὐτοκράτορα ἕναν Κομνηνόν.

Ἡ νέα αὐτὴ αὐτοκρατορία ἔγινε κράτος πλούσιο καὶ δυνατό, κι ἐξαιτίας τῆς διατηρήθηκε ὡς τὴν ἐποχὴ μας ὁ ἐλληνισμὸς στὰ παράλια ἐκεῖνα τῆς Μαύρης θάλασσας. Δὲν ἐνώθηκε ὅμως τὸ κράτος αὐτὸ μὲ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας γιὰ νὰ πολεμήσουν μαζὶ τοὺς Φράγκους, παρὰ ἔζησε δική του ζωὴ ὅπως διόλου χωριστή.

Ἡ Θράκη. Ὁ Βαλδουῖνος βρῆκε μεγάλες δυσκολίες καὶ στὴ Θράκη. Τόσο πολὺ μισοῦσαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Φράγκους, ὥστε στὴν περίστασι ἐκεῖνη ἀποφάσισαν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς των, τοὺς Βουλγάρους, ποὺ εἶχαν κάμει πάλι τώρα τελευταῖα ἰδιαίτερο κράτος. Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι μαζὶ νίκησαν τότε τοὺς Φράγκους. Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲ μπορούσαν νὰ ξεχάσουν τίς συνήθειές τους. Μὲ ὅλη τὴ συμμαχία ἔκαμαν τόσες καταστροφές στοὺς Ἕλληνες, ὥστε αὐτοὶ ἀναγκάστηκαν πάλι νὰ τοὺς παρατήσουν καὶ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς Φράγκους.

Οἱ Φράγκοι τοὺς ὑπεσχέθηκαν τότε πὼς θὰ σεβαστοῦν τὴ θρησκεία καὶ τίς περιουσίες τους καὶ ὥρισαν ἡγεμόνα στὴν Ἀδριανούπολη τὸ στρατηγὸ τους Θεόδωρο Βρανὰ Κομνηνόν, μὲ τὸν ὅρο νὰ πληρώνῃ

κάθε χρόνο ὀρισμένο φόρο καὶ σὲ ὥρα ἀνάγκης νὰ στέλνῃ στὸν αὐτοκράτορα 500 στρατιῶτες.

Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά. Εὐκολώτερα κατῴρθωσε ὁ Βονιφάτιος νὰ καταχτήσῃ τὶς χώρες ποὺ πῆρε στὸ μερίδιό. του. Σ' αὐτὸ τὸν εὐκόλυνε πολὺ, ποὺ πῆρε γυναῖκα τοῦ τῆ χήρα τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτα καὶ εἶχε μαζί του στὴν ἐκστρατεία τὸ Μανουὴλ Ἀγγελο, τὸ γιό τοῦ Ἰσαακίου. Πῆρε λοιπὸν χωρὶς ἀντίσταση ὅλη τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ὅλες αὐτὲς τὶς χώρες τὶς μοίρασε στοὺς συναγωνιστὲς του καὶ τοὺς ἔκαμε ὑποτελεῖς του. Ἔτσι σχηματίστηκαν διάφορες μικρὲς ἡγεμονίες, ὑποτελεῖς στὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πιὸ ἐπίσημη ἀπὸ τὶς ἡγεμονίες αὐτὲς ἦταν τὸ δουκάτο τῶν Ἀθηναίων, ποὺ δόθηκε στὸ Γάλλο Ὁθωνα Δελαρός.

Τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Βονιφάτιος προχωροῦσε χωρὶς νὰ βροῖσῃ ἐμπόδιο ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ὡς τὸν Ἰσθμό, στὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλίας ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἐννοοῦσε νὰ ὑποταχτῇ.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνὸς σύναξε ἐκεῖ ἀρκετὰ καλὸ στρατὸ ἀπὸ βουνίσσιους τῆς χώρας αὐτῆς καὶ ἔδρευσε μὲ τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἀκαρνανία καὶ τὴν Αἰτωλία ἰδιαίτερο ἐλληνικὸ κράτος, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφτασε γρήγορα στὰ βόρεια ὡς τὸ Δυρράχιο καὶ στὰ νότια ὡς τὴ Ναύπακτο, καὶ πῆρε ἀκόμη τὴ δυτικὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Κέρκυρα. Τὸ νέο αὐτὸ κράτος ἦταν τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Οἱ χώρες αὐτὲς σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη τῶν Φράγκων μεταξὺ τους, ἀνῆκαν στοὺς Βενετούς. Αὐτοὶ ὅμως, μὴν ἔχοντας ἀρκετὸ στρατὸ γιὰ νὰ τὶς

Ἡ Πελοπόννησος. Στους Βενετοὺς ἀνῆκε καὶ ἡ Πελοπόννησος. Γιὰ τὸν ἴδιο ἔμως λόγο δὲ μπόρεσαν οἱ Βενετοὶ νὰ καταλάβουν παρὰ μόνο τῇ Μεθώνῃ καὶ τὴν Κορώνῃ. Ὅταν ὁ Βονιφάτιος ἔφτασε στὸν Ἰσθμό, μερικοὶ Φράγκοι ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀποφάσισαν νὰ προχωρήσουν καὶ στὴν Πελοπόννησο. Οἱ ντόπιοι ἄρχοντες ἔφεραν μεγάλη ἀντίσταση, μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες οἱ Φράγκοι πῆραν δολοκλήρη τὴν Πελοπόννησο.

Τῇ φορᾷ αὐτὴν οἱ Φράγκοι φέρθηκαν στοὺς ντόπιους μὲ καλύτερο τρόπο, καὶ αὐτὸ πολὺ τοὺς βοήθησε νὰ στερεώσουν τὴν κατάχτησή τους. Οἱ ἐλληνικὲς κοινότητες καὶ οἱ ἄρχοντές τους διατήρησαν ἐλαττοὺς τὰ προνόμια. Οἱ Φράγκοι σεβάστηκαν ἀκόμη τὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων, τὴ θρησκεία τους καὶ ὅλους τοὺς τίς συνήθειες.

Τὴν Πελοπόννησο οἱ Φράγκοι τὴ χάρισαν σὲ βαρόνιες, σύμφωνα μὲ τὸ ψευδαλινὸ σύστημα. Τὸν ἀνώτερο ἀπ' ὅλους τοὺς βαρόνους τὸν ὠνόμαζαν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως καὶ σ' αὐτὸν ἦταν ὑποταχτικοὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι βαρόνοι. Πρῶτος πρίγκιπας τοῦ Μορέως ἔγινε ὁ Γουλιέλμος Σαμπλῆτης. Ἀργότερα ποὺ ὁ Γουλιέλμος αὐτὸς γύρισε στὴ Γαλλία, ἔγινε πρίγκιπας ὁ Γεδοφρέδος Βιλεαρδουῖνος καὶ στὴν οἰκογένεια αὐτοῦ ἔμεινε τὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας.

Τὰ νησιά. Ἀπὸ τὰ νησιά ἡ Βενετία μόνο τὴν Κρήτη πῆρε μὲ δική της στρατὸ ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους ἀγῶνες μὲ τοὺς Γενοβέζους, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει πρωτύτερα.

Τὴν Εὐβοία τὴν πῆραν Φράγκοι τοῦ Βονιφάτιου. Οἱ Βενετοὶ περιωρίστηκαν σ' ἐμπορικὰ προνόμια.

Τὶς Κυκλάδες τίς πῆραν μὲ δικά τους μέσα μερικοὶ Χωραφᾶ—Ποταμιάνου Ἱστορία Ε' δημοτικοῦ ἔκδ. 3

εὐγενεῖς Βενετοί. Ἡ πολιτεία τῆς Βενετίας μὴν ἔχοντας δικό της στρατό, ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ σὲ μερικοὺς εὐγενεῖς αὐτὴν τὴν ἄδεια, μὲ τὸν ὅρο νὰ εἶναι ὑποτελεῖς τῆς. Ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἦταν ὁ Μάρκος Σανούδος. Αὐτὸς κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴ Νάξο καὶ μοίρασε τ' ἄλλα νησιά σὲ ἄλλους Βενετοὺς ὑποτελεῖς του.

3. Τὰ ἐλληνικὰ κράτη ὡς τὸν καιρὸ ποὺ ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλη.

Τρία ἦταν τὰ ἐλληνικὰ κέντρα, ὅπως ξέρομε, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Πόλη ἀπὸ τοὺς Φράγκους: ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας, ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας καὶ τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορία ὅμως τῆς Τραπεζούντας περιωρίστηκε στὶς χῶρες τῆς, ποὺ ἦταν στὴ Μαύρῃ θάλασσα, ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ τ' ἄλλα ἐλληνικὰ κράτη, Ἔτσι μόνο τὰ δύο ἄλλα κράτη προσπάθησαν νὰ ξαναπάρουν τὴν Πόλη.

Τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου ἔκαμε μεγάλη πρόοδο στὴν ἀρχή, καὶ μάλιστα στὴν ἐποχὴ τοῦ δεσπότη Θεόδωρου, γιοῦ τοῦ Μιχαήλ. Μὲ μεγάλους πολέμους ὁ Θεόδωρος κατῴρθωσε ν' ἀπλώσῃ τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴν Ἰλλυρία καὶ τὴ Μακεδονία, πῆρε ἀκόμῃ καὶ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Θράκη ὁλόκληρη ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε ὁ Θεόδωρος ἀνακήρυξε τὸ ἑαυτό του αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης.

Δὲν κρατήθηκε ὅμως πολὺν καιρὸ τὸ κράτος του αὐτό. Οἱ Βούλγαροι τοῦ πῆραν τὴ Θράκη καὶ ἀρκετὰ μέρη ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Τὸ ἄλλο κράτος χωρίστηκε σὲ δύο μέρη, τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, πε-

ριωρισμένη μόνο σὲ λίγα μέρη τῆς Μακεδονίας, καὶ τὸ παλὶδ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Ἔτσι ἡ ἐλπίδα πὼς ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης θὰ μπορούσε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Πόλιν ἔσθῃσε.

Τὴ τιμὴ αὐτὴν τὴν πῆρε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Εἶδαμε παραπάνω πὼς ὁ ἰδρυτὴς τῆς Θεόδωρος Λάσκαρης εἶχε κατορθώσει νὰ πάρῃ στὸ κράτος του ὅλη τὴ δυτικὴ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ περιορίσῃ τοὺς Φράγκους στὸ Βόσπορο. Ὅταν βασίλεψαν οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδώρου, ἡ δύναμη τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερη.

Στὴν ἀρχὴ ὁ διάδοχος τοῦ Θεοδώρου καὶ γαμπρὸς του, ὁ Ἰωάννης Βατάτζης, κατώρθωσε νὰ πάρῃ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νὰ τὴ ἐνώσῃ μὲ τὸ κράτος του. Ἐπειτα, ξεκίνησε νὰ χτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς πῆρε πίσω ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, καὶ τὴ Θράκη, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἔτσι ἡ Πόλις βρέθηκε ζωσμένη ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Δὲν πρόφτασε ὅμως οὔτε ὁ Βατάτζης νὰ μπῇ στὴν Πόλιν, οὔτε ὁ γιὸς του, ὁ Θεόδωρος Δούκας Λάσκαρης, γιατί τὸν ἐμπόδισαν οἱ πόλεμοι ποὺ ἔκαμε πάλι μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ μὲ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου.

Τὸ κατόρθωμα νὰ ξαναπάρῃ τὴν Πόλιν τὸ πέτυχε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου παιδιοῦ τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη.

4. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη.

Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ πάρῃ τὴν Κωνσταντινούπολη πίσω ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ἀρχισε λοιπὸν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ αὐτόν, καὶ γιὰ νὰ προλάβῃ κάθε ἐνόχληση ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἢ ἀπὸ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου, ἔστειλε τὸ στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλο στὴ Θράκη μὲ λίγο στρατό.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔφτασε μὲ τὸ στρατό του στὴ Σηλυβρία. Ἐκεῖ συνάχτηκαν ἀμέσως γύρω του πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Πόλης καὶ προσπάθησαν νὰ τὸν πείσουν πὼς ἡ περίστασις ἦταν κατάλληλη νὰ χτυπήσῃ τὴν Πόλη, ἐπειδὴ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ ὁ φραγκικὸς στρατὸς ἔλειπαν σὲ κάποια ἐκστρατεία ἐκεῖ κοντά.

Ὁ Στρατηγόπουλος πείστηκε καὶ βάζει ἀπὸ μιὰ ὑπόγειο εἴσοδο μέσα στὴν Πόλη πενήντα στρατιῶτες. Αὐτοὶ ἀνοίξαν ἀμέσως τὶς πύλες καὶ ὁ Στρατηγόπουλος μπήκε ἔτσι μὲ ὅλο τὸ στρατό του στὴν Πόλη, ὅπου ἀνακήρυξε αὐτοκράτορας τὸ Μιχαήλ Παλαιολόγο. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι δέχτηκαν μὲ χαρὰ τὸν ἐλληνικὸ στρατό. Οἱ λίγοι Λατῖνοι ποὺ προσπάθησαν ν' ἀντισταθεῖν, σκοτώθηκαν. Ὁ φράγκος αὐτοκράτορας μὲ ὅλη του τὴν ἀκολουθία ἔφυγε μ' ἓνα μικρὸ πλοῖο.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ στόλος τῶν Βενετῶν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔβαλαν φωτιά στὰ σπίτια τῆς παραλίας γιὰ νὰ τοὺς φοβίσουν, καὶ τὸ πέτυχαν. Βενετοὶ καὶ Φράγκοι πῆραν ἀμέσως τὶς οἰκογένειές τους καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔστειλε ἔπειτα ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν καλὴ εἶδησις στὸ Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ μό-

αὐτοὶ τὸ ἔμαθον, τρέχει ἀμέσως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ τὸν ἀνακηρύσσουν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας (1261).

ΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗΝ

†1. Ἡ κατάστασις τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐναντιῶντο οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλιν, μὰ δὲ μπόρουν πὰ ν' ἀναστήσουν τὴν ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ὅπως ἦταν πρὶν. Τώρα ἡ αὐτοκρατορία, ἦταν περιορισμένη εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, λίγα νησιά καὶ στίς Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας γύρω εἰς τὴν Νίκαιαν.

Τὸ περισσότερο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας τὸ εἶχαν οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι. Τῆς Τραπεζούντας ἡ αὐτοκρατορία ζοῦσε μιὰ ἐλπίδα ζωῆς χωριστῆς. Στὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Βενετοὶ πολλὰς ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καθὼς καὶ τὰ νησιά. Ἀλλὰς χωρὶς εἶχε τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὁδεσποτίου τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἦταν ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Τέλος οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι εἶχαν γίνει ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν οἱ Φράγκοι τὴν Πόλιν.

Τὸν τελευταῖον μάλιστα καιρὸν οἱ Σέρβοι εἶχαν πάρει καὶ τὴν βορείαν Μακεδονίαν. Καὶ ἀργότερα ἀκόμη, ὅταν βασιλεύοντο εἰς τὴν Πόλιν οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ, οἱ Σέρβοι μὲ τὸ δικό τους βασιλεῖα Στέφανον Δουσάν πῆραν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μακεδονίας ὡς τὸ Νέστο, τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Δουσάν ἦταν ἑτοι-

μος νὰ προχωρήσῃ καὶ στὴ μεσημβρινή Ἑλλάδα, μὰ τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο ὁ θάνατος. Ἀμα ὅμως ἔλειψε αὐτός, τὸ κράτος τοῦ χωρίστηκε σὲ πολλὰς ἡγεμονίας.

Μόνο στὴν Πελοπόννησο τὰ πράγματα ἦταν καλύτερα γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκεῖ οἱ Παλαιολόγοι κατέρωθσαν στὴν ἀρχὴ νὰ πάρουν τὴ Μονεμβασία, τὴ Μάνη καὶ τὸ Μιστρά. Ἐπειτα ἐτοίμασαν στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ τὸν καιρὸ κατέρωθσαν νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους καὶ νὰ κάμουν τὴν Πελοπόννησο ἰδιαίτερο ἐλληνικὸ κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάστηκε δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶχε γιὰ δεσπότες τ' ἀδέρφια ἢ τὰ παιδιά τῶν αὐτοκρατόρων.

Στὴν κατάστασι αὐτὴ βρισκόταν ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸν καιρὸ ποὺ παρουσιάστηκε νέος ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία, οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι. Στὸν ἐχθρὸ αὐτὸν δὲ μπόρεσε πιά ν' ἀντισταθῇ τὸ κράτος, ἔτσι ποὺ ἦταν ἐξασθενημένο, καὶ ἔπεσε.

2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι.

Στὰ τέλη τῆς 12. ἐκατονταετηρίδας εἶχε ἀρχίσει ἡ φοβερὴ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ.

Οἱ Μογγόλοι, λαὸς βάρβαρος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν, κατάχτησαν σὲ λιγότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ὅλη σχεδὸν τὴν Ἀσίαν, τὴ σημερινὴ Ρωσία καὶ τὴν Πολωνίαν.

Τὸ μεγάλο σελτζουκικὸ κράτος ἦταν τότε χωρισμένο σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν ἀναγκάστηκαν ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἀρχὴ τῶν Μογγόλων.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἓνας Τούρκος ἀρχηγός, ὁ Ἐρτογρούλ, γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς Μογγόλους ξεκίνησε μὲ τὴ φυλὴ τοῦ ἀπὸ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, ἔφτασε στὸ

Ίκόνιο, παρουσιάστηκε στο σουλτάνο και του δήλωσε πώς γίνεται δικός του, έτοιμος να κάμει κάθε του διαταγή.

Ο σουλτάνος τὸν δέχτηκε με προθυμία και τοῦ παραχώρησε για να εγκατασταθῇ μιὰ χώρα μικρὴ στα σύνορα τοῦ τουρκικοῦ και ἑλληνικοῦ κράτους, κοντὰ στὴν Προύσα.

Ο γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ, Ὁσμάν ἢ Ὁθωμάν, ἀφοῦ κληρονόμησε τὸν πατέρα του, κατέρθωσε να μεγαλώσῃ τὴ μικρὴ του χώρα. Μὲ ληστρικές ἐπιδρομές ἄρπαξε λίγα φρούρια και μερικές πόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους στὴ Βιθυνία.

Τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη οἱ Μογγόλοι κυρίεψαν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ἀνατολικὸ του μέρος τὸ κράτησαν οἱ ἴδιοι για τὸν ἑαυτό τους. Τὸ δυτικὸ τὸ χώρισαν σὲ τόσα κράτη ὅσες ἦταν και οἱ ἐπαρχίες του, και τὸ διοικητὴ ποὺ εἶχε κάθε ἐπαρχία τὸν ἀναγνώρισαν για ἡγεμόνα κληρονομικό. Ἔτσι ὁ Ὁσμάν ἐγίνε σουλτάνος στὸ κράτος του με τὸ δικαίωμα να παίρνουν τὸ θρόνο οἱ κληρονόμοι του.

Τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ Ὁσμάν ὀνομάστηκε ὀθμανικὸ ἢ ὀθωμανικὸ. Μὲ τὴν ὁρμὴ ὅμως ποὺ ἐνιωθε μέσα του ὁ Ὁσμάν δὲν περιορίστηκε στὰ μικρά του σύνορα. Γρήγορα ἄπλωσε τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴ Βιθυνία, και ἔκαμε τὴν Προύσα πρωτεύουσά του (1326). Ἀπὸ τότε τὸ μικρὸ κράτος ποὺ φύτρωσε ἄξαφνα μέσα στὶς ἑλληνικές χῶρες ἄρχισε να μεγαλώνῃ και να προσδεύῃ.

Στὴν ἀρχὴ τὸ κράτος αὐτὸ δὲν εἶχε παραπάνω ἀπὸ τετρακόσιες οἰκογένειες. Ἐπειτα αὐξήθηκε με πληθυσμὸ ἑλληνικὸ. Σὲ ὅλες τὶς χῶρες ποὺ κυρίευαν οἱ Τούρκοι, ἔκαναν τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους με τὴ βία μωαμεθανούς. Και τὸ στρατό τους ἀκόμη τὸν ἀποτε-

λούσαν χριστιανοί που είχαν αλλάξει την πίστη τους.
 Ἀπὸ τὸ στρατὸ αὐτὸν ἔμεινε ξακουμένο τὸ τάγμα
 τῶν γενιτσάρων, πού ὠργάνωσε ὁ Οὐρχάν, ὁ γιὸς τοῦ
 Ὁσμάν. Οἱ φοβεροὶ γενίτσαροι δὲν ἦταν παρὰ

Εἰκ. 21. Οἱ ἐλληνικὲς χώρες στὸ 14. αἰῶνα

χριστιανοί που τοὺς ἔλλαξαν τὴ θρησκεία ἀπὸ τὰ μι-
 κρὰ τους χρόνια.

Σὲ κάθε χώρα που κυρίευαν οἱ Τούρκοι, μάζευαν
 τὰ πιὸ γερὰ παιδιά τῶν χριστιανῶν, ἀπὸ 7 ἕως 15

χρονῶν, τὰ τούρκευαν. τ' ἀνάτρεφαν μέσα στοὺς στρα-
τῶνες κι ἔπειτα τὰ ἔθαζαν στὸ τάγμα τῶν γενιτσάρ-
ων. Τῇ στρατολογίᾳ αὐτῇ τὴν ἔλεγαν τότε παιδο-
μάζωμα καὶ τὴν ἔκαναν κάθε χρόνο. Οἱ γενίτσαροι
ἦταν οἱ πιδὸ φανατισμένοι μωαμεθανοὶ στρατιῶτες.
Οὔτε γονεῖς ἤξεραν οὔτε οἰκογένεια εἶχαν γιατί καὶ
ὁ γάμος ἀκόμη τοὺς ἦταν ἀπαγορευμένος. Γιὰ σπῖτι
εἶχαν τὸ στρατῶνα, γιὰ οἰκογένεια τὸ τάγμα καὶ
γιὰ πατέρα τὸ σουλτάνο. Μὲ τοὺς γενίτσαρους αὐτοὺς
οἱ Τούρκοι ἔκαναν θαύματα. Βρῆκαν τὴ εὐκαιρία ποὺ
τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἦταν ἀδυνατισμένο καὶ πῆραν
σιγὰ σιγὰ ὅλες του τίς χῶρες.

3. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Στὴν ἐποχὴ ποὺ βασιλεὺς ὁ Οὐρχάν, οἱ Τούρκοι ἀ-
πλώσαν τὸ κράτος τους ὡς τὸ Βόσπορο καὶ κατὰ χτη-
σαν ἀκόμη ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο τὴν
Καλλίπολη.

Όταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς τοῦ Οὐρχάν, ὁ
Μουράτ Α' (1351), κυρίεψε ὅλη τὴ Θράκη κι ἔκαμε
πρωτεύουσα τοῦ κράτους του μέσα στὴν Εὐρώπη πιά,
τὴν Ἀδριανούπολη.

Τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα δὲ μπόρεσαν τότε ν' ἀν-
τισταθοῦν στὴν ὁρμὴ τῶν γενιτσάρων. Ὁ σουλτάνος
ὑποχρέωσε τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Ε' τὸν Παλαιο-
λόγο νὰ κάμῃ εἰρήνην μαζί του καὶ νὰ τοῦ πληρώνῃ
κάθε χρόνο φόρο.

Ἐπειτα ὁ Μουράτ στράφηκε στὴ Μκεδονία καὶ τὴ
Θεσσαλία καὶ τίς πῆρε ἀπὸ τοὺς διάφορους ἡγεμόνες
ποὺ τίς εἶχαν μοιράσει ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Στε-

φάνου Δουσάν. Παίρνει ἔπειτα τὴν Ἀλβανία καὶ ὕστερα τὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ στὴ Βουλγαρία, τὴν κυριεύει καὶ τὴν κάνει ἐπαρχία τοῦ κράτους του. Ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Βουλγαρίας παραδόθηκε στοὺς Τούρκους καὶ δέχτηκε θεληματικὰ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία.

Οἱ Σέρβοι τότε, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Κροάτες ἀποφάσισαν νὰ ἐνωθοῦν γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὸ Μουράτ, μὰ αὐτοὺς τοὺς νίκησε στὸ Κοσσουπόδι (1389). Σ' αὐτὴν τὴ μάχη ὅμως σκοτώθηκε καὶ ὁ Μουράτ ἀπὸ ἓνα Σέρβο πληγωμένο. Ὁ γιὸς του Βαγιαζίτ ὑποχρέωσε τοὺς Σέρβους νὰ πληρώνουν φόρο στοὺς Τούρκους καὶ πέρασε ἔπειτα στὴ Μικρὴ Ἀσία.

Ἐκεῖ ὑπόταξε ὅλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν Εὐρώπη. Μπῆκε μὲ τὸ στρατό του στὴ Βλαχία, ἔκαμε τὸν ἡγεμόνα τῆς ὑποτελῆ καὶ ἔπειτα ἄρχισε ἐπιδρομὲς στὴν Οὐγγαρία.

Αὐτὴν τὴ φορά ὁ φόβος σκόρπισε στὴν Εὐρώπη κάποια συγκίνηση. Ἐγινε μιὰ σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ Οὐγγρους, Γερμανοὺς καὶ Γάλλους. Ὁ Βαγιαζίτ ὅμως τοὺς νίκησε ὅλους στὴ Νικόπολη τῆς Βουλγαρίας καὶ τοὺς σκόρπισε.

Τότε ὁ Βαγιαζίτ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ τὴν Πόλη καὶ ἄρχισε νὰ τὴν πολιορκῇ. Ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Παλαιολόγος ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, μὰ ἄδικα. Τὸ ἐλληνικὸ κράτος σώθηκε τότε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Ἐνας ἄλλος ἐχθρὸς τῶν Τούρκων παρουσιάστηκε ἐκεῖ, ὁ Ταμερλάνος, καὶ ἀνάγκασε τὸ Βαγιαζίτ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλη.

4. Ὁ Ταμερλάνος.

Τὸ μογγολικὸ κράτος μὲ τὴ μεγάλη αὔξηση τοῦ

εἶδαμε πῶς πῆρε, δὲ μπορούσε νὰ βαστάξῃ πολὺ. Πρὶν ἀπὸ τὰ 1200 εἶχε χωριστῇ σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα μὲ ἰδιαίτερους ἡγεμόνες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες αὐτοὺς, ὁ Ταμερλάνος, κατορθώνει νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς γείτονες καὶ νὰ πάρῃ σιγὰ σιγὰ στὴν ἐξουσία τοῦ ὅλης τῆ μέσης Ἀσίας. Σ' αὐτὸν καταφεύγουν τώρα ζητῶντας τὴν προστασία του οἱ Τοῦρκοι ἡγεμόνες, οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὶς χῶρες τοὺς ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ. Ὁ Ταμερλάνος μῆνυσε στὸ Βαγιαζίτ νὰ περιοριστῇ στὴ χώρα του καὶ νὰ δώσῃ πίσω στοὺς παλιοὺς κυρίους τῶν ὅλες τὶς χῶρες ποὺ εἶχε πάρει. Δὲν ἦταν ὅμως τόσο εὐκολο νὰ ὑπακούσῃ ὁ Βαγιαζίτ, καὶ ὁ Ταμερλάνος ξεκίνησε τότε μὲ ὀχτακόςαις χιλιάδες βαρβάρους καὶ μπαίνει στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Βαγιαζίτ τὸν ἀντίκρισε μὲ 350 χιλιάδες στρατό. Ἡ μεγάλη μάχη τῶν δύο βαρβάρων ἔγινε στὰ 1402, κοντὰ στὴν Ἀγκυρα.

Στὴ μάχη αὐτὴν οἱ Ὀθωμανοὶ νικήθηκαν καὶ ὁ Βαγιαζίτ πέθανε σὲ λίγο στὴν αἰχμαλωσία. Νικητὴς ὁ Ταμερλάνος ἐρήμωσε ὅλη τὴ Μ. Ἀσία, ξανάδωσε τὰ κράτη τοὺς στοὺς Τοῦρκους ἡγεμόνες καὶ γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ σὲ λίγο πέθανε καὶ αὐτός.

Ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ τοῦ Ταμερλάνου τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἐγῆκε ὠφελημένο. Πρῶτα πρῶτα σώθηκε ἡ Πόλη ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Βαγιαζίτ. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔλειψε ὁ Ταμερλάνος, οἱ γιοὶ τοῦ Βαγιαζίτ χωρίστηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ μαλώνουν μεταξύ τους. Ἀπὸ τὶς διχόνιες αὐτὲς ὠφελήθηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ ξαναπῆραν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης στὸ μέρος τῆς Μαύρης Θάλασσας.

Στὸ τέλος ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Βαγιαζίτ ἔμεινε μόνο.

ένας, ὁ Μωάμεθ Α', κύριος ὅλου τοῦ τουρκικοῦ κρά-
τους. Αὐτὸς προσπάθησε νὰ κάμῃ φίλο του τὸν Ἑλ-
ληνα αὐτοκράτορα, κι' ἔτσι Ἑλληνες καὶ Τούρκοι λη-
ομόνησαν γιὰ λίγο τὴν ἔχθρα τους.

5. Ἄλλοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων
στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. Ὅταν πέθανε ὁ
Μωάμεθ Α', χάλασε καὶ ἡ φιλία ποὺ εἶχαν Ἑλληνες
καὶ Τούρκοι. Ὁ γιὸς τοῦ Μωάμεθ καὶ διάδοχός του, ὁ
Μουράτ Β', μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο (1421) πολιορ-
κήσε γιὰ λίγο καιρὸ τὴν Πόλη. Στέλνοντας ἔπειτα
στρατὸ στὴν Πελοπόννησο ἔκαμε μεγάλες καταστρο-
φὲς ἐκεῖ καὶ ὕστερα πῆρε τὴ Θεσσαλονίκη.

Τότε ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Η' γιὰ νὰ τὸν βοη-
θήσῃ ἡ Εὐρώπη, ἀποφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολι-
κὴ ἐκκλησίᾳ στὸν πάπα. Γι' αὐτὸ πῆγε μὲ τὸν πα-
τριάρχη καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀρχιερεῖς καὶ σπουδασμέ-
νους στὴ Φλωρεντία, ὅπου ὁ πάπας εἶχε προσκαλέσει
σύνοδο γιὰ νὰ συζητήσουν τὸν τρόπο ποὺ θὰ ἐνώνον-
ταν ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησίᾳ. Στὴ σύνοδο
ἐκεῖνη ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς συζητήσεις οἱ Ἑλληνες
παραδέχτηκαν ὅλους τοὺς ὅρους ποὺ ἤθελαν οἱ δυτικοί.

Μὲ ὅλες ὅμως τίς ὑποχωρήσεις ἡ βοήθεια ποὺ πῆ-
ραν οἱ Ἑλληνες ἦταν ἀσήμαντη. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔνωση
δὲν εἶχε, καθὼς ἔγινε, πολλὴ ἀξία, ἦταν μόνο τυπικὴ,
καὶ ὄχι πραγματικὴ. Κι' ἔτσι ὅμως, ἅμα γύρισε ὁ
Ἰωάννης Η' στὴν Πόλη μὲ τὴ συνοδεία του, ὅλοι οἱ
μορφωμένοι κληρικοὶ καὶ κοσμικοὶ καὶ ὅλος ὁ λαὸς δια-
μαρτυρήθηκαν γιὰ τὴν ταπείνωση τῆς ἐκκλησίας. Μὲ
αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἔνωση δὲ μπορούσε νὰ πετύχη-

Τὸ μόνο ἀποτέλεσμα ποὺ ἔφερε ἦταν πὼς ἀναφε τὰ μῖσος τῶν ἀνατολικῶν γιὰ τοὺς δυτικούς τόσο πολὺ ποὺ οἱ Ἕλληνες προτιμοῦσαν νὰ πέση ἡ Πόλη στὰ χέρια τῶν Τούρκων παρά νὰ ὑποταχτῇ ἡ ἐκκλησία τους στὸν πάπα.

Ἰωάννης Οὐνιάδης. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη θὰ ἔπαιρνε χωρὶς ἄλλο ὁ Μουράτ τὴν Πόλη, ἂν δὲν τοῦ παρουσιάζονταν νέα ἐμπόδια.

Τρεῖς γενναῖοι ἄνδρες ἀποφάσισαν νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδο τῶν Τούρκων, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἰωάννη Κωσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ ἑλληνοαρβανίτης Γεώργιος Καστριώτης ἡ Σκεντέρμπεης καὶ ὁ Οὐγγρος Ἰωάννης Οὐνιάδης. Γιὰ κακὴ τύχη ἔμως δὲ μπόρεσαν νὰ ἐνωθοῦν οἱ τρεῖς μαζί, κι' ἔτσι μόνο γιὰ λίγο καιρὸ σταμάτησαν τὴν τουρκικὴ ἐρμή.

Ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης, γιὰ νὰ γλιτώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων, πολέμησε πολλὰς φορὰς μὲ αὐτοὺς κι' ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς νίκες, στὰ 1445 ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ περιοριστοῦν πέρα ἀπὸ τὸν Αἰμο. Τὸν ἄλλο χρόνον ἔμως οἱ Οὐγγροι νικήθηκαν ἀπὸ τὸ Μουράτ κοντὰ στὴ Βάρνα.

Γεώργιος Καστριώτης. Ὁ πόλεμος τοῦ Μουράτ μὲ τὸν Οὐνιάδην ἐξακολουθεῖσε ἀκόμη, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Γεώργιος Καστριώτης.

Αὐτὸς εἶχε πατέρα τὸν Ἰωάννη Καστριώτη, ἡγέμονα τῆς Ἀλβανίας. Παιδὶ ἀκόμη, ἐννέα χρονῶν, εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὸν πατέρα του στὸ Μουράτ, γιὰ ἐγγύηση πὼς ὁ Καστριώτης θὰ ἔμενε πιστὸς σ' αὐτόν. Κοντὰ στὸ Μουράτ ἔμως ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἔγινε μωαμεθανὸς καὶ πῆρε τ' ὄνομα Σκεντέρμπεης, ποὺ θὰ πῇ Ἀλέξανδρος μπέης. Ὅσο μεγάλωνε στὴν ἡλικία ὁ

Καστριώτης ἔδειχνε στοὺς πολέμους τὴν παλικαριά του, καὶ γι' αὐτὸ ὁ Μουράτ τὸν τιμοῦσε πολὺ.

Ὡστόσο ὁ Καστριώτης δὲ μπορούσε νὰ ξεχάσῃ οὔτε τὴν πατρίδα του οὔτε τὴν καταγωγὴ του.

Στὰ 1443, σὲ μιὰ ἐκστρατεία του στὴν Οὐγγαρία πῆρε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ γραμματικὸ τοῦ Μουράτ μιὰ διαταγὴ στὸ διοικητὴ ἑνὸς κάστρου ἀρβανίτικου, στὴν Κρόγια, ποὺ παράγγελλε στὸ φρούραρχο νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο στὸ Σκεντέρμπεη. Ἀφοῦ πῆρε τὸ γράμμα ὁ Σκεντέρμπεης σκότωσε τὸ γραμματικὸ γιὰ νὰ μὴν τὸ μαρτυρήσῃ στὸ Μουράτ, πῆρε τὰ παλικάρια του, τρέχει γρήγορα στὴν Κρόγια καὶ παίρνει τὸ φρούριο.

Ἀπὸ τὴν Κρόγια ὁ Σκεντέρμπεης ἔστειλε μήνυμα στοὺς Ἀρβανίτες νὰ σηκωθοῦν ὅλοι νὰ πολεμήσουν γιὰ νὰ σώσουν τὸ ἔθνος τους καὶ τὴ θρησκεία τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τρεῖς φορές κίνησε νὰ τὸν χτυπήσῃ ὁ Μουράτ μὲ πολὺ στρατό, μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Πολλὲς φορές τοῦ ἔστειλε καλὲς προτάσεις γιὰ τὰ φιλιωθoῦν, μὰ ὁ Σκεντέρμπεης δὲν τίς δέχτηκε.

Κωσταντῖνος Παλαιολόγος. Τὸ καιρὸ ποὺ ὁ Οὐνιάδης στὴν Οὐγγαρία καὶ ὁ Σκεντέρμπεης στὴν Ἀλβανία πολεμοῦσαν μὲ τὸ Μουράτ, ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Κωσταντῖνος Παλαιολόγος, ἀδερφὸς τοῦ Ἰωάννη Η', ἀπλωσε τὸ κράτος του στὴν Ἀττικὴ καὶ προχώρησε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ προχωρήσῃ ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ Σκεντέρμπεη καὶ μὲ τὸν Οὐνιάδη, γιὰ νὰ χτυπήσουν ὅλοι μαζὶ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουράτ ὅμως, ἀφοῦ νίκησε τοὺς Τούρκους στὴ Βάρνα, γύρισε κάτω στὴ Ἑλλάδα γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν

Κωσταντῖνο. Ὁ Κωσταντῖνος κατάλαβε πῶς μὲ τὸ στρατὸ ποὺ εἶχε, ἓνα μάζεμα ἀπὸ ντόπιους ποὺ καλὰ καλὰ δὲ εἶχε προφτάσει ἀκόμῃ νὰ τοὺς γυμνάσῃ, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ πολεμήσῃ σὲ μέρος ἀνοιχτό. Γι' αὐτὸ τὸ κατέβασε στὸν Ἰσθμό, ποὺ ἦταν τειχισμένος. Ἀλλὰ οὔτε κι ἐκεῖ δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθῇ ὁ Κωσταντῖνος. Μὴν ἔχοντας ἰδέα ἀπὸ πειθαρχία οἱ ἀγύμναστοι ἐκαῖνοι στρατιῶτες δὲ εἶχαν οὔτε θάρρος. Στὴν πρώτη ἐπίθεση τῶν Τούρκων, παράτησαν τὸν ἀρχηγό τους καὶ σκορπίστηκαν. Παίρνει τότε ὁ Μουράτ τὴν Κόρινθο καὶ φτάνει ὡς τὴν Πάτρα. Ὁ κίντυνος αὐτὸς ἀνάγκασε τὸν Κωσταντῖνο νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ Μουράτ μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ τοῦ πληρώνῃ φόρο.

Σὲ λίγο προσκάλεσαν τὸν Κωσταντῖνο στὴν Πόλη γιὰ νὰ φωτίσῃ μὲ τὸν ἥρωικό του θάνατο τίς στερνὲς στιγμὲς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὅταν πέθανε στὰ 1448 ὁ Ἰωάννης, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Κωσταντῖνο. Ἐτοῖς τὸν ἄλλο χρόνο ἄφησε στὴν Πελοπόννησο τοὺς ἀδερφοὺς του Θωμᾶ καὶ Δημήτριο καὶ πῆγε στὴν Πόλη νὰ παραλάβῃ τὴ βασιλεία.

Ἐπειτα ἀπὸ δύο χρόνια πέθανε καὶ ὁ Μουράτ, καὶ ἔγινε σουλτάνος τῶν Τούρκων ὁ γιός του Μωάμεθ Β'.

6. Οἱ Τούρκοι παίρνουν τὴν Πόλη.

Οἱ προετοιμασίες. Ὅταν ἀνέβηκε στὰ 1451 στὸ θρόνο ὁ Μωάμεθ, μόλις 21 χρονῶν, ἡ πρώτη σκέψις τοῦ ἦταν νὰ Πάρῃ τὴν Πόλη. Ἦξερε σὲ πιά ἀδυναμία βρισκόταν τότε ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα. Ἐβλεπε ἀκόμῃ πῶς τὸ κράτος τοῦ δὲ θὰ μπορούσε νὰ στερεωθῇ στὴν Εὐρώπῃ ἂν δὲν κυρίεψε τὴν Πόλη, ποὺ ἦταν

τὸ κλειδί γιὰ δυὸ μεγάλες θάλασσες καὶ ἡ γέφυρα σὲ δυὸ στεριᾶς μεγάλες, τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὴν Ἀσίᾳ.

Καὶ ὁ Κωσταντῖνος ὅμως ἔταν πῆγαινε στὴν Πόλῃ καταλάβαινε πὼς ἀντὶ γιὰ στέμμα θὰ ἔβαζε στὸ κεφάλι του ἓνα ἀγκαθωτὸ μαρτυρικὸ στεφάνι. "Ἐξερε σὲ ποιά θέσῃ θρῖσκόταν τὸ κράτος, καὶ σὰν ἥρωας ποὺ ἦταν πῆρε τὴν ἀπόφασῃ ἢ νὰ βασιλέψῃ τιμημένα ἢ ἂν δὲ μπορούσε νὰ πέσῃ δοξασμένα.

"Ἦταν φανερὸ λοιπὸν πὼς τώρα ποὺ ἀντικρίστηκαν δυὸ τέτοιοι ἀρχηγοί, ἡ εἰρήνῃ δὲ θὰ μπορούσε νὰ κρατηθῇ γιὰ πολὺ. Γι' αὐτὸ ἄρχισαν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζωνται καὶ οἱ δύο.

Πρώτῃ φροντίδα τοῦ Κωσταντίνου ἦταν νὰ διορθώσῃ τὰ τεῖχη. "Επειτὰ προσπάθησε νὰ κάμῃ προμήθειες ἀπὸ σιτάρι καὶ νὰ στρατολογήσῃ ξένους ἐθελοντὲς ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ.

Ὁ Μωάμεθ πάλι ἐτοίμασε μεγάλο στρατὸ καὶ στόλο καὶ ἔχτισε στὸ πιδ στενὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀπάνω στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ, ἓνα φρούριο. Ἀντικρὸ σ' αὐτό, στὴν ἀσιατικὴ παραλία, εἶχε χτίσει ἄλλο ὅμοιο ὁ Βαγιαζίτ. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ Πόλῃ ἦταν ἀποκλεισμένη ἀπὸ κάθε συγκοινωνία μὲ τὴ Μαύρῃ θάλασσα καὶ δὲ μπορούσε νὰ φέρῃ σιτάρι ἀπὸ ἐκεῖ.

Ὁ Κωσταντῖνος διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ νέο φρούριο καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ κλείσουν τίς πύλες τῆς Πόλης. Τότε ὁ σουλτάνος ξεκίνησε μὲ 250 χιλιάδες στρατὸ καὶ μὲ 400 πλοῖα, καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1453 ἄρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν Πόλῃ ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα.

Τέτοιο πλῆθος στρατοῦ ὁ Κωσταντῖνος δὲν εἶχε νὰ τὸ ἀντικρίσῃ παρὰ μὲ 5 χιλιάδες ντόπιους καὶ 2 χιλιάδες ξένους στρατιῶτες, μὲ ἀρχηγὸ τὸ γενναῖο Ἴουστινιάνῃ. Τὰ τεῖχη ἦταν γερά, μὰ πολὺ μεγάλα, τόσο

ποῦ δὲ μπορούσε νὰ τὰ φυλάξῃ τόσο λίγος στρατός. Τὸ ναυτικὸ τοῦ Κωσταντίνου ἦταν μόνο 26 πλοῖα, κλεισμένα στὸν Κεράτιο κόλπο. Μιὰ βαριὰ ἀλυσίδα ἔφραζε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου.

Ἡ πολιορκία. Στὶς 7 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ἄρχισε ἡ πολιορκία καὶ βάσταξε 52 ἡμέρες.

Εἰκ. 22. Κωσταντίνος Παλαιολόγος.

Στὶς πρώτες ἐπιθέσεις τοὺς οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν ἀποτέλεσμα. Ἐνα πελώριο κανόνι ποὺ εἶχε ὁ σουλτάνος ἔκανε τὶς ποῶτες ἡμέρες μερικές ζημιές στὰ τείχη, ἔπειτα ὅμως ἔσπασε. Στὶς 15 Ἀπριλίου πάλι ἐγίνε μιὰ ναυμαχία ποὺ ντρόπιασε τὸν ὀθωμανικὸ στόλο.

Τέσσερα ἐλληνικὰ καράβια ἤρθαν στὴν Πόλη μὲ τροφές ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο καὶ προσπάθησαν νὰ μποῦν Χωραφᾶ—Ποταμιάνου, Τσερρία Ε' Δημοτικοῦ, ἔκδ. 3.

στὸν Κεράτιο. Ὁ τουρκικὸς στόλος ποὺ ἦταν μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου, προσπάθησε νὰ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἄρχισε μὲ μεγάλο πείσμα ναυμαχία. Ὁ σουλτάνος καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ τείχη παρακολουθοῦν μὲ περιέργεια καὶ ἀγωνία τὴ ναυμαχία αὐτήν. Οἱ Ἕλληνες ναῦτες ἀποκρούουν τὸν ἐχθρικὸ στόλο. Μὲ τὸ ὕγρὸ πῦρ καίνε πολλὰ τουρκικὰ καράβια καὶ θανατώνουν πολλοὺς ἐχθρούς. Στὸ τέλος μπαίνουν στὸν Κεράτιο.

Ὁργισμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴν ὁ σουλτάνος ἔκαμε ἓνα μεγάλο σχέδιο. Κατασκευάζει στὰ ὑψώματα τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Πέραν ἓνα δρόμο ξύλινο, τὸν ἀλείφει μὲ λίπος καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο περνᾷ σὲ μιὰ νύχτα μέσα 70 πλοῖα τοῦ ἀπὸ τὸ Βόσπορο στὸν Κεράτιο.

Οἱ πολιορκούμενοι ξαφνίστηκαν. Προσπάθησαν νὰ κάψουν τὰ πλοῖα αὐτά, μὰ δὲν τὸ κατῴρθωσαν. Ἔτσι ἡ πολιορκία ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔγινε ἀκόμη στενώτερη.

Εἶχαν περάσει ἑπτὰ ἑβδομάδες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἄρχισε ἡ πολιορκία. Οἱ Ἕλληνες ἀπαντοῦσαν καλὰ στὶς τουρκικὲς ἐπιθέσεις. Τὰ τείχη ὅμως ἄρχισαν νὰ ραγίζουν σὲ πολλὰς μεριές, γιατί τὰ χτυποῦσαν ἀκατάπαυτα τὰ τούρκικα κανόνια. Κατάλαβε τότε ὁ Μωάμεθ πὺς ἦταν καιρὸς γιὰ τὴ μεγάλη ἐφοδο.

Πρὶν τὴν ἀποφασίῃ μῆνυσε στὸν Κωσταντῖνο, ἂν θέλῃ νὰ παραδώσῃ μόνος τοῦ τὴν Πόλη, μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ σεβαστῇ τὴν περιουσία τῶν κατοίκων καὶ ν' ἀφήσῃ τὸν αὐτοκράτορα μὲ τὴν ἀκολουθία του νὰ πᾶνε στὴν Πελοπόννησο, κι ἐκεῖ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἡ γεμὸνα ἀνεξάρτητο.

Ἀπελπισμένος ὁ Κωσταντῖνος δὲν περίμενε πιὰ βοήθεια ἀπὸ πουθενά. Καὶ ὅμως ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῇ

ὥς τὸ τέλος καὶ νὰ πέσῃ τιμημένα. Ἀπάντησε λοιπὸν
στὸ Μωάμεθ πὼς δὲν τοῦ παραδίνει τὴν Πόλη, γιατί
ὅλοι οἱ Ἕλληνες μὲ μιὰ γνώμη εἶναι ἀποφασισμένοι
νὰ πεθάνουν γιὰ χάρι της.

Ὡρίσε τότε ὁ σουλτάνος γιὰ τὴ μεγάλη ἔφοδο
τὴν 29 Μαΐου. Τὴν παραμονὴ διακήρυξε σὲ ὅλο τὸ
στρατό, πὼς ἂν πάρουν τὴν Πόλη, θ' ἀφήσῃ στοὺς
στρατιῶτες ὅλη τὴν κινητὴ περιουσία τῶν κατοίκων
καὶ τοὺς ἀνθρώπους της. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του θὰ κρα-
τήσῃ μόνο τὰ τεῖχη καὶ τὰ χίτριά. Ὑποσχέθηκε ἀκό-
μη μεγάλες ἀμοιβὲς σὲ ὅσους θ' ἀνέβαιναν πρῶτοι στὰ
τεῖχη, κι' ἔβαλε τοὺς χοτζάδες καὶ τοὺς παπάδες του
νὰ ἐρεθίσουν ὅσο μπορούσαν περισσότερο τὸ θρησκευ-
τικὸ φανατισμὸ τοῦ στρατοῦ. Θόρυβος μεγάλος καὶ βοή
χαρούμενη δέχτηκαν τὸ κήρυγμα αὐτό. Τὰ τούμπανα
χτυποῦσαν καὶ σὲ ὁλόκληρο τὸ στρατόπεδο ἀναφάν
πανηγυρικὲς φωτιές.

Στὴν Πόλη μέσῃ γινόταν τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὸ θό-
ρυβο καὶ ἀπὸ τὲς φωτιὲς οἱ κάτοικοι κατάλαβαν πὼς
ἀπορροίστηκε ἡ ἔφοδος. Μέσα στὴν Πόλη τότε, θυ-
μισμένη στὸ σκοτάδι, ἀπλώθηκε ἡ λύπη. Ὁ Κω-
σταντῖνος κάλεσε στὸ παλάτι ὅλους τοὺς ἄρχοντες,
στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς. Προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώ-
σῃ θάρρος καὶ τοὺς λέει ν' ἀγωνιστοῦν μὲ γενναϊό-
τητα γιὰ τὴν ἀγαπημένη Πόλη τους, τὴν Πόλη ποὺ
εἶναι τὸ καταφύγιο τῶν χριστιανῶν, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ
χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειτα πῆρε τὴν ἀκολουθία του καὶ πῆγε στὸ με-
γάλο ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου θὰ γινόταν γιὰ
στερνὴ φορὰ λειτουργία. Ἐκεῖ ἤκουσε ὁ Κωσταντῖνος
μ' εὐλάβεια καὶ συγκίνηση τὴν ἱερὴ ἀκολουθία καὶ
μετάλαδε. Ὑστερα γιὰ τελευταία φορὰ πῆγε στὸ

παλάτι του καὶ ἀποχαιρέτισε τοὺς ὑπηρέτες του. Τὰ μεσάνυχτα γύρισε πάλι στὰ τείχη, ἔκαμε ἐπιθεώρηση καὶ σταμάτησε στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Στὸ μέρος ἐκεῖνο περίμενε νὰ γίνη ἡ μεγαλύτερη ἐπίθεση.

Ἡ ἄλωση. Στὶς δύο τὰ μεσάνυχτα ἄρχισε ἡ ἐφοδος. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῶν τειχῶν ὤρμησα, οἱ Τοῦρκοι μὲ μανία, μὰ τὸ ἀγριώτερο κακὸ ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Ἐκεῖ εἶναι ὁ Κωσταντῖνος, ἀγωνιζόμενος μὲ μεγάλη γενναιότητα νὰ φυλάξη τὸ σπουδαῖο αὐτὸ σημεῖο. Δυὸ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ σουλτάνος πρόσταξε τότε νὰ περάσουν ἐμπρὸς οἱ γενίτσαροι καὶ ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσή τους, μὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη παθαίνουν φοβερὰς ζημιές, χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε.

Ἐφτασαν τὰ ξημερώματα τῆς 29 Μαΐου. Στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ κυμάτιζε ἀκόμη τὰ χαράματα ἡ ἐλληνικὴ σημαία μὲ τὸ δικέφαλο αἰετό. Τότε οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νέα ἐπίθεση μὲ μεγαλύτερη ὁρμή, μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ φοβερὸ ἥρωισμό τοὺς κράτησαν πάλι. Ποιὸς νὰ περιγράψῃ τότε τὴ χαρὰ τοῦ Κωσταντίνου γιὰ τὴ νίκη;

Ἐξαφνα ὅμως ἔγινε κάτι φοβερό, ποὺ δὲν τὸ περίμενε κανεὶς.

Κάτω στὴ ριζοτειχιά, σ' ἓνα παράμερο σημεῖο, μιὰ ὑπόγεια πορταούλα βρήθηκε ἀνοιχτή. Ποιὸς νὰ θυμηθῇ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο πέρασμα, χορταριασμένο ἀπὸ τὴν ἀχρηστία; Μέσα στὴ ζάλη τοῦ πολέμου εἶχαν ξεχάσει οἱ πολιορκημένοι νὰ τὴν κλείσουν. Μὲ τὸ φῶς ὅμως τῆς ἡμέρας μερικοὶ Τοῦρκοι, παραριγμένοι ὡς ἐκεῖ ἀπὸ τὴ μάχη, ἀνακάλυψαν τὴν ξεχασμένη πύλη. Τὴν κοίταζαν παράξενα σὰ θησαυρὸ ἀνέλπιστο. Πλησίασαν,

τὴν ἔσπρωξαν, καὶ βλέπουν τὴν ξεβαμμένη πόρτα νὰ ὑποχωρῇ στοὺς σκουριασμένους τῆς ἀρμούς. Περνοῦν μέσα ἀμέσως, καλοῦν καὶ ἄλλους νὰ μποῦν, κι' ἔτσι μαζεμένοι τώρα ὥρμησαν μὲ νικητήριες κραυγὲς γιὰ τὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, πίσω ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ σουλτάνος τὸ ἔμαθε γρήγορα καὶ πρόσταξε νὰ δυναμώσῃ ἡ ἐπίθεσις ἐμπρὸς τὰ τεῖχη. Τότε μερικοὶ γενίτσαροι τ' ἀνέβηκαν. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη ἦταν γιὰ τὸν Κωσταντῖνο φοβερή. Εἶδε τὸν ἑαυτοῦ του κυκλωμένο ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, περιζωσμένο ἀπὸ τὸ θάνατο. Τὸν κυνηγοῦσαν μὲ ἄγριες φωνές, χτυπήματα καὶ βογκητά. Κάθε ἐλπίδα ἦταν πιά χαμένη, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγωνίζεται σὰν τὸν τελευταῖο στρατιώτη. Βλέπει ὅλους τοὺς δικούς του γύρω νὰ σκοτώνονται. Ἀπελπισμένος πιά ἔβγαλε μιὰ δυνατὴ φωνή: «Δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι;».

Δὲν πρόφτασε ὅμως ν' ἀποτελειώσῃ τὴν παράκλησίν του. Τοῦρκος στρατιώτης τὸν πλησιάζει ἀπὸ πίσω καὶ τοῦ δίνει ἓνα χτύπημα βαρὺ. Ὁ Κωσταντῖνος ἔπεσε νεκρός. Ἐπεσε σὰν ἥρωας. Ἐπεσε καθὼς ἡ Πόλη, ὅχι μὲ χτύπημα παλικάρισι ἀπὸ ἐμπρός, παρὰ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸν ἐχτύπησαν ἀπὸ πίσω.

Ἀρχισαν τότε οἱ Τοῦρκοι τὴ σφαγὴ. Ἀφοῦ ξέκαμαν ὅλη τὴ φρουρά, ρίχτηκαν σὰ μεθυσμένοι στὴ διαρπαγὴ. Ἐξήντα χιλιάδες ἀπὸ τοὺς κατοίκους πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν καταφύγει στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Παλιὰ παράδοσις τοὺς ἔκανε νὰ πιστεύουν πὼς ἓνας ἄγγελος θὰ κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐμπρὸς τὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, νὰ διώξῃ τοὺς Τοῦρκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἐλπίδες μάταιες. Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰ πελέκια τοὺς ἔ-

σπασαν τὶς πόρτες τοῦ μεγάλου ναοῦ. Ὅλους ὅσοι βρέθηκαν μέσα τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἔδεσαν. Ἐγδυσαν τὸν πλούσιον ναὸ καὶ πῆραν ὅλους τοὺς θησαυροὺς του καὶ τ' ἀκριβὰ κοσμήματά του. Μέσα στὸν ἅγιον τόπο τώρα γίνονται βαρβαρικὲς ἀσχημίες.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ἐλόκληρη τὴν ἄλλη πόλιν ἄρχισε λεηλασία ποὺ βάσταξε τρεῖς μέρες. Σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ σουλτάνου οἱ βάρβαροι νικητὲς ἄφησαν σ' αὐτὸν μόνο τὰ τείχη καὶ τὶς οἰκοδομές.

Τὴν ἴδια μέρα, κατὰ τὸ μεσημέρι, μπῆκε καβάλα καὶ ὁ Μωάμεθ. Πῆγε ἀμέσως στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἀνέβηκε στὴν ἀγία τράπεζα καὶ προσευχήθηκε. Ἀπὸ τότε ὁ μέγας ναὸς τῆς χριστιανοσύνης ἔγινε τζαμί. Ὅμοια τούρκεψαν καὶ ἄλλες πολλὲς ἐκκλησίες τῆς Πόλης.

Ἐπειτα ὁ σουλτάνος ἔδωσε διαταγὴ νὰ φάξουν μέσα στὰ πτώματα νὰ βρεῦν τὸ νεκρὸ αὐτοκράτορα. Τὸ μεγάλο νεκρὸ τὸν ἀναγνώρισαν ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοὺς αἰτούς, ποὺ φοροῦσε στὰ πόδια. Πρόσταξε τότε ὁ Μωάμεθ νὰ στήσουν τὸ κεφάλι τοῦ Κωνσταντίνου ψηλὰ σὲ μιὰ στήλη, γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦν ὅλοι, καὶ νὰ θάψουν τὸ σῶμα του.

Δὲν ξέρει κανεὶς ποῦ ἔθαψαν οἱ Τούρκοι τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα. Πολλοὶ πιστεύουν πὼς τὸν ἔθαψαν μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας. Ὅπου καὶ νὰ εἶναι ὅμως ὁ τάφος του, τ' ὄνομά του εἶναι χαραγμένο στὶς καρδιὲς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες θὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε αἰώνια γιατί ἔπese ἥρωικά, σὰν ἀληθινὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ.

7. Τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μὲ τὸ χαμὸ τῆς Πόλης χάνεται ἡ ἑλληνικὴ αὐτο-

κρατορία. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ Μωάμεθ κυρίεψε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων στὴν Πελοπόννησο καὶ τὸ φραγκικὸ δουκάτο τῆς Ἀθήνας καὶ τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας. Ἀργότερα οἱ Τούρκοι πῆραν καὶ ὅλες τὶς χῶρες καὶ τὰ νησιά ποὺ κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Βενετοί. Ἔτσι ὅλες οἱ ἑλληνικὲς χῶρες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο, ἔπεσαν ἐριστικὰ στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔπεσε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ὁ ἑλληνισμὸς δὲ χάθηκε. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς μεγάλης συμφορᾶς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔνιωσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν πεποίθηση, πὼς θὰ ἔρθῃ ἡμέρα νὰ ἐλευθερωθῇ πάλι τὸ ἔθνος, καὶ ἡ πεποίθηση αὐτή, ὅσο περνοῦσαν οἱ αἰῶνες, ἀντὶ νὰ λιγοστεύῃ μεγάλωνε. Τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς θέριεψαν τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα. Γι' αὐτὸ τὸ ἔθνος, ἀφοῦ βαρβανίστηκε τετρακόσια χρόνια, κατῴρθωσε στὰ τελευταῖα μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες του, νὰ σκάψῃ τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς του καὶ νὰ γκρεμίσῃ τοὺς τοίχους τῆς.

Ἡ θλίψη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ ἡ πίστις του πὼς μιὰ μέρα θὰ ξαναγίνῃ ἑλληνικὴ καθρεφτίζεται σὲ δημοτικὰ τραγούδια καὶ σὲ παραδόσεις καθὼς αὐτά :

Θρήνος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι.
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἑξηνταδυὸ καμπάνες,

κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
Ψάλει ξεροβά ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰμποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγῃ ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :
«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριὰ σβηστήτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκεψῇ.
Μόν στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νάρτουνε τριὰ καράβια.
τόνα νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν ἅγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύξεις,
πάλλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλλι δικὰ σας εἶναι».

Ἡ τελευταία λειτουργία.

Τὴν ὥραν ποὺ μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἀγιά Σοφιά
δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ παπάς ποὺ
ἔκανε τὴ λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ ἅγιο δυσκοπότηρο,
ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἐμπῆκε σὲ μιὰ θύρα καὶ ἡ θύρα
ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι ποὺ τὸν ἐκυνήγησαν, εἶδαν
νὰ γίνῃ ἄφαντος καὶ ἤβρυν ἐμπρὸς τῶν τοίχῳ· πολέμησαν
νὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰ ὅπλα τοὺς καὶ δὲ μπόρεσαν. Ἐ-
φεραν ὕστερα χρίστες, κι ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτε. Προσ-
κάλεσαν κατόπι ὅλους τοὺς χρίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ
πάντα σ' ἐνέργεια νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνον τὸν τοίχον ἀλλὰ
καὶ αὐτῶν οἱ κόποι ἐπῆγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λαστοὺς οὔ-
τε μὲ ὅλα τὰ σύνεργα δὲ μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοί-
χον. Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξῃ ἡ θύρα μόνη της
ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ παπάς νὰ τε-

λειτουργία στήν Ἁγιά Σοφιά, ὅταν θά πάρωμε πίσω τήν Πόλη.

Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς.

Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νά τουρκέψη ἡ Πόλη, καί μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιάς μας καβάλα στ' ἄλογό του νά τοὺς ἐμποδίση. Ἦταν πλήθος ἀρίφνητο ἡ Τουρκιά, χιλιάδες τὸν ἔβαλαν στή μέση, κι ἐκεῖνος χτυποῦσε κι ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθί του. Τότε σκοτώθη τ' ἄλογό του, κι ἔπεσε κι' αὐτός. Κι ἐκεῖ πού ἕνας ἀράπης σήκωσε τὸ σπαθί του νά χτυπήσῃ τὸ βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε, καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιά βαθιά στή γῆ κάτω, κοντὰ στή Χρυσόπορτα.

Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς, καὶ κατερεῖ τὴν ὥρα νάρθῃ πάλι ὁ ἄγγελος νά τὸν σηκώσει. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ξέρουν αὐτό, μὰ δὲ μποροῦν νά βροῦν τὴ σπηλιά πού εἶναι ὁ βασιλιάς. Γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα, πού ξέρουν πὼς ἀπ' αὐτὴ θά ἔμπῃ ὁ βασιλιάς γιὰ νά τοὺς πάρῃ πίσω τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θά κατεβῇ ὁ ἄγγελος στή σπηλιά καὶ θά τὸν ξεμαρλώσῃ, καὶ θά τοῦ δώσῃ στὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, πού εἶχε στή μάχη. Καὶ θά σηκωθῇ ὁ βασιλιάς καὶ θά μπῇ στήν Πόλη ἀπὸ τὴ χρυσόπορτα, καὶ κυνηγώντας μὲ τὰ φουσάτα τοὺς τοὺς Τούρκους θά τοὺς διώξῃ ὡς τὴν κόκκινη μελιά. Καὶ θά γίνῃ μεγάλος σκοτωμός, πού θά κολυμπήσῃ τὸ μουσκάρι στὸ αἷμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

1. Ἡ ἀναγέννησις.

Ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης δὲ ζημιώθηκε μόνο ὁ ἑλληνισμός. Γιά ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἄλωση ἦταν μεγάλη συμφορά.

Πολλὰ καλλιτεχνήματα τοῦ παλιοῦ καιροῦ καὶ χειρόγραφα μεγάλων συγγραφέων, θησαυρισμένα μέσα στὴν Πόλη, χάθηκαν τότε στὴν τουρκικὴ κατάχτηση. Ἐπειτα ἡ Εὐρώπη ζημιώθηκε καὶ στὰ ἐμπορικὰ τῆς συμφέροντα. Ἀπὸ τὴν καιρὸ ποὺ πάτησαν οἱ Τούρκοι στὰ ἑλληνικὰ χῶματα, τὰ πλούσια αὐτὰ μέρη ἐρημώθηκαν. Δὲν εἶχαν πιά οὔτε διοίκησις οὔτε ἀσφάλεια. Ἔτσι ὁ πλοῦτος τους ἔμενε θαμμένος στὴ γῆ. Ὅλα αὐτὰ τ' ἀτέλειωτα χρόνια τῆς σκλαβιάς, δλόκληρα 400 χρόνια, ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν ἀνατολὴ δὲν εἶχε καμιά σχέση, οὔτε ἐμπορικὴ οὔτε βιομηχανική.

Ἡ κατάχτηση ὅμως τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔφερε καὶ ἓνα μεγάλο καλὸ στὴ δύση, τὴν ἀναγέννησις.

Ὡς τὴν ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν ἡ Εὐρώπη, καθὼς εἴπαμε, ἦταν σὲ βάρβαρη κατάστασις. Ἀπὸ τίς σταυροφορίες ἄρχισε νὰ ἔχη σχέσεις ἡ ἀπολίτιστη Εὐρώπη μὲ τὴν πολιτισμένη ἀνατολή. Ἀρχισαν τότε στὴν Εὐρώπη νὰ προσδεύουν τὸ ἐμπόριο, ἡ βιομηχανία, οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Τότε ἔγιναν τὰ πρῶτα πανεπιστήμια, τότε φάνηκαν στὴν Ἰταλία δυὸ με-

Εἰχ. 23. Ὁ Δαυὶδ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου.

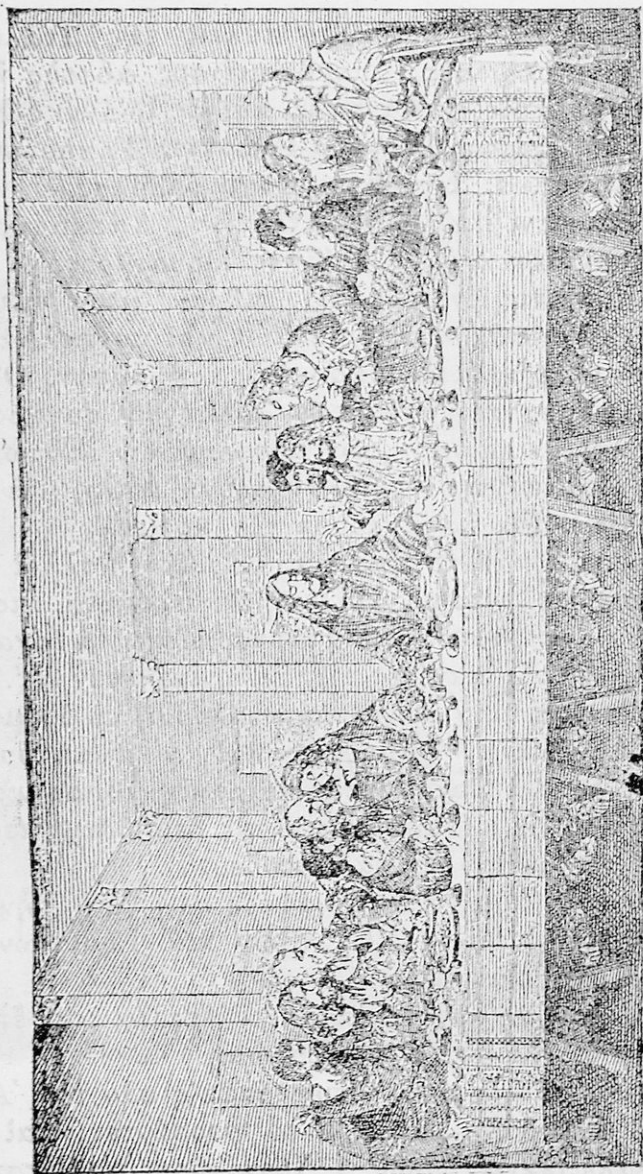
γάλοι ποιητές, ὁ Δάντης καὶ ὁ Πετράρχης. Τότε ἀκόμη ἀρχισε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Τὰ ἔργα βέβαια τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν εἶχαν ἀκόμη ἀτέλειες. Καὶ στὰ σχολεῖα καὶ στὰ πανεπιστήμια δὲ γινόταν ἀκόμη ἐπιστημονικὴ δι-

Εἰκ. 24. Ὁ Μωσὴς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

δασκαλία. Ὁλη ἡ ἐκπαίδευση ὑπηρετοῦσε μόνο τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴ θεολογίαν.

Σ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἦταν ἡ Εὐρώπη ὅταν πῆ-
ραν τὴν Πόλιν οἱ Τούρκοι. Λίγο καιρὸ ὅμως πρὶν ἀπὸ
τὴν ἄλωσιν καὶ πρὸ πάντων ὕστερα ἀπὸ αὐτήν, πολλοὶ
γραμματισμένοι Ἕλληνες φεύγοντας τοὺς Τούρκους

Εἰκ. 25, Ὁ μυστικός δαῖπνος τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι.

είχαν σκορπιστή σὲ διάφορες πόλεις τῆς Ἰταλίας. Οἱ γνωστότεροι ἀπὸ τοὺς σπουδασμένους αὐτοὺς ἦταν ὁ Λεόντιος Πιλάτος, ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, ὁ Θεόδωρος Γαζής, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Βησσαρίωνας, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρης καὶ ὁ ἀδερφός του Ἰωάννης, ὁ Μάρκος Μουσούρος.

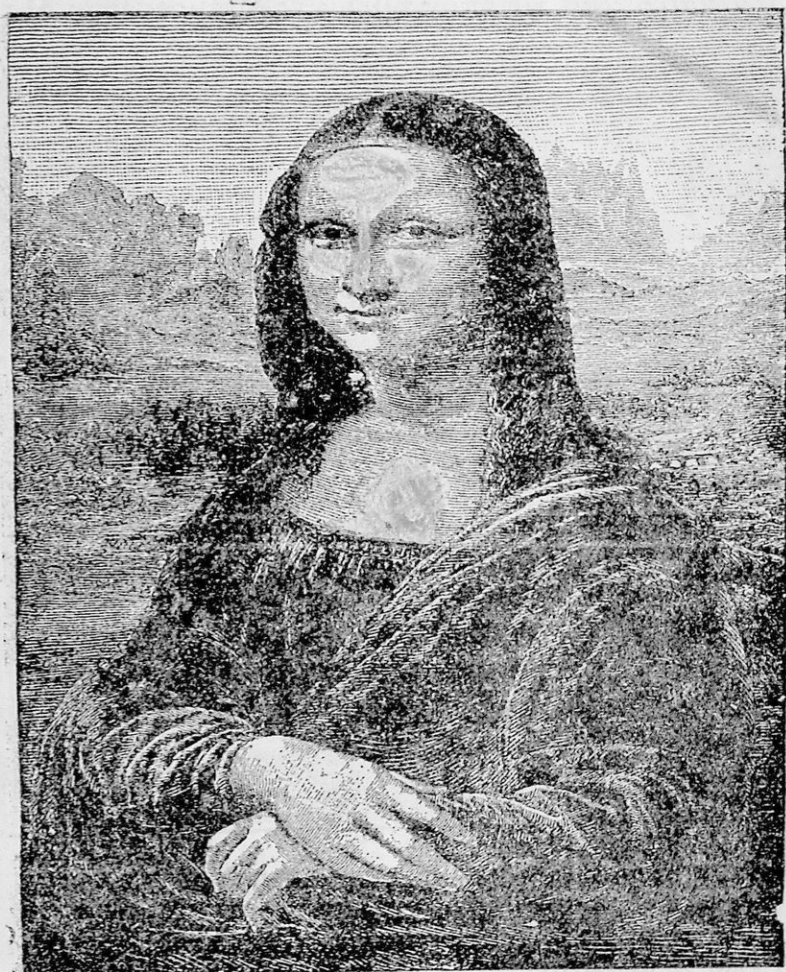
Οἱ γραμματισμένοι αὐτοὶ πῆραν μαζί τους καὶ πολλὰ βιβλία παλιῶν συγγραφέων καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἀνοιξαν οἱ ἴδιοι σχολεῖα, ὅπου τοὺς ἐξηγοῦσαν. Οἱ ἰδέες καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ ὕφος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων γέννησαν τὸ θαυμασμὸ τῶν μορφωμένων Εὐρωπαίων καὶ τοὺς ἔκομαν νὰ τοὺς μελετήσουν. Ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ παλιὰ Ἑλλάδα καταχτιοῦσε τὸν κόσμον.

Παρουσιάστηκαν τότε στὴν Εὐρώπῃ πολλοὶ ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες μὲ ἀληθινὴ μεγαλοφυΐα, ποὺ ἄρχισαν νὰ γράφουν καὶ νὰ κατασκευάζουν τὰ ἔργα τους σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. Τότε καὶ ἡ ἐπιστήμῃ ἄρχισε νὰ παρακολουθῇ τὸ δρόμον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ ν' ἀναπτύσσεται ἐλεύθερα. Τότε ἀκόμη ἄρχισε καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ λυτρώνεται ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες, νὰ μορφώνει τὸ νοῦ του καὶ νὰ προσδεύῃ.

Τὴν κίνησιν αὐτὴν ποὺ ξανάφερε στὴ ζωὴ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων τὴν ὠνόμαζαν ἀναγέννησιν.

Ἡ ἀναγέννησις ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔπειτα ἀπλώθηκε σὲ ἐλόκληρην τὴν Εὐρώπην.

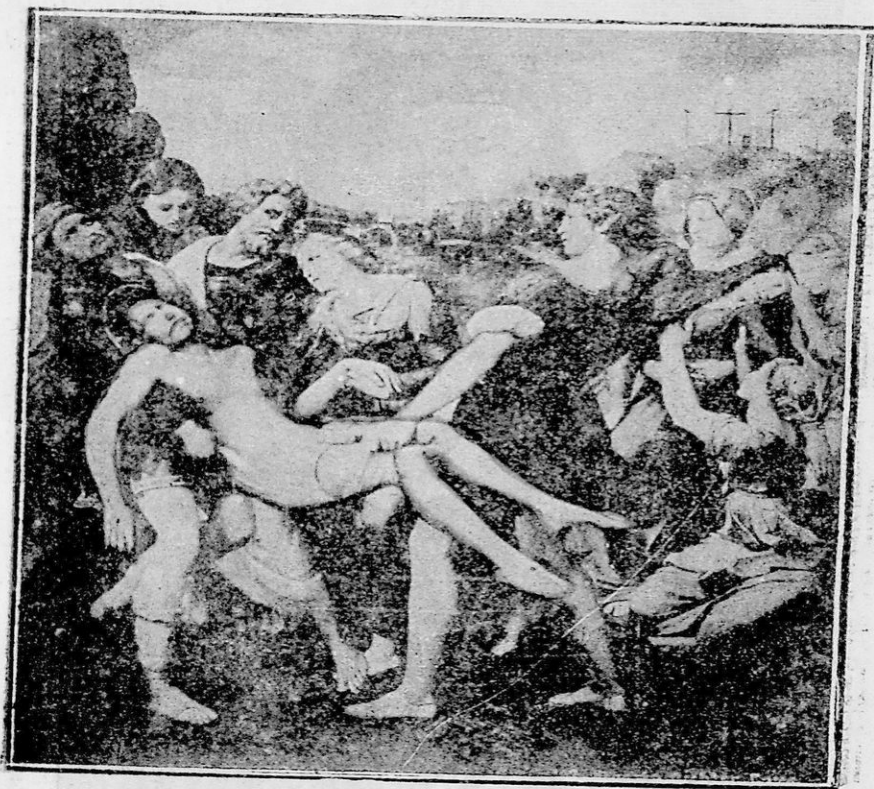
Φάνηκαν τότε μεγάλοι συγγραφεῖς σὰν τὸν Ἀρίστο, τὸν Τάσο, τὸ Σαίξπηρ, τὸν Θερβάντες, καὶ μεγάλοι καλλιτέχνες, ὅπως ὁ Λεονάρδος Δαβίντσι, ὁ Ραφαήλ, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, ὁ Τιτσιανὸς καὶ ἄλλοι.

Εἰκ. 26. Ἡ Τζοκόντα τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι.

2. Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις.

Ἡ ἀναγέννηση στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες ἔφερε μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς ἐφευρέσεις καὶ τὶς

Εἰκ. 27. Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Ραφαήλ.

γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις, ποὺ ἔκαμαν καλύτερη τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ σπουδαία ἀπ' ὅλες τὶς ἐφευρέσεις. Ὡς τότε τὰ βιβλία ἦταν χειρόγραφα καὶ κόστιζαν πολὺ. Γι' αὐτὸ

Εἰκ. 28. Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου τοῦ Ραφαήλ.

μόνο οἱ πλούσιοι μπορούσαν νὰ διαβάζουν. Μὲ τὴν τυπογραφία ὅμως τὰ βιβλία διαδόθηκαν καὶ στὸ λαό, ἡ παιδεία ἀπλώθηκε σὲ ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ οἱ ἐπιστῆμες βρῆκαν τὸ μέσο νὰ διαδοθοῦν καὶ νὰ προκόβουν. Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας ἐγίνε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Γουτεμβέργιο.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας. Εἶναι καὶ αὕτῃ ἀπὸ τὶς πρὶν ὠφέλιμες καὶ σπουδαῖες ἐφευρέσεις, γιατί βοηθεῖ τὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν στὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς, ἐνῶ πρὶν τὰ ταξείδια τοὺς ἦταν περιωρισμένα κοντὰ στὴ στεριά.

Ἡ ἐφεύρεση αὕτῃ στηρίζεται στὴν ιδιότητα ποὺ ἔχει ἡ μαγνητικὴ βολὸνα νὰ στρέφῃ τὴ μιά τῆς ἄκρῃ στὸ βορρᾶ καὶ τὴν ἄλλῃ στὸ νοτιᾶ. Τὴν ιδιότητα αὐτὴν τῆς μαγνητικῆς βολόνας τὴν ἤξεραν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Ἀραβες, μὰ δὲν τὴν εἶχαν χρησιμοποιεῖσι. Στὴν Εὐρώπῃ πρῶτος βρῆκε τὴ ναυτικὴ πυξίδα ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας.

Ἡ ἐφεύρεση τοῦ μπαρουτιοῦ. Εἶναι καὶ αὕτῃ σπουδαία, γιατί ἄλλαξε τὴ μέθοδο τοῦ πολέμου. Ὡς τότε ὁ πόλεμος στηριζόταν στὴν προσωπικὴ παλικάριὰ τῶν πολεμιστῶν καὶ γι' αὐτὸ ἀναπτύχτηκε στὴν Εὐρώπῃ ὁ ἵπποτισμός. Ἡ ἐφεύρεση αὕτῃ ἔρριξε τὸν ἵπποτισμὸ καὶ ἔδωσε σημασίαν στὶς λαϊκὲς τάξεις, ἀφοῦ πιά ὅλος ὁ λαὸς μπορούσε νὰ μεταχειρίζεται τὰ ἴδια ὅπλα.

Ἀλλὰ καὶ αὕτῃ ἡ ἐφεύρεση δὲν ἦταν νέα. Τὸ μπαρούτι τὸ μεταχειρίζονταν ἀπὸ παλιὰ χρόνια οἱ Κινέζοι, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἀραβες γιὰ νὰ σπάζουν βράχους. Σὲ τουφέκι τὸ μεταχειρίστηκε πρῶτος ὁ μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σθάρτσος.

Οἱ γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις. Αὐτὲς ἐγίναν κυρίως ἀπὸ Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλους θαλασσοπό-

ρους. Ἀφορμὴ ἔδωσε σ' αὐτὲς ἡ ἀνάγκη νὰ βροῦν δρόμο γιὰ τὶς Ἰνδίες, γιὰ νὰ ἐμπορεύωνται εὐκολώτερα μὲ τὶς χῶρες αὐτές.

Ὡς τότε τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἔβγαιναν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας τὸ μετᾶξι, τὶς πολύτιμες πέτρες, τὶς μυρουδιές, τὰ ἔφερναν οἱ Ἀραβες ἔμποροι ἀπὸ τῇ στεριάᾳ στοὺς λιμένες τῆς Μεσογείου καὶ προπάντων στὴν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ πλοῖα στὴν Εὐρώπη. Ἔτσι ὁμως κόστιζαν πολὺ. Γιὰ αὐτὸ ζητοῦσαν πάντοτε νὰ βροῦν δρόμο γιὰ νὰ πηγαίνουν τὰ πλοῖα ἴσια στὶς Ἰνδίες.

Οἱ Πορτογάλλοι ἀναζήτησαν αὐτὸν τὸν δρόμο πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς καὶ πέτυχαν. Ταξίδεψαν γύρω στὴν Ἀφρική, ἔφτασαν στὶς Ἰνδίες καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος.

Οἱ Ἰσπανοὶ ζήτησαν τὸ δρόμο αὐτὸν ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἀπὸ τῇ Γένουα πῆρε γιὰ βάση πῶς ἡ γῆ ἔχει σχῆμα σφαίρας, μιὰ θεωρία ποὺ εἶχε ἀρχίσει τότε νὰ ὑποστηρίζεται. Ὁ Κολόμβος μὲ τὴν βάση αὐτὴ συλλογίστηκε νὰ ταξιδέψῃ πρὸς τὴ δύση γιὰ νὰ φτάσῃ στὶς Ἰνδίες.

Τὸ σχέδιό του τὸ δέχτηκε ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλα καὶ τοῦ ἔδωσε τ' ἀπαιτούμενα χρήματα, πλοῖα καὶ ναῦτες γιὰ νὰ κάμῃ τὸ ταξίδι.

Προχώρησε λοιπὸν μὲ τὰ πλοῖα του δυτικὰ καὶ ἔφτασε στὶς Ἀντίλες, νησιὰ ποὺ τὰ πῆρε πῶς ἦταν μέρος τῶν Ἰνδιῶν, ἐνῶ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦταν νέα ἡπειρος, ἡ Ἀμερική. Ἐπειτα οἱ Ἰσπανοὶ κατὰχτησαν τὸ Μεξικὸ καὶ τὸ Περού καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος.

Ἀργότερα ἄλλος Πορτογάλλος θαλασσοπόρος, ὁ Μαγκελάνος, ἀνακάλυψε τὸν πορθμό, ποὺ ἀπὸ τ' ὄνο-

Εἰκ. 30. Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Τιτσιανοῦ.

μά του λέγεται από τότε Μαγκελάνειος, πέρασε στον Ειρηνικό Ωκεανό κι έφτασε πραγματικά στις Ίνδies, και έπειτα από το ακρωτήριο της Καλής ελπίδος γύρισε στην Ευρώπη. Έκαμε, με άλλα λόγια, πρώτος αυτός το γύρο του κόσμου.

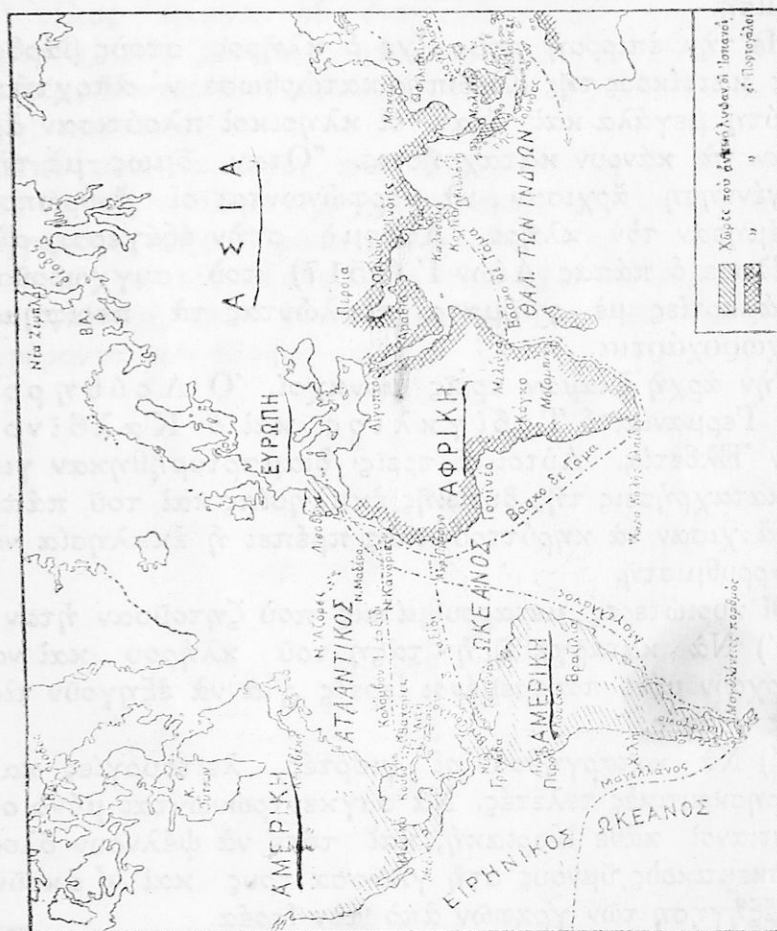

Εικ. 31. Ο Χριστόφορος Κολόμβος.

Έπειτα από τους Ισπανούς και Πορτογάλλους άλλοι λαοί της Ευρώπης, και προπάντων Γάλλοι και Άγγλοι έκαμαν διάφορες εκστρατείες και ίδρυσαν στις νέες χώρες αποικίες.

Καθώς οι έφευρέσεις έτσι και οι ανακαλύψεις έγιναν αίτια ν' αλλάξει την όψη της ή ζωή της κοινωνίας. Η μεταία τάξη άρχισε νά εμπορεύεται με τις νέες πλούσιες χώρες και έτσι σύναξε άπειρα πλούτη.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἄστοι ἔγιναν πλουσιώτατοι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ οἱ φραγμοὶ ποὺ χώριζαν τὸ λαὸ σὲ

Εἰκ. 33. Οἱ γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις.

διάφορες τάξεις, ἄρχισαν νὰ λιγостаύουν καὶ νὰ πέφτουν.

3. Ἡ μεταρρυθμιση.

Ἐλευθερώνοντας ἡ ἀναγέννησις τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔφερε στὴ δύση καὶ τὴ θρησκευτικὴ μεταρρυθμιση.

Μὲ τὴν ἐπιρροὴν ποὺ εἶχε ὁ κλῆρος στοὺς βάρβαρους κατοίκους τῆς Εὐρώπης κατώρθωσε ν' ἀποχτήσῃ πλούτη μεγάλα καὶ ὅταν οἱ κληρικοὶ πλούτισαν ἄρχισαν νὰ κάνουν καταχρήσεις. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν ἀναγέννησιν ἄρχισαν νὰ μορφώνονται οἱ ἄνθρωποι, πολέμησαν τὸν κλῆρον. Ἀφορμὴ στὴν ἐξέγερσιν αὐτὴ ἔδωκε ὁ πάπας Λέων Γ' (1517), ποὺ συγχωροῦσε τὶς ἁμαρτίες μὲ χρήματα, πουλώντας τὰ περίφημα συγχωροχάρτια.

Τὴν ἀρχὴν ἔκαμαν τρεῖς μοναχοί. Ὁ Λούθηρος στὴ Γερμανία, ὁ Τσβίγκλιος καὶ ὁ Καλθίνος στὴν Ἑλβετία. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὶς καταχρήσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πάπα καὶ ἄρχισαν νὰ κηρύττουν πὼς πρέπει ἡ ἐκκλησία νὰ μεταρρυθμιστῇ.

Οἱ κυριώτερες μεταρρυθμίσεις ποὺ ζητοῦσαν ἦταν :

α') Νὰ καταργηθῇ ἡ τάξις τοῦ κλήρου καὶ νὰ ὑπάρχουν μόνο παντρεμένοι ἱερεῖς γιὰ νὰ ἐξηγοῦν τὶς ἱερὲς γραφές.

β') Νὰ καταργηθοῦν οἱ γιορτές, λειτουργίες καὶ οἱ θρησκευτικὲς τελετές. Νὰ συγκεντρώνονται μόνο οἱ χριστιανοὶ κάθε Κυριακῇ, καὶ τότε νὰ ψέλνουν ὅλοι θρησκευτικοὺς ὕμνους στὴ γλῶσσά τους καὶ ν' ἀκοῦν τὴν ἐξήγησιν τῶν γραφῶν ἀπὸ τὸν ἱερέα.

Στὴ Γερμανία, στὴν Ἑλβετία, στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία πολλοὶ παραδέχτηκαν τὶς ἰδέες αὐτές, καὶ αὐτοὶ ὀνομάστηκαν διαμαρτυρόμενοι. Δὲ συμφω-

νοῦσαν ὁμῶς ὅλοι τους σὲ μερικὲς λεπτομέρειας καὶ γι' αὐτὸ διαιρέθηκαν σὲ διάφορες ἐκκλησίες.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση ἄναψε στὸν κόσμον πολλοὺς πολέμους ἐμφύλιους καὶ μεγάλες ταραχές. Στὸ τέλος ἔμειναν οἱ διαμαρτυρόμενοι στὴ βόρεια Γερμανία, στὶς βόρειες χῶρες καὶ στὴν Ἀγγλία. Στὴν Αὐστρία, Βρυαρία, Γαλλία, Ἰσπανία καὶ Ἰταλία ἔμειναν οἱ καθολικοί.

Ἀπὸ τότε τὸ κῦρος ποὺ εἶχε ὁ πάπας σὰ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἔπεσε. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ λαοὶ τῆς δὲν ὑπακούουν πιά σ' αὐτόν. Κάθε λαὸς τώρα ἔχει συνείδηση γιὰ τὴν ἰδιαίτερή του ἐθνικότητα καὶ γιὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τοῦ ἔθνους του.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 306=337 Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.
- 330 Χτίζεται ἡ Πόλις.
- 476 Κατάλλεται τὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.
- 527—565 Ἰουστινιανός.
- 527 Ἐγκαινιάζεται ἡ Ἁγία Σοφία.
- 652 Ἐγίρα τῶν μωαμεθανῶν.
- 622—627 Πόλεμοι τοῦ Ἡρακλείου μετὰ τοὺς Πέρσας.
- 637 Οἱ Ἀραβες κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα.
- 672—678 Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν πρώτη φορά.
- 718 Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν δεύτερη φορά.
- 726 Ἀρχίζει οἱ εἰκονομαχία.
- 762 Ὁ Κωνσταντῖνος δ' Ε' νικά τοὺς Βουλγάρους στὴν Ἀγχίαλο.
- 814 Ὁ Λέοντας Ε' νικά τοὺς Βουλγάρους στὴ Μεσημβρία.
- 826 Οἱ Ἀραβες παίρνουν τὴν Κρήτη.
- 843 Οἱ εἰκόνες ἀναστηλώνονται (Θεοδώρα).
- 867 Οἱ ἐκκλησίες χωρίζονται (Φώτιος).
- 961 Ὁ Νικηφόρος Φωκάς παίρνει πίσω τὴν Κρήτη.
- 971 Ὁ Ἰωάννης Τσιμισχὴς νικά τοὺς Ρώσους καὶ Βουλγάρους.

979-1018 Ὁ πόλεμος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου
μὲ τοὺς Βουλγάρους.

1096-1099 Πρώτη σταυροφορία.

1204 Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλη.

1261 Οἱ Ἑλληνες παίρνουν πίσω τὴν Πόλη.

1453 Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Πόλη.

1492 Ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς.

1517 Θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση στὴ δύση (Λούθη-
ρος).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο Α'

Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ὁ χριστιανισμὸς 1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμῃ. 2. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων. 3. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. 4. Πῶς διαδόθηκε ὁ χριστιανισμὸς. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. 5. Οἱ πρῶτες ἐκκλησίες. 6. Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν. 7. Ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος. 8. Ὁ χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζεται ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους. 9. Ἡ Κωνσταντινούπολις. 10. Τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. 11. Ὁ μεγάλος Θεοδοσίος.
σελ. 3—20

Κεφάλαιο Β'

Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος τῆς ἀνατολῆς γίνεται ἐλληνικόν. 1. Τὸ ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. 2. Ἡ ἐλληνικὴ παιδεία καὶ οἱ τρεῖς ἱεράρχες. 3. Ὁ Ἰουστινιανός. 4. Ἡ στάσις τοῦ Νίκα. 5. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 6. Τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 7. Τὸ κράτος γίνεται πᾶν ἐλληνικόν.
σελ. 20—34

Κεφάλαιο Γ'

Οἱ περσικοὶ πόλεμοι. 1. Οἱ Πέρσες. 2. Ὁ Ἡρόκλειος. Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου. 3. Οἱ Ἀβάροι πολιορκοῦν τὴν Πόλιν. 4. Καταστροφὴ τῶν Περσῶν.
σελ. 34—40

Κεφάλαιο Δ'

Οἱ Ἀραβες. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του. 2. Πῶς διαδόθηκε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. 3. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἀράβων. 4. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν. 5. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν γιὰ δεύτερη φορά. Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν. σελ. 41—47

Κεφάλαιο Ε'

Ἡ μεταρρύθμιση. 1. Ἀτοπα θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικά. 2. Τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Φώτιος. σ. 47—51.

Κεφάλαιο Σ'

Οἱ Βουλγαρικοὶ πόλεμοι. 1. Οἱ Σλάβοι. 2. Οἱ Βούλγαροι. 3. Οἱ Βούλγαροι γίνονται χριστιανοί. 4. Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία. 5. Ὁ Ἰωάννης Τσιμικῆς ταπεινᾷ τὸν Ρώσους καὶ Βουλγάρους. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὁριστικὰ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων. σελ. 52—62

Κεφάλαιο Ζ'

Σταυροφορίες. 1. Ἡ Εὐρώπη στὸ μεσαίωνα. 2. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία στὸ μεσαίωνα. 3. Γιατὶ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες. 4. Α' σταυροφορία. Ἀλέξιος Κομνηνός. 5. Β', Γ' καὶ Δ' σταυροφορία. 6. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλιν. σελ. 63—75

Κεφάλαιο Η'

Ἡ Φραγκοκρατία. 1. Πῶς μοιράστηκε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. 2. Οἱ ἑλληνικὲς χῶρες σιὰ χρόνια τῆς φραγ-

κοινοκρατίας. 3. Τὰ ἑλληνικὰ κράτη ὡς τὸν καιρὸ ποὺ ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλιν. 4. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλιν. σελ. 76—85

Κεφάλαιο Θ'

Οἱ Παλαιολόγοι. Οἱ Τοῦρκοι παίρνουν τὴν Πόλιν.

1. Ἡ κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. 2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. 3. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο. 4. Ὁ Ταμερλάνος. 5. Ἄλλοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο. 6. Οἱ Τοῦρκοι παίρνουν τὴν Πόλιν. 7. Τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. σελ. 85—105

Κεφάλαιο Ι'

Ἡ Εὐρώπη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. 1. Ἡ ἀναγέννηση. 2. Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις. 3. Ἡ μεταρροῦθμιση. σελ. 106—121

ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Οί ήρωες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ιστορία γιὰ τὴν Γ' τάξη, γραμμένη σύμφωνα μὲ τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου.
 2. Ἀρχαία ἐλληνικὴ ἱστορία, γιὰ τὴν Δ' τάξη γραμμένη σύμφωνα μὲ τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου.
 3. Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, γιὰ τὴν Ε' τάξη, ἐγκριμένη ἀπὸ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο καὶ ἀπὸ τὴν ἀναθεωρητικὴ ἐπιτροπὴ.
 4. Νέα ἐλληνικὴ ἱστορία, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξη, ἐπίσης ἐγκριμένη ἀπὸ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο καὶ ἀπὸ τὴν ἀναθεωρητικὴ ἐπιτροπὴ.
-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 21715
Διεκπ.

Εν Αθήναις τῇ 17 Ἰουλίου 1928

πρὸς

τοὺς Ἐκδότας κ.κ. Ἰωάν. Κολλάρον καὶ Σταν.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 3438 περὶ διδακτικῶν βιβλίων καὶ τὴν ἀπὸ 31 Μαΐου 1928 πρᾶξιν τῆς οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—1930 χρονικὸν διάστημα τὸ ὑφ' ὑμῶν ἐκδοθὲν καὶ ὑπὸ Α. Χωραφῆ καὶ Σ. Ποταμιάνου συγγραφέν διδακτικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορίαι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας γὰρ τὴν Β' Δημοτικὴν».

Ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐν μελλοίῳ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου φέρητε τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυμένας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμνέλης

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 7.65

Ἀριθ. ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 21715

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 40717

29.9.1928

Συνεπείᾳ τῆς ὑπ' ἀριθ. 51739 τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1926 πρά-
του Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων εἶ-
ται ἡ τελικὴ τιμὴ τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν σχολείων τῆς
καὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως κατὰ 20 οἱ εἰς ὅσον ταῦτα
ἀντιπρόσονται ἐκ τῆς πόλεως. ἐν τῇ ἐξεδοθήσαν. πόλεις.